

Colección: **Filosofía Colonial / Fuentes**

Anastasio Mariano Suárez OFM

LOGICA (1793)

Transcripción, Introducción y Notas:

Celina A. Lertora Mendoza

FUNDACIÓN PARA EL ESTUDIO DEL PENSAMIENTO
ARGENTINO E IBEROAMERICANO
F.E.P.A.I.

ANASTASIO MARIANO SUÁREZ OFM

LOGICA (1793)

Suárez, Anastasio Mariano

Logica 1793 / Anastasio Mariano Suárez. - 1a ed. - Ciudad Autónoma de Buenos Aires : FEPAL, 2025.

Libro digital, PDF

Archivo Digital: descarga y online

ISBN 978-987-4483-63-8

1. Lógica. I. Título.

CDD 160

© 2025 Ediciones F.E.P.A.I.

Queda hecho el depósito que marca la ley 11.925

Fundación para el Estudio del Pensamiento Argentino e Iberoamericano

Marcelo T. de Alvear 1640, 1° E – Buenos Aires

E. mail: fundacionfepai@yahoo.com.ar

ANASTASIO MARIANO SUÁREZ OFM

LOGICA (1793)

Transcripción, Introducción y Notas

Celina A. Lértora Mendoza

**Buenos Aires
Ediciones F.E.P.A.I.**

Introducción

Celina A. Lértora Mendoza

Los datos que poseemos sobre la vida y obra este profesor han sido recogidos en la obra de Guillermo Furlong. Sobre su postura filosófica, Suárez se muestra ecléctico y con ciertas vacilaciones intraescolásticas, como casi todos los franciscanos de su tiempo. En 1792 fueron defendidas por sus discípulos unas Conclusiones que sintetizan su pensamiento. Me he referido a sus ideas filosóficas en mi traducción a su Curso de Lógica, editado como

Anastasio Mariano Suárez OFM

Curso de Lógica (1793)

Transcripción, Traducción, Introducción y Notas

Celina A. Lértora Mendoza

Buenos Aires - Ediciones F.E.P.A.I. - 2006

El Curso de Lógica y Ética es el único exponente existente (hallado hasta) hoy de la tarea docente de Suárez, y se conserva en un solo ejemplar, en la Biblioteca del Convento de Santo Domingo de Buenos Aires, sin signatura. Su carátula es la siguiente

*Cursus Philosophicus Veretum / Recentiorumque philosophorum
Doctrinas complectens quatuorque / continens Partes, Logicam
nem/pe, Ethicam, Metaphysicam / et Physicam, Jesús / Aguatero*

Una segunda carátula, marcada con el inicio del *Primum codex* dice:

*Cursus philosophicus veterum /recentiorumque philosophorum
doc/trinas continens quatuorque in / partibus distributus in
Logicam /scilicet, Ethicam, Metaphysicam / et Phosicam [...]
dictatus a Patre / Fratres Anastasio Mariano Suarez in hoc undecim
millium Virginum Bonaerensis Franciscano Convento anno /
Domini 1793. Et pertinet ad usum Joanes Josephus / a Ximenes de
Ortega, die 14 Junii Anno Domini 1793.*

Es evidente, pues, que la obra perteneció a dos personas, el escribiente Jiménez de Ortega y Jesús Aguatero, que seguramente añadió de su mano la primera carátula, aunque ignoramos en qué año. El códice mantiene su encuadernación original de cubiertas de cartón forradas en pergamino desnudo, sin doraduras y con tientos para atar, en tamaño común de octava. El papel es vegetal, liso, sin satinado, y la tinta es negra ferruginosa fluida. Las páginas y la escritura se conservan en buen estado, aunque el papel ha sido atacado por larvas de polilla.

La obra consta de 274 páginas útiles, subdividiéndose internamente en 14 cuadernillos de desigual número de folios; la cantidad de líneas por página se mantiene alrededor de las treinta. La letra es del tipo bastarda moderna española, con pocas variantes con respecto a la actual, es pareja y regular. La ortografía latina no es muy correcta y presenta errores derivados de la tendencia a escribir de acuerdo a la pronunciación habitual y no a las reglas gramaticales

El curso contiene dos disciplinas, Lógica y Ética, de muy desigual extensión, ya que mientras la primera es un curso prácticamente completo, la segunda es una aproximación temática parcial. La Lógica, a su vez, se divide en dos grandes partes: en la primera presenta una suma de cuestiones de lógica formal, y en la segunda –denominada Lógica

Mayor o Dialéctica– desarrolla discusiones tradicionales escolásticas sobre las tres operaciones intelectuales.

encontrados, lo cual estaría muy en consonancia con el perfil intelectual rioplatense en los últimos años coloniales.

Presento ahora la transcripción del curso según el texto latino del manuscrito conservado. La numeración por párrafos es mía, siguiendo los puntos y aparte del original. La paginación también es mía, y se indica con los números entre corchetes.

Dado que muy probablemente la transcripción se use para estudios de tipo textual, he considerado conveniente una versión facsimilar, línea por línea numeradas, para cada página. En nota sólo se incorporan las observaciones que no tuvieron cabida en la traducción.

ANASTASIO MARIANO SUÁREZ OFM

[p. 1]

CURSUS PHILOSOPHICUS VETERUM
RECENTIORUMQUE PHYLOSOPHORUM
DOCTRINAS COMPLECTENS QUATUOURQUE
CONTINENS PARTES. LOGICAM NEM-
⁵PE, ETHICAM, METAPHYSICAM
ET PHISICAM, ETC. JESÚS
AGUATERO

[p. 2]

Jiménez Ortega
Quonia
Ganania
Mi más estimado y que

[p. 3]

CURSUS PHILOSOPHICUS VETERUM
RECENTIORUMQUE PHILOSOPHORUM DOC-
TRINAS CONTINENS QUATUORQUE IN
PARTIBUS DISTRIBUTUS, IN LOGICAM
⁵SCILICET, ETHICAM, METAPHYSICAM
ET PHYSICAM

Juxta mentem Subtilis Marianique Doctoris Joannis Duns
Scoti, Theologorum principios, Philosophorum Phoenicis, Immacu-
lataeque Conceptionis, solis justitiae propugnatoris et vindi-
¹⁰cis.

Inclyto desiderio Martiri praeclaroque Sacrarum Scripturarum interpreti, primo Sacrae Theologiae magistro in orbe serafico, Divo Antonio Paduano, didacus a Patre Fratre Anastasio Mariano Suárez in hoc Undecim milium Virginum Bonaerensis Franciscano Convento, anno Domini 1793, et pertinet ad usum Joannis Josephus à Ximenes de Ortega; die 14 junii anno Domini 1793.

[p. 3]

PRAEFATIO AD PRAEDILECTOS AUDITORES

1. Dilecti in Christo admodum juvenes, auditoreque praeclari atenti

[p. 4]

principiis ad scientiam ipsam hodierno sole advolantes, veluti sapientiae, sapientumque aemuli et invidi istis desideratis sapientiam, bonum equidem desiderium posidet cor vestrum bonaque stola cupit anima vestra induere. Vir enim sapiens patris patriaeque honor, solatium Ecclesiae, utilis principibus, proficiuus pauperum, solatium sibi ipsi regula est et mensura bene vivendi, ad oportet sapientem, humilem esse ut dicunt atque prudentem, ne in superbia elatus in iudicium incidat et in laqueum diaboli.

¹⁰ **2.** Ad nova proelia doceti estis vobis mens logicalibus instructa praeceptis in scuto et pharetra sagittisque viriliter dimicat. In hoc ergo philosophi eo cursiculo brevi claraque methodo parabo vobis volumen,

ut absque ullo timore dicere vobis audeam; comedite de volumine
¹⁵ isto et ambulate in fortitudine illius; non tamen ita bre-
vis ero ne fonte brevitatis confusionem paret, nam illius dicti
memor: *dum brevis esse volo, confusior fio*: nam plu-
rimas quaestiunculas quas peripateticas vocant, ne in va-
num tempus consumatis.

²⁰ **3.** Eia ergo, animos ergite: sapi-
entia ergo facilis videtur ab iis qui diligunt eam, et inve-
nitur ab iis qui quaerunt cogitare, ergo de illa sensus est
consummatus, quoniam dignior se ipsa circiquaerens, et in viis
suis ostendit se illis hilariter, et in omni providen-
²⁵ tia occurrit illis. Refundite ergo studium vestrum in
honorem Dei semper pro oculis ejus timorem habentes
initium sapientia timor Domini est: sic enim omnia
bona pariter cum illa venient vobis, et pater lumi-
num erit magister vester, via et vita.
³⁰ **Valete.**

[p. 5]

Incipit prima pars philosophiae nempe Logica

4. Logica appellari solet prima philosophiae pars, aethi-
mologia tradita à graeco verbo Logos, rationem vel ser-
monem significanti, quapropter philosophia rationis
⁵ dicitur qua tota incumbit directione potentiae inte-
llectivae, et quia 3 sunt intellectus operationes, 3 in par-
tes Logicam dividere necesse est, ut unicuique operatio-
ni sua correspondeat pars. Operationes ergo inte-
llectus prout a Philosophis traduntur sunt sim-

¹⁰plex apprehensio, iudicium et discursus.

5. Prima sic de-

finitur: **est cognitio rei absque ulla affirmatione vel negatione, vel clarius est nuda contemplatio rei.** Sed quia ideae nominibus explicantur oportet ¹⁵hic scire quid sit nomen; **nomen ergo est vox significativa ad placitum qua idea mentis repraesentantur, aut idearum objecta sine tempore,** in qua significatione comprehenduntur adverbia, quae aliquid significant, gerundia, quae necessitatem im-²⁰portant, verbi imperativi modus, qui significat imperium, optativi, qui significat desiderium et infinitivus, qui significat affirmationem ut dum legimus Sapientia justorum est nihil fingere.

[p. 6]

Idea ergo multifaria accipitur, sed multoties dividitur; alia est enim idea objectiva, formalis alia; **prima est ipsa repraesentatio objecti,** formalis **est ipsa affectio mentis percipientis.** Inter-⁵dum dividitur idea a Cartesio in innata, adventitia et factitia; idea innata dicitur illa, **quae nobis est a primo vitae momento usque ad extremum; adventitia dicitur illa quae modo est in nobis, postea vero non est.**

¹⁰ 6. Factitia est illa quam intellectus efformat ex cognitione aliarum rerum quae ante fuerant in mente. Insuper distinguitur idea in simpli-

cem et complexam: idea simples **dicitur illa quae unico objecto repraesentatur**, complexa vero est **quae duplici vel multiplici objecto repraesentatur**, denique alia est vera, et alia falsa: **vera est quae conformatur cum objecto**; falsa vero econtra **est illa quae est disconformis cum suo objecto**.

7. Secunda vero

²⁰ intellectus operatio nempe iudicium, est cognitio rei cum affirmatione, vel negatione, v.g. “Deus est omnipotens”, in quo iudicio affirmatur omnipotentia de Deo; hic notate quod in omni iudicio tria necessario inveniuntur, sive explicite sive implicite posita, scilicet subjectum ²⁵ de quo aliquid dicitur, praedicatum, quod dicitur de subjecto, et verbum uniens praedicatum cum subjectum, et copula nominatur, ut in iudicio antea apposito

[p. 7]

in quo ly “deus” est subjectum, ly “omnipotens” est praedicatum, ly “est” est verbum seu copula uniens praedicatum cum subjecto.

8. Multoties contingit quod in hoc iudicio solum inveniuntur subjectum et copula quia praedicatum manet inhibitum in ipsa copula, ut in hoc iudicio: “Deus scit”, idem valet, ac “Deus est sciens”, interdum etiam erit verbo exprimitur iudicium v.g. “amo”, quod idem valet ac “ergo sum amans”; hic advertite quod dum ¹⁰ iudicium ore profertur dicitur propositio, et in argumentatione posita vocatur extremitas: unde

si in propositione expresse ponantur subjectum, copula et praedicatum propositio dicitur de tertio adiacente, si vero in propositione explicite sint subjectum et copula, praedicatum vero sit implicitum in copula, tunc propositio dicitur de secundo adiacente; denique unico verbo exprimitur propositio dicitur de primo adiacente.

9. Tertia intellec-

²⁰tus operatio, quae ratiocinatio seu discursus dicitur, est oratio **in qua ex uno vel duobus iudiciis aliud inferitur particula 'ergo' vel 'igitur' copulatum**: ut in his iudiciis: “summe bonum est summe diligendum, sed Deus est summe bonum, ergo Deus est summe diligendus”; ²⁵ “homo est rationalis, ergo est risibilis”, in quo iudicio affirmatur risibilitas de homine. In omni ergo iudicio ut jam dixi, tria necessario inveniri debent.

[p. 8]

Quando ergo in discursus ex duobus iudiciis aliud inferitur explicite positus dicitur syllogismus; si vero ex uno iudicio explicito, aliud inferitur, dicitur enthymema, quia una ex propositionibus in ⁵ mente retinetur, tamen scire oportet quod in omni iudicio seu discursus tria necessariis inveniuntur iudicia, vel implicite vel explicite positae; unum nempe quid inferatur ex duobus explicitis, vel uno explicito et alio implicito; quando discursus ¹⁰ constat ex tribus iudiciis explicite positis, primum dicitur major extremitas, secundum minor, tertium

et ultimum dicitur consequens; particula “ergo” vel “igitur” consequentia nominatur: quando ex presse ponuntur duae tantum enuntiationes, in quibus una ex alia infertur, tunc dicitur enthymema, et prima propositio vocatur antecedens, secunda consequens; in omni tam syllogismo quam enthymema, tres necessario inveniuntur termini, nec plures, nec pauciores, qui extremitates nuncupatur: major, minor et medius terminus. Major extremitas probatur de minori extremitate, medius autem terminus numquam ingreditur in conclusione.

[p. 9]

LIBER PRIMUS DE
PERTINENTIBUS AD PRIMAM
INTELLECTUS OPERATIONEM

10. Ideae nullo alio modo possunt explicare nisi terminis nam ex iis efformantur enuntiationes, et ex enuntiationibus ratiocinatio. Ordo enim naturalis postulat ut prius agamus de termino, ut ab imperfecto ad perfectum progrediamur, et recto tramite veritatem inquirimus.

¹⁰ **11.** Terminus ergo ab Subtile Doctore definitur: **extremum per se propositionis categoricae:** propositio categorica est illa quae constat subjecto, copula et praedicato, ut ista: “Petrus est Sanctus”.

12. Quia intellectus noster uno

¹⁵ intuitu attingere non potest variam terminorum dextionem oportet terminus dividere. Terminus enim alius positivus, alius privativus, negativus alius: terminus positivus est **qui rem positivam significat**, ut “Petrus”, “lapis”, et alia hujusmodi. Privativus est **qui significant formam** ²⁰ **in subjecto acto ad aliam habendam**; ut caecitas in homine, nam lapis caecus dici nequit. Negativus est qui rem cum negatione significant, seu melius qui nihil de

[p. 10]

termine significant, ut “non homo”, qui significant omne excogitabile praeter hominem, ut clare intelligatis, advertite quod negatio dupliciter sumi potest, neganter scilicet et infinitanter: quando negatio appellat supra copulam propositio redditur negativa, et terminus infinitus tunc negatio sumitur neganter; quando vero negatio appellat supra terminum propositio redditur affirmativa, et terminus redditur infinitus, ut “non Petrus”.

¹⁰ **13.** Insuper dividitur terminus

in categorematicum et syncategorematicum: **primus est qui se solo significant, vel poni potest subjectum aut praedicatum in propositione**, ut sunt omnia nomina substantiva in casu nominandi.

¹⁵ Terminus syncategorematicus est **qui se solo nec significant, nec poni potest subjectum aut praedicatum in propositione**, et ideo significativas dicitur, talia sunt omnia nomina adjectiva in quo-

cumque casu. Insuper alius est terminus abstractus, concretus alius: primus est qui significant formam vel modum, veluti tantum vel separatum ab alio, v.g. albedo. Concretus **est qui significant formam vel modum tamquam in subjecto inhaesionis, vel denominationis**, ut album, qui significant albedinem²⁵ ratione cujus subjectum dicitur album. Item

[p. 11]

dividitur¹ terminus in simplicem et complexum; primus est qui una et simplice voce declaratur, v.g. “leo”, “lapis”. Secundus est, qui duplex idea correspondet in mente, v.g. “rex”, quod non solum significant personam aliquam sed etiam auctoritatem regendi.

14. Insuper dividitur terminus in proprium et communem; primus est qui unum tantum determinate significant, ut “Petrus”, communis est qui numeri singulari plura significant, ita ut de singulis valeat¹⁰ praedicari, ut “homo” praedicatur de singulis hominibus. Terminus communis alius est penes rem et penes vocem, qui dicitur univocus, alius est communis penes nomen tantum, qui dicitur aequivocus; primus est qui significant plura ut convenientia, ut “homo”, qui significant omnes¹⁵ homines ut convenientes in natura humana; secundus est qui significant plura quae plura sint diversae rationis, v.g. “galli” qui significant avem domesticam, et hominem francum. Inter univocum et aequivocum

¹ Original *dicitur*, corrección por el sentido.

mediat terminus analogus qui significant plura par-
20tim plura sint partim eadem, ut sanitas respectu
pulsus et hominis.

CAPUT PRIMUM
DE VOCIBUS UNIVERSALIBUS

15. Cum schola agat de rebus traditis ab aliqua scientia utitur
25 vocibus, quibus rerum imagines intrinsecus depingat, qui-
bus omni obscuritate sublata, objectos similimos reddat,
sed ut facilius intelligatis sequentia advertere oportet,
quod cujuslibet rei essentia est totum qualescens ex par-
tibus essentialibus, quae si sint realiter et identificate

[p. 12]

essentia metaphysica appellatur. Ex his partibus una
semper dicitur indifferens, ut rem illam vel aliam
constituat, quae ideo determinabilis dicitur, et a Philo-
sophis genus appellatur.

⁵ **16.** Alia compositi pars est deter-
minative, determinatque partem indifferentem, seu deter-
minabilem ad hoc prae alio compositum constituendum,
quae pars dicitur differentia. Compositum illud ex
his partibus consurgens dicitur essentia vel species;
10 ex hac essentia sic constituta aliquae oriuntur per-
fectiones et proprietates ab ipsa inseparabiles, quae
semper et solo ipsi convenient, ut dicuntur propri-
um, denique composito superadduntur aliae propri-
etatis, quae separabiles sunt, et haec proprietates acci-

¹⁵dens nominantur.

17. Exemplum habemus in hominem in quo datur ratio animalis, quae in se considerate est indifferens ad esse rationalis vel irrationalis, id ea qua determinabilis dicitur et a Philosophis genus ²⁰ appellatur et ut praedicabile sic definitur: **est quod convenit pluribus specie distinctis et pars essentialis determinabilis.** Datur etiam in homine principium discurrendi, seu rationalitas, qua ratio animalitatis determinatur ad esse potius hominis quam equi, et ²⁴ differentia dicitur, cujus definitio est **quae convenit pluribus numero distinctis, ut pars essentialis determinative.** Totum consurgens ex genere et differentia dicitur essentia, seu species et **definitur**

[p. 13]

quae praedicatur de pluribus numero distinctis ut tota essentia, v.g. homo.

18. Homini sic constituto convenient aliquae proprietates intrinsecae, et inseparabiles, in proprium, defini-⁵turque **quod convenit pluribus numero distinctis extra essentiam,** sed inseparabiliter, v.g. risibilitas. Denique sunt in homine aliquae affectiones, quae etiam si ab illo separentur essentia non destruitur, et accidens nominantur, v.g. philosophia definiturque accidens ¹⁰ ut praedicabile, **quod convenit pluribus numero distinctis, contingenterque inseparabiliter, vel alio modo quod ad esse vel ab esse absque subjecti corruptione**

potest.

CAPUT SECUNDUM
¹⁵DE PRAEDICAMENTIS

19. Praedicamenta dicuntur suprema quaedam genera, in quibus omnia substantia singularis praedicata continetur, et cum decem sint, quae sciri possunt de qualibet re singulari, scilicet, quid sit, quanta sit, qualis sit, ad quae referatur, ²⁰quid operetur, quid patiat, ubi nam existat, quando extiterit, quo situ, et quibus ornetur; decem etiam sunt praedicamenta, videlicet: substantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, passio, ubi, quando, situs et habitum, de quibus singulis breviter agentur.

²⁵**20.** Substantia est per se existens, et non alteri inhaerens, sed caetera omnia substat, seu quasi substat.

[p.14]

Est duplex, alia corporea, ut lignum, lapis, aer, ignis et similia; alia incorporea, ut anima rationalis, angeli, et omnes spiritus beatorum. Substantia corporea alia vivens, alia non vivens: vivens ⁵ alia motum progressivum habens ut animal, alia tali motu carens ut planta. Hic advertite quod substantia non accipitur magis et minus, et sic gigans non est magis homo quam pigmeus, licet sit major homo.

¹⁰**21.** Quantitas est

mensura seu magnitudo substantiae, quae respondatur dum quaeritur quanta vel quails sit res: est triplex, linea scilicet, superficies et solidum. Linea est **qua metitur corpus in longum tantum**, superficies est ¹⁵ **qua metitur corpus in longum et talum simul**; denique solidum est **qua metitur corpus in longum, latum et profundum**. Quantitas iterum alia continua, contigua alia, seu discreta: prima est cujus partes sunt inter se unitae, ut lignum. Secunda est cujus ²⁰ partes sunt inter se divisae, licet conjunctae, ut acervus lapidum.

22. Qualitas est illud quo quaelibet res est talis sive essentialiter sive accidentaliter, sic homo dicitur spiritualis per spiritualitatem, dicitur ²⁵ albus per albedinem; spiritualitas autem et albedo sunt qualitates, qua tales non sunt per alias qualitates, quia quod est tale ut

[p. 15]

non indiget alio quo fiat tale, bene vero quod est tale ut quod. Relatio **nihil aliud est quam ordo seu respectus unius ad aliud:** v.g. filiatio quae est ordo seu respectu filii ad patrem; relatio vel fundatur in ⁵ substantia, et dicitur relatio identitatis, vel distincti-
onis, vel fundatur in quantitate, et dicitur aequalitatis, vel inaequalitates, et sic de aliis praedicamentis, quia in omnibus fundatur relatio, nam relativa dicuntur ea, quorum totum esse est ab alio.
¹⁰ **23. Actio**

est actus agentis, prout in agente, e contra passio est ipsemet actus, prout in passo, v.g. actus ignis calefacientis lignum dicitur actio, ipsemet actus calefactionis in lingo receptus dicitur passio. Ubi nihil aliud est, quam respectus¹⁵ rei locatae ad locum, quando est ordo seu respectus rei durantis ad tempus durationis. Situs est dispositio partium corporis. Habitus est corpus quoddam alteri corpori circumpositum, v.g. pallium.

CAPUT TERTIUM

²⁰DE VARIIS TERMINORUM SUPPOSITI- ONIBUS

24. Termini varie supponunt, prout sunt in propositionibus, ex quibus suppositionibus variae et variae oriuntur significationes et sunt suppositio, ampli-²⁵atio, restrictio, status et appellatio, de quibus singulis breviter agemus. Suppositio est affectio termini pro suo significato; alia est simplex, personalis, absoluta alia.

[p. 16]

Suppositio simplex est acceptio termini pro suo significato² immediato, v.g. “homo est species”, ubi “homo” pro natura tantum significant. Suppositio personalis est acceptio termini⁵ pro suo significato tantum mediato, ut “homo loquitur”, ubi “homo” supponit pro individuus. Suppositio absoluta est acceptio termini communis pro suo significa-

² A continuación: *alia est simplex, personalis, absoluta alia*, tachado.

to tam mediato quam immediate, ut “homo est rationalis”, ubi pro natura et individuis supponit.

¹⁰ **25.** Suppositio personalis alia distributiva, collectiva alia; prima est acceptio termini communis pro omnibus, et singulis individuis, taliter ut de singulis valeat praedicari, ut “Apostoli sunt Sancti”. Collectiva suppositio est acceptio termini communis pro omnibus et non ¹⁵ pro singulis, v.g. “Apostoli sunt duodecim”. Interdum suppositio alia pro singulis generum et alia pro generibus singulorum; prima est acceptio termini communis pro omnibus et singulis individuis omnium specierum, quae continentur sub genere, ut “animal ²⁰ moritur”, ubi “animal” supponit pro omnibus et singulis. Secunda est acceptio termini communis pro aliquibus individuis omnium specierum, ut “omni animal fuit in arca Noemi”.

26. Ampliatio est extensio

²⁵ significationis termini quod accidere valet per additio in alicuius particulae universalis, ratione cuius plus significant quam verbum denotat, v.g. “mortui

[p. 17]

surgunt”, un qua propositione “mortui” supponit pro tempore preterito. Restrictio est coartatio significationis termini, et hoc fit per additionem alicujus adjectivi, ut “omnis homo doctus”, vel alicujus etiam relativi, “omnis qui studet”. Status est acceptio termini pro ipsa differentia temporis quam denotat verbum, ut “homo currit”. Appellatio

est applicatio significationis termini, ad significationem alterius termini, ut “magnus Alexander fuit Rex”.

CAPUT QUARTUM
¹⁰ ALIQUA TRADUNTUR ADVERBIA
FREQUENTER OCCURRENTIA
TAM IN LOGICA QUAM
IN ALIIS SCIENTIIS

27. Logica enim varios debet explicare terminos, qui tam ipsa¹⁵ quam in aliis scientiis frequenter occurrant, primo enim occurred-re solet essentialiter, et accidentaliter, quorum primum denotat praedicatum esse de essentia subjecti seu esse ab intrinseco ejus, convenireque essentialiter.

28. Accidentaliter deno-²⁰tat praedicatum non esse de essentia subjecti. Secundo occurrere solet materialiter quod denotat praedicatum convenire subjecto ratione materiae; formaliter vero denotat praedicatum convenire subjecto ratione formae. Absolute sive simpliciter denotat praedicatum conveni-²⁵re subjecto nulla facta comparatione nulloque respectu. Comparative seu respective denontat prae-

[p. 18]

dicatum convenire subjecto tantum per comparationem; etiam frequenter occurrunt, **ut quo et ut quod**, quorum primum denotat qualitates qua subjectum dicitur tale, secundum vero denotat subjectum habens qualita-⁵tem seu denominationem. Virtualiter significant de-

nominatum non habere in se forma denominante, sed tantum virtutem ad formam producendam; econtra formaliter denotat subjectum habere in se formam seu denominationem. Per actum primum intelligitur potentia ad operandum, per actum vero secundum intelligitur ipsa operatio, seu actus quo quis suam exercet potentiam.

LIBER SECUNDUS
DE PERTINENTIBUS AD
¹⁵SECUNDAM INTELLECTUS OPERATIONEM

29. Sicut de nomine agimus libro primo, quia idea mentis explicantur quia nomina in propositione posita dicuntur materia seu termini propositionis, ²⁰ oportet prius scire, quod sit, et quotuplex sit propositio. Propositio ergo communiter deffinitur a Philosophis oratio in qua aliquid affirmatur vel negatur de alio, ut in istis “Petrus studuit lectioni”, “Paulus multum dormit”. Quaelibet namque propositio constat ²⁵ materia et forma, quantitate et qualitate. Materia propositionis sunt termini ex quo com

[p. 19]

ponitur, qui vel sunt necessaria conectionis, vel contingentis, vel impossibilis.

30. Forma propositionis est dispositio et

coordinatio praedicati cum subjecto ratione cuius redid-
⁵tur propositio vera vel falsa, affirmativa vel nega-
 tiva; quantitas propositionis est extensio el coarcta-
 tio ipsius suppositionis: nempe ejus universalitas vel
 particularitas, quae semper repetenda est, a quan-
 titate subjecti, et numquam a quantitate praedicati;
¹⁰ qualitas propositionis est ejus veritas vel falsi-
 tas. Advertite diligenter, quod notanter dixi:
 quantitatem propositiones semper esse repetendam a
 quantitate subjecti, et numquam a quantitati prae-
 dicati, nam si subjectum est universale, propositio
¹⁵ erit universalis, si subjectum est particulare, pro-
 positio erit particularis.

31. Propositio ex parte mate-
 riae est triplex, nempe necessaria, contingens et im-
 possibilis; propositio necessaria dicitur illa, cuius
²⁰ praedicatum necessario convenit subjecto ut in
 ista: “homo est animal”. Propositio contingens dicitur
 illa cuius praedicatum contingenter convenit subjecto, v.g. “ho-
 mo est philosophus”. Propositio impossibilis dicitur illa cu-
 jus praedicatum repugnat subjecto, ut in ista: “homo est irra-
²⁵tionalis”. Ex parte formae propositio alia est afirma-
 tiva, et alia negativa; prima est cuius copula principa-
 lis non afficitur negatione. Secunda est cuius copula

[p. 20]

principalis afficitur negatione. Hic notate quod inter
 loquendum dixit de copula principali, quia plurima
 sunt propositioens cum duplici copula, ut infra faven-

te Deo videbitis.

⁵ CAPUT PRIMUM
DE ALIIS PROPOSITIONUM
DIVISIONIBUS

32. Sicut enim propositio dividitur ex parte materiae, et ex parte formae, quia variae et distinctae pul-
¹⁰lant propositioens ex diversis variisque formis, et materiebus, sic etiam aliae et aliae sunt pro-
positiones diversis qualitatibus, quantitatibus quae ornatae. Propositio ergo ex parte quantitatis alia est universalis, particularis alia. Propo-
¹⁵sitio universalis dicitur illa cujus subjectum afficitur signo universali, ut in ista: “omnis homo est animal”. Propositio particularis dicitur illa cujus subjectum afficitur signo particulari, ut ista: “aliquid homo est philosophus”. Alia
²⁰propositio ex parte quantitatis est singularis, cujus subjectum est terminus singularis, vel commu-
nis affectus aliquo signo determinativo, ut “Petrus”; alia denique est indefinita cujus subjectum est terminus communis, et nullus af-
²⁵ficitur signo; qua propositio, si sit de mate-
ria necessaria erit universalis, si de materia

[p. 21]

contingenti erit particularis.

33. Ex parte qualitatis essen-

tialis propositio semper est affirmativa vel negativa, ex parte vero qualitatis accidentalis propositio semper est vera vel falsa. Propositio vera dicitur illa, quae dicit quod est, et negat quod non est. Falsa vero propositio est illa quae dicit quod non est et negat quod est. Ad veritatem vel falsitatem propositionum attendere debetis ad suppositionem subjecti. ¹⁰ Propositio item dividitur in absolutam et modalem. Prima est quae absolute enuntiat praedicatum conveniri subjecto nihil curans de modo, ut “homo est animal”. Propositio modalis est illa quae non solum enuntiat praedicatum conveniri subjecto, sed etiam modum convenientiae, ut “hominem esse animal necesse est”. Pro cuius intelligentia advertite quod numerantur modi scilicet: necesse, contingens, possibile et impossibile. Propositio absoluta alia simplex, alia complexa, composita alia. Prima est quae constat terminis simplicibus et incomplexis, ut ista “Deus est bonus”. Complexa est cuius subjectum aut praedicatum vel ambo simul plures ideas complectitur, ut ista, “homo qui ²⁵ Deum diligit legem implet”; in que propositione subjectum integram propositionem includens

[p. 22]

est complexum.

34. Hic advertite cur affirmativa propositio a negativa distinguitur, quia ut antea

diximus propositio negativa est illa,
5 nam complexa in ista propositione copula
illius propositionis, quae est in loco subjecti nihil
conduxit ad veritatem vel falsitatem propositio-
nis; quapropter haec est propositio affirmativa:
“homo qui legem non custodit dammabitur”;
10 et haec alia est negativa: “qui multum loqui-
tur non est sapiens”.

35. Propositio composita di-
citur illa quae multiplici subjecto aut praedi-
cato constat conjunctione aliqua copulatis, quae
15 duplex distinguitur, alia oimposita copulativa
quae plura habet subjecta vel praedicata, connexa
conjunctione afirmativa **et** vel negativa **non**, v.g.
“mens et vita est in lingua”; “nec Paulus studet,
nec dormit”. Alia disjunctive, cujus membra con-
20junguntur particula **aut**, **vel**, v.g. “homo
aut dammatur aut salvatur”, alia conditionalis, cujus
partes colligantur particulare conditionali **si**, v.g.
“si Deum diligitur praeceptum impletur”.

36. Alia cau-
25salis quae constat propositionibus 2 copulatis parti-
culis **quia**, **ut**, v.g. “homo est risibilis quia est
rationalis”. Ut quaelibet propositio composita

[p. 23]

affirmativa vel negativa dicatur, debet atendí ad con-
junctionem componentem quae si affirmativa sit pro-

positio composita erit affirmativa, quamvis constet duabus propositionibus simplicibus negativis: ad veritatem autem cognoscendam in propositionibus compositis sequentes regulas observate. Prima, ut copulativa sit vera requiritur quod utraque categorica vera sit, si altera ex categoricis sit falsa, tota propositio composita falsa redditur; dixi utraque categorica quia quamvis una sola copula appareat semper composita constat duabus simplicibus enuntiationibus, ut in ista: “Petrus et Paulus student”, quae idem sonat quae ista: “Petrus studet et Paulus studet”.

¹⁵ **37.** Composita disjunctiva, vel disjungit duo apposita, v.g. “Petrus currit vel non currit”, et tunc ut sit vera requiritur ut una simplex vera sit et altera falsa; vel disjungit duo disparata, v.g. “aut Petrus studet, [aut] Paulus dormit”, et tunc ut sit vera non obstat utraque categorica vera sit quia facit hunc sensum: unum ex his saltem verum est, vel studium Petri, vel somnum Pauli. Conditionalis ut sit vera debet sequela inferri ex antecedenti seu debet propositio illa in qua ponitur conditionalis esse conditio sine qua non, ut sit simplex vera, v.g.

[p. 24]

“si sol lucet dies est”, ubi lux solis est conditio necessaria ut existat dies.

38. Hac de causa potest esse vera
propositio conditionalis, quamvis utraque simplex
⁵ sit falsa, v.g. “si homo esset equus esset innobilis”, in
qua propositione utraque simplex est falsa, et
tamen conditionalis est vera; v.g. “si decem venistis,
duo non venerunt” quae absolute falsa est quamvis ve-
rum sit quod decem presentes venistis, et duo absentes
¹⁰ non venerunt, quia adventus vester non est condi-
tio absentiae illorum.

CAPUT SECUNDUM
DE RESPECTIVICE ENUNTIATIONIBUS SEU EARUM
¹⁵ PROPOSITIONUM

39. Hucusque egimus de propositionibus³
in seipsis hic vero agendum de propositionibus
prout inter se valent comparari; et quia triplici-
ter potest unaquaque propositio altere compara-
²⁰ri nempe quatenus illi aequivalet quatenus opponi-
tur, et quatenus illam in aliam convertitur; triplex
est proprietas respectiva propositionum, nempe aequi-
polentia, oppositio et conversio; de oppositione et con-
versione, quia earum notitia utilior est, breviter
²⁵ agemus, de aequivalentia ero sequenti in Capite.

[p. 25]

40. Oppositio ergo est repugnantia duarum propositionum

³ Original añade *prout* tachado.

eodem praedicati et subjecto participantium eodem ordine et suppositione.

41. Haec oppositio seu repugnantia tripliciter potest accipere; nam repugnant propositionem secundum quantitatem, vel secundum qualitatem, vel secundum utramque simul. Ex hoc triplici repugnantia triples oritur oppositio⁴, nempe contraria, contradictoria, subalterna. Contraria est repugnantia duarum propositionum ejusdem subjecti et praedicati secundum⁵ qualitatem simul taliter una sit universalis, et alia particularis, una sit affirmativa et alia negativa, una sit falsa, et alia vera; v.g. “homo omnis est animal”, “aliquis homo non est animal”. Haec definitio propositionum contritoriarum veluti claudicat, et quasi diminuta est; dantur enim propositiones contradictoriae quae non opponuntur in quantitate cum ambae sint de subjecto singulari, v.g. “Petrus currit”, “Petrus non currit”, quae ab omnibus ut contradictoriae habentur; melius ergo definitur contradictio: affirmatio et negatio ejusdem de eadem et secundum idem.

42. Oppositio contraria est repugnantia darum²⁵ propositionum ejusdem subjecti, vel praedicati secundum

⁴ Lectura por el sentido.

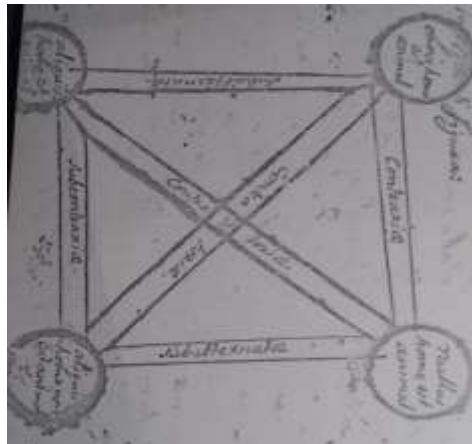
⁵ Por el sentido: *quantitatem et*.

[p. 26]

qualitatem, et non secundum quantitatem, taliter ut
 ambae sint universales, vel particularis, una affirmativa, et altera negativa, v.g. “omnis homo est animal”, “nullus homo est animal”. Quando ambae
⁵propositiones sunt particulares communiter subcontrariae dicuntur, v.g. “aliquis homo est animal”, “aliquis homo non est animal”.

43. Oppositio subalterna

est repugnantia 2 propositionum ejusdem subjecti
¹⁰et praedicati secundum quantitatem et non secundum qualitatem, taliter ut ambae sint affirmativae, vel ambae negativae, ex his duabus propositionibus universalis dicitur subalternans; particularis vero subalternata. Haec omnia clare videbitis
¹⁵in sequenti figura:

[p. 27]

44. Ad clariorem intelligentiam oppositionis horum propositionum, scitote quod duae propositiones contrarictoriae⁶ numquam possunt esse nec simul verae, nec simul falsae, sed altera ex his semper erit vera et altera⁵ falsa in quacumque materia, quia aliter idem simul esset et non esset, quod repugnat. Ex hoc sequitur, quod eges magna repugnantia seu supposito, quia nulla datur medium convenientia.

45. Notate etiam hic quod ad inveniendam contradictoria¹⁰ alicujus propositionis singularis, cujus copula afficitur aliquo adverbio modificanti debet negatio praeponi adverbio; aliter non cotraddictoria sed contraria erit; v.g. “Petrus semper studet”, ejus contradictoria est “Petrus non semper studet”,¹⁵ ejus contraria est “Petrus semper non studet”.

46. Duae propositiones contrariae nulla materia possunt esse simul verae quia tunc possent esse simul verae duae contradictoriae, nam ex veritate universalis sequitur veritas particularis subalternatae;²⁰ nec etiam possunt esse simul falsae in materia necessaria; possunt tamen esse et regulariter sunt simul falsae in materia contingenti quia ex falsitate universalis subalternantis non sequitur falsitas particularis subalternatae.

⁶ Lectura por el sentido; original: *contrariae*.

²⁵ CAPUT TERTIUM
DE AEQUIPOLENTIA ET
CONVERSIONE PROPOSITIONUM

47. De conversione enim et aequipolentia propositionum

[p. 28]

utpote parum his temporibus utilis ejus notitia breviter agemus. Aequipolentia est aequivalentia duarum propositionum quarum subjectum et praedicatum sunt idem, quoad significationem et sensum re aliqua tamen⁵ sunt diversa saltem in voce. Aequipolentia inventa fuit a Philosophis ad solvendam⁷ obscuritatem aliquarum propositionum. Hic advertite quod propositiones illae fiunt aequipolentes quae antea erant contrariae, seu oppositae et hoc fit per additionem alicujus¹⁰ negationis, quod tripliciter fieri potest juxta triplicem relatam oppositionem. Modus autem collocationis negationis addendae, sequenti versiculo explicatur

48. Praecontradic. post contra prae postque sulbalter¹⁵ **Praecontradic.** denotat quod duae contradictoriae fiunt aequipolentes, prae propositio seu anteposito signo quantitative unius contradictoriae, v.g. “omnis homo est animal”, ut aequivaleat suae contradictoriae “aliquis homo non est animal”, praeposenda²⁰ est negatio et tunc dices “non omnis homo est

⁷ Lectura por el sentido; original: *solendam*.

animal”, et haberi eundem sensum ac ista, “aliquis homo non est animal”. Sic de reliquis.

49. Post contra

prae denotat quod ut duae contrariae⁸ una alteri aequivaleat debet negatio postponi subjecto, v.g. ut “homo omnis est Philosophus” aequivaleat suae contrariae “nullus homo est Philosophus” postposita negatione dices “omnis homo non est

[p. 29]

philosophus”, et idem valebit ac ista “nullus homo est Philosophus”. **Prae postque subalter** denotat quod in subalternis ut una alteri aequivaleat debet apponi duplex negatio, una ante subjectum, postque subjectum⁵ altera, v.g. ut “omnis homo est rationalis” aequivaleat suae subalternatae “aliquis homo est rationalis” dices “non aliquis homo non est rationalis”.

50. Conversio pro-

positionum est aliarum inversio facta per mutationem¹⁰ subjecti in praedicato vel praedicati in subjecto, v.g. “omnis homo est animal rationale”, facta conversione dices “omne animal rationale est homo”. Conversio est duplex, simplex et per accidens. Conversio simplex est propositionis inversio servata¹⁵ eadem quantitate ut in exemplo antea relato. Conversio per accidens est propositionis inversio,

⁸ Lectura por el sentido; original: *contradictoriae*.

mutata quantitate propositionis, v.g. “omnis homo est animal” sic convertitur per accidens: “aliquid animal est homo”.

²⁰ LIBER TERTIUS
DE PERTINENTIBUS AD
TERTIAM INTELLEC-
TUS OPERATIONEM

51. Quamvis sola argumentatio ad tertiam intellec-
²⁵tus operationem pertineat, placuit hic nobis agere
de definitione et divisione utpote modi sciendi,
prius enim de definitione, postea de divisione,
et denique de argumentatione tractabimus.
Prius tamen scire debetis quid sit modus sciendi

[p. 30]

qui communiter definitur oratio ignoti manifesta-
tiva, et quia tripliciter ignotum nobis manifes-
tare potest, tripliciter distinguitur modus sci-
endi, videlicet in definitione, divisione, et ar-
⁵gumentatione, de quibus singulis agendum venimus.

CAPUT PRIMUM
DE DEFINITIONE ET
DIVISIONE

52. Plurimi ausi sunt definitiones ita explicare ut in¹⁰ ratione communiter includant nominis definitionem seu explicationem, qua ejus significatum declaratur, v.g. “sacerdos” definiunt “sacra donans” sive dare. Definitiones ergo nomen et naturam ad nomina explicanda non est expendendam,¹⁵ sed tantum ad explicandam naturam rei. **Est ergo definitio oratio naturam et essentiam rei manifestam.**

53. Est duplex quidditativa, descriptiva alia. Prima est **quae explicat naturam rei per partes extrínsecas et essentielles**, quae partes si sunt²⁰ metaphysicae et realiter identificatae, dicitur definitio metaphysica, sic definitur “homo”, “animal rationale”, si vero partes sint physicae et realiter unitae, sed non identificatae, dicitur definitio physica.

²⁵ **54.** Descriptiva est **quae explicat essentiam rei per accidentia propria**, sic definitur homo dum dicitur animal

[p. 31]

admirativum, risibile, seu locutionis capax. Etiam definitio descriptiva explicat essentiam rei per accidentia comunia, tot, tamen, et talia, ut simul sumpta alterim convenire non possint,⁵ haec tamen definitio fugienda est. Leges bonae definitiones sunt quatuor. 1° quod constet genere et differentia; 2° quod in ea nihil reperiatur

superfluum, nihilque diminutum; 3° quod sit clarior suo definitio; 4° et ultima quod sit convertible¹⁰ simpliciter cum suo definitio.

55. Divisio est

oratio totum in suas partes distribuens, v.g. “hominis alia pars corpus, alia anima”; etiam est duplex, alia potentialis, et alia actualis; potentialis¹⁵ est oratio totum distribuens in suas partes quas tantum in potentia habet, qua divisione dividitur genus in suas species, v.g. animal irrationale et rationale. Divisio actualis est oratio totum distribuens in partes, quas actus habet, iterum²⁰ alia est divisio essentialis, quae distribuitur totum in suas partes essentials sive physicas, sive metaphysicas, alia accidentalis, **et est oratio distribuens totum in suas partes accidentals.**

56. Haec adhuc triplex,

²⁵ alia est divisio subjecti in accidentia ut album et non album, in quod dividitur corpus; alia accidentis in subjectum ut niger, alius corvus, alius aethiops, alia accidentis in accidentia, ut album, aliud dulcis, aliud amarum. Leges bonae divisionis³⁰ sunt quatuor.

57. Prima quod membra dividuntur

[p. 32]

adaequent totum divisum, secunda quod membra

dividentia aliquo modo Inter. se distinguuntur, tertia, quod divisio per proximiores membra, quarta et ultima, quod si fieri possit sit bimembris.

⁵ CAPUT SECUNDUM
DE ARGUMENTATIONE
ET EJUS DISTINCTIONIBUS

58. Ratiocinatio seu discursus tertia intellectus operatio est praecipua modi sciendi species, et in nihilo¹⁰ differt ab argumentatione, nisi penes implicitum et explicitum, dum in mente retinetur ratiocinatio dicitur, dum ore profertur vel verbo exprimitur dicitur argumentatio; estque veluti clavis, qua abscondita sapientia arcana nobis pate fiunt,¹⁵ sed antequam argumentatione egrediamur pertractandam alia quam plurima⁹ et quae inter arguendum reuenter occurrunt advertere oportet.

59. Primo enim occurrit inter disputandum negare suppositum; ut scias quid sit suppositum, nota quod aliquas propositiones duplex habent objectum, unum expressum et aliud virtualiter inclusum, dum ergo hoc ultimum falsum est negatur suppositum, ut si²⁵ quis dicat “angelus est mortalis”, tunc negatur suppositum, quia explicite affirmat mor-

⁹ El original añade: *situr igna*; no hace sentido.

[p. 33]

talitatem angelorum, et implicite eorum materialitatem. Secundo occurrere solet propositio de subjecto non supponendi: in aliquibus enim propositionibus enuntiatur existentia subjecti praesens cum re veri praesens non sit, ut dum dicimus “Antichristus disputat”, qua propositio est de subjecto non supponendi, quia Antichristus nondum existit.

60. Etiam scire oportet quid sit implicatio in terminis, et in subjecto; ad cuius intelligentiam advertire oportet quod quando de subjecto enuntiatur praedicatum ipsi repugnans, v.g. “equus ratiocinatur”. Haec propositio dicitur implicatoria in terminis. Si vero subjectum alicujus propositionis componatur ex substantivo et adjectivo, quae inter se repugnant, v.g. “homo irrationalis currit”, tunc dicitur implicare in objecto. His ita explicatas ad argumentationem transeamus.

61. Argumentatio est cognitio qua²⁰ ex uno vel duobus judiciis aliud infertur particula “ergo” vel “igitur” copulatis. Etiam jam diximus quod in omni discurso necessario invenire debeant tria judicia, nempe unum quod infertur ex duobus sive explicite positis, sive²⁵ uno explicite et alio implicito. Hic notate quod judicia illa ex quibus infertur dicuntur praemissae, iudicium vero quod infertur consequentia nominatur ratiocinatio illationis.

[p. 34]

62. Propositiones omnes numquam bonae vel malae dicuntur, sed semper verae vel falsae; econtra, illatio seu consequentia semper dicitur bona vel mala, quamvis propositiones ex quibus sint falsae; ⁵ si vero conclusio ex praemissis non infertur quamvis praemissae sint verae, consequentia mala dicitur, v.g. “Petrus est animal, ergo est animal, ergo est homo”: in hoc enthymemate ex antecedenti male infertur consequens.

¹⁰ **63.** Argumentatio itaque alia affirmativa, negativa alia; affirmativa dicitur cujus conclusio est propositio affirmativa; econtra, argumentatio negativa dicitur cujus conclusio est propositio negativa. Sicut autem ¹⁵ haec propositiones sunt diversae inter se, ita etiam sunt diversa principia quibus nituntur.

64. Argumentatio affirmativa in hiis fundatur principiis, **quae sunt eadem uni tertio sunt** ²⁰ **eadem inter se.** Quidquid dicitur seu affirmatur de idea universali absoluto supponenti potest etiam affirmari de quolibet contento sub illa. Pro constructione argumentationis negativae, haec principia observate: si una ²⁰ ex duabus ideis conveniat ad tertiam ad qua altera non convenit, illae duae ideae non possunt convenire inter se, quidquid negatur

[p. 35]

de idea universali absolute supponenti negatur etiam de quolibet singulari contento sub illa.

65. Argumentationis tam affirmativae quam negativae quinque sunt species, videlicet: syllogismus, ⁵enthymema, dilemma, inductio et exemplum. De syllogismo sequenti in Capite. Enthymema est argumentatio in qua ex una tantum propositione explicite posita alia inferta, v.g. “Petrus est homo; ergo rationalis”, in qua argumentatione ¹⁰praemissa major, scilicet “Omnis homo est animal rationale” in mente retinetur, et ideo dicitur enthymema seu syllogismo truncus.

66. Dilema est argumentatio duplici parte gaudens, quarum qualibet concessa teneatur ¹⁵subtentans aliquid contra se admittere, ut si quis dicta se audivisse Sacrum hora sexta contra ipsum hoc dilemma potest fieri: “vel hora sexta eras in Ecclesia, vel non eras; si eras mentiris, quia hora sexta nullum fuit Sacrum ²⁰in Ecclesia, si non eras etiam mentiris; ergo”. Haec argumentatio dicitur bicornuta quia duplici cornu ferit.

67. Inductio est argumentatio in qua ex particularibus recte ²⁵enumeratis infertur propositio universalis, v.g.

[p. 36]

“Joannes studet, Rapahel studet, et sic de reliquiis, ergo omnes student”.

68. Hic advertendum

est ly **recte enumeratis**, si enim regularibus⁵ et particularibus aliqui non enumeretur mala erit inductio, quia ex veritate cingulorum seu particularium singillatim sequitur veritas propositionis singularis. Exemplum est argumentatio, in qua ex aliquo singulari¹⁰ aliud singulare simile colligitur, v.g. “Petrus didicit lectionem, quia studuit; ergo etiam Eusebius didicisset si studuisset”. Hic etiam notandum est quod debet esse omnimoda in singularibus, aliam exemplum non esset bonum.

¹⁵ CAPUT TERTIUM
DE SYLLOGISMO

69. Praecipua argumentationis species, et veluti caput ex quo caeterae omnes prodeunt, et ad quam omnes reduci possunt est syllogismus, et hoc²⁰ de causa de syllogismo latus et fusius veni agendum. Syllogismus itaque est argumentatio tribus terminis constans, totidemque propositionibus explicite positis eo ordine inter se dispositas, et connexas ut posterior sequatur a priori sicut²⁵ effectus a sua causa, v.g. “omnis homo est

[p. 37]

intellectivus, sed didacus est homo; ergo didacus est intellectivus”.

70. Ex tribus syllogismi propositionibus prima vocatur major, secunda minor, tertia⁵ conclusio. Ex tribus ibidem terminis syllogismi primus dicitur major extremitas, seu majus extremus, ut qui praedicatur praedicti syllogismi, secundus dicitur medius terminus, qui subjicitur in minori, et praeedicatur in majori¹⁰; majus extremus, ita¹⁰ dicitur quia praedicatur in conclusione, et minus quia in ipsa subjicitur.

71. Syllogismus alius simplex, alius compositus: simplex est qui tribus terminis simplicibus constat, totidemque simplicibus¹⁵ propositionibus, ut syllogismus suprapositus. Syllogismus compositus est cujus una ex praemissis est propositio composita, quae propositis frequenter invenitur in majoris, quae propositio si copulativa sit, dicitur syllogismus copulativus, si vero dis-²⁰junctiva, disjunctivus appellatur.

72. In syllogismo simplici duo attendenda sunt, scilicet ejus materia et forma. Materia syllogismorum est duplex, alia proxima, remota alia. Materia proxima sunt²⁵ propositiones ipsius syllogismi; remota vero mate-

¹⁰ Redacción confusa porque falta texto, ya que omite el término medio y mezcla la explicación de éste con el término medio.

ria sunt termini ex quibus propositiones ipsae componuntur. Forma syllogismorum est arti-

[p. 38]

ficiosa dispositio materiae remotae vel proximae. Dispositio terminorum qui ut jam saepe diximus, sunt materia remota syllogismorum; dicitur forma seu melius figura et est dispositio medii termini cum⁵ extremis in praemissis. Quia ergo quadrupliciter potest disponi terminus medius in praemissis quadruplex syllogismorum figura. Prima in qua medius terminus subjicitur in majori, et praedicatur in minori. Secunda in qua medius terminus praedicatur¹⁰ in utraque praemissa. Tertio in qua medius terminus subjicitur utraque. Quarta denique in qua medius termini praedicatur in majori et subjicitur in minori. Sed quia in hac quarta figura violenter tantum et indirecte concluditur,¹⁵ merito relinquitur, et nos de ea nihil curabimus, sed solum de tribus prioribus, quae sequenti versiculo continentur:

Sub prae prima, bis prae secunda, tertia bis sub.

73. Dispositio materiae proximae nempe propositio-²⁰ num dicitur modus; et est combinatio propositionum syllogismi secundum earum quantitatem et qualitatem essentialem. Sexaginta quatuor sunt modi quibus propositiones syllogismi possunt combinari. Verum quia plerique adversantur regulis²⁵ statim tradendis, 19 tantum remanent combinationes

ad recte concludendum utiles de quibus breviter agendum relinquitur omnibus praetermissis. Decem utiles sequentibus dictionibus ex quatuor primis vocalibus

[p. 39]

compositis, ex quibus dictionibus, prima vocalis designat majorem syllogismi, secunda designat minorem, 3^a conclusionem. Sed scitote quod vocalis **A** denotat propositionem debere esse universalem affirmativam, vocalis **E** denotat universalem negativam, vocalis **I** denotat particularem affirmativam, vocalis **O** denotat particularem negativam, juxta illum versiculum:

asserit **A**, negat **E**, sed universaliter ambae
10 asserit **I**, negat **O**, sed particulariter ambae

74. Regulas generales observandae necessario ad constructionem syllogismi in quacumque figura sunt: Prima nam syllogismus non debent esse nisi tres termini. Secunda, termini eadem sensu sumendi sunt in 15 singulis propositionibus syllogismi. 3^a terminus medius numquam debet poni in conclusione. 4^a terminus medius non potest sumi particulariter in utraque praemissa. 5^a nullum extremum debet sumi universaliter in conclusione quam in praemissis. 20 6^a ex puris propositionibus negativis nec ex puris particularibus nihil sequitur. 7^a si utraque praemissa est affirmativa, conclusio affirmativa debet esse, si vero ulla ex praemissis negativa fuerit, conclusio etiam debet esse negativa. 8^a si una

²⁵ex praemissis particularis fuerit, etiam conclusio particularis esse debet.

75. Regulae particulares observandae in ulla figura. Pro prima figuram prima regula est quod praemissa major semper sit universalis.

[p. 40]

Secunda, praemissa minor¹¹ semper sit affirmativa. Regula pro secunda figura: prima quod praemissa major semper sit universalis; secunda quod praemissa minor, vel aliqua ex praemissis semper negativa. Pro tertia figura: prima quod propositio minor semper sit affirmativa; secunda quod conclusio semper sit particularis.

76. His regulis diligenter rectaque perpensis, 19 tantum apparent combinationes terminorum in propositionibus syllogismi ad recte concludendum utiles reliquae vero omnes saltem aliquibus ex praefatis regulis opponuntur. Sed quia ex decem combinationibus quatuor deserviunt de prima figura, quatuor de secunda, et ad tertiam¹⁵ sex; quatuor de iis numerantur modi, licet revera de iis tantum sint, quia quatuor reliqui non sunt nisi aliorum repetitio. Notate hic quod illa dicitur conclusio directa¹², in qua minus extremus subjicitur,

¹¹ Lectura por el sentido; original: *major*.

¹² Lectura por el sentido; original: *discreta*.

et majus praedicatur; minus extremum dicitur ille
²⁰ terminus, qui minorem compositionem componit
ut medio termino; majus autem qui majorem. Se-
quentis versiculis exhibentur modi decem syllogismorum.
Barbara, Celarebt, Darii, Ferioque praeibuns
Cesare, Camestres, Festino, Barocco sequentur
²⁵ Tertia post venient rationem turba Darapti
Phelapo, Disamis, Datisi, Bocardo, Pherison

[p. 41]

77. Quolibet ex his vocibus modum syllogisticum significant
habita ratione vocaliu, **A, E, I, O**, quarum pri-
ma denotat majorem, secunda minorem, tertia conclusi-
onem: sic vox Barbara ex triplici **A** composita
⁵ denotat tres propositiones syllogismi debere esse uni-
versalis affirmativas, et quia est primus modus fi-
gurae debet medius terminus subjici in majore, et
praedicare in minore juxta illud **sub prae prima**, to-
tum hoc practice videbitis in syllogismo sequenti: “omnis
[homo est] animal, sed omne risibile est homo; ergo omne risibile
¹⁰ est animal”. Sic conficiendi sunt caeteris syllogismi.
Exemplum in Cesare pro secunda figura cujus pri-
ma vocalis **E** denotat majorem debere esse uni-
versalem negativam, secunda vocalis **A** denotat mi-
norem debere esse universalem affirmativam, et deni-
¹⁵ que tertia vocalis **E** denotat conclusionem univer-
salem negativam; medius autem terminus debet
praedicari in utraque praemissa juxta illud **bis**
prae secunda, sic conficiees syllogismus: “nullus
lapis est animal, sed omnis homo est animal,

²⁰ ergo nullo homo est lapis”. Exemplum in Darrapti, pro tertia figura in qua medium terminus debet subjici in utraque praemissa juxta illud **tertia bis sub**; et quia vocalis est **A** et secunda etiam **A**, tertia vero **I**, major et minor debent ²⁵ esse universals affirmativae, et conclusio particularis affirmativa, ut in hoc syllogismo: “est substantia omnis homo, sed omnis homo est vivens; ergo aliquid vivens est substantia”. Ex exempla at

[p. 42]

latis facile fieri possunt in quacumque figura syllogismi.

CAPUT QUARTUM
DE REDUCTIONIBUS SYLLOGISMORUM
DE IMPERFECTO AD PERFECTUM

78. Etsi syllogismi omnes in modo et figura constituti juxta regulas nuperrime traditas recte concludant, aliqui tamen dicuntur perfecti et alii imperfecti. Perfecti sunt illi qui nullo extrinseco indigent, ut ¹⁰ appareant necessarii, tales sunt syllogismi facti in quatuor primis modis pertinentibus ad primam figuram, quia in ea medius terminus in proprio loco collocatur inter extrema. Imperfecti dicuntur illi qui indigent aliquo extrinseco ut appareant ¹⁵ necessarii et sunt omnes secundae et tertiae figurae in quibus medius terminus non concludit ita directe.

Ad hoc inventa fuit a Philosophis via reducendi syllogismos imperfectos ad perfectos, quae dicitur ostensiva, quae evidenter ostendit syllogismos imperfectos necessario concludere. Reductio ostensiva fit per conversionem alicujus vel aliquarum propositionum ponendo, scilicet majorem loco minoris, et haec econtra; tamen hic notate syllogismum imperfectum debere reduci ad perfectum cum quo²⁵ convenit in littera iniciatli, v.g. Celantes ad Celarent, Darapti ad Darii et sic de singulis, si unde exhibeas Barocco, Bocardo, qui non possunt reduci ostensive.

[p. 43]

CAPUT QUINTUM
DE DIVISIONE SYLLOGISMORUM
ET SIMUL TRADUNTUR
FALLACIAE,
⁵QUAE INTER
ARGUENDUM SOLENT
UTI

79. Syllogismus ex parte materiae alius demonstrativus, alius probabilis, et alius sophisticus. Primus¹⁰ est **qui constat praemissis claris, certis et evidentibus quae sint causa conclusionis**. Probabilis est ille **cujus aliqua saltem ex praemissis non est nisi probabiliter vera**. Syllogismus sophisticus qui proprie paralogismus dicitur, potius non syllogismus quam syllogismus dici debet, definiturque qui constat una¹⁵

vel duabus propositionibus apparentibus, re tamen defectuosis in materia vel forma.

80. Nota quod prae-
missae syllogismi demonstrativi debent esse principia
²⁰ ab hominibus praecepta, vel definitiones, similiter re-
cepta, vel propositiones jam demonstratae pro quo
scitote quod demonstratio est duplex, alia a priori et
alia a posteriori. 1° **dicitur cognitio certa omnino
qua posterius cognoscitur per prius seu effectus**
²⁵ **per suma causam.** 2° est cognitio certa qua cognos-
citur causa per effectum, seu prius per posterius,
talis est cognitio Dei per creaturas. Cognitio quae

[p. 44]

adquiritur ope demonstrationis dicitur scientia.
Scientia namque definitur cognitio certa, et evide-
ns rei necessariae per demonstratione acquisita.
Ex quo evidenter constat quod nullo modo potest
⁵ vocari scientia cognitio qua instrumur de miste-
riis fidei, quia quamvis certissima, non tamen
est evidens, nec demonstratio: enim idem
sonat ad rem quasi digito monstrare seu designa-
re; nec etiam evidentiā cognitio primorum prin-
¹⁰ cipiorum; taliter ut scientia possit denominari;
hoc namque quamvis certa sit et evidens, non
tamen adquiritur per demonstrationem.

81. Pro syllogismo probabili sequentia advertite. Cum
enim conclusio semper sequatur ex debiliori par-

¹⁵te, si altera ex praemissis probabilis tantum est, conclusio etiam probabilis erit. Syllogismus probabilis non generat scientiam, sed tantum opinionem, ideoque non scientificus sed opinativus dicitur.

Opinio est cognitio alicujus rei cum formidine

²⁰ **de opposito.** In omni etiam paralogismo duo necessario inveniri debent, nempe apparientia veritatis, et defectus veritatis, aut bonitatis. Paralogismus ergo, nec scientiam nec opinionem generat, sed tantum errorem. Cum ergo Logica scopus ²⁵ seu finis sit acquisitio veritatis ab omni paralogismo debet logicus fugere.

82. Fallaciae quibus

[p. 45]

syllogismus potest laborare tredecim numerantur, quarum sex oriuntur ab ipsis terminis syllogismi et dicuntur fallaciae in dictionem, quarum definitione est apparientia desumitur ex ipsa ⁵ dictione; et sunt prima **aequivocationis cujus apparientia provenit a termino aequivoco**, v.g. “gallus ratiocinatur, sed avis domestica est gallus; ergo avis domestica ratiocinatur”, in quo paralogismo “gallus” in majorem supposit pro ¹⁰ homine franco, in minori pro ave domestica, quapropter ex diversis suppositionibus quatuor in se terminus continet syllogismus, licet tres tantum appareant.

83. Secunda fallacia dicitur

¹⁵ amphibologiae et est deceptio et est deceptio orta **ex dictione complexa quae invariata manens plures habet sensus**, v.g. “quod est meum non est tuum; sed codex est meus, ergo non est tuus”, ubi “tuum” in majori denotat possessionem, in minori vero non-²⁰nisi efficiantiam. Tertia fallacia dicitur compositionis, **estque deceptio orta ex mutatione sensus divisi in sensu, compositum**; v.g. “qui legit potest non legere, sed Petrus legit ergo Petrus legens potest non legere”. Quarta fallacia ²⁵ dicitur divisionis, et est deceptio orta ex mutationi sensus compositi in sensum divisum, v.g. “qui legit non potest non legere, sed Augustinus legit, ergo non potest non legere”

84. Quinta fallacia

[p. 46]

dicitur accentum et est deceptio orta ex eo quod varietur significatio termini ex variatione accentus, v.g. “populus est arbor, sed civitas est populus; ergo civitas est arbor” ubi “populus” in majori sub **u** producta significat arborem vulgo “álamo blanco”, sub **o** vero brevi in minori significa multitudinem. Sexta fallacia dicitur figurae dictionis et est deceptio orta ex apparenti similitudine ¹⁰ plurimorum; ratione cujus id quod convenit uni dicitur alteri convenire, et hoc frequen-

ter occurrit dum mutatur suppositum materiale in formale, vel simplex in personale vel in absolutum, taliter ut terminus in¹⁵ una praemisa supponat sic in alia vero aliter; v.g. “homo est species; sed Petrus est homo, ergo est species”.

85. Fallacies extra dictione sunt illae quarum **apparentia sumitur ex rebus significatis per vocem**, quarum species sunt septem; prima dicitur accidentis, quae evenit **dum ex majori identitate extremorum in praemissis colligitur eadem identitas extremorum inter se**, v.g. “homino est animal, sed equus est animal; ergo²⁰ equus est homo”, in hoc syllogismo ex partiali identitate extremorum cum medio “animal” colligitur adaequata identitas earum inter se, quod etiam evenit ex eo quod ex non identitate

[p. 47]

extremorum inter se inferatur identitas seu non identitas eorum, ut evenit in syllogismo ex partibus negativis, v.g. “nullus equus est rationalis, sed nullum inhababile est rationale; ergo⁵ nullum inhababile est equus”. Secunda dicitur de secundum quid ad simpliciter, quae oritur ex apparente convenientia duorum extremorum cum medio, qui de uno dicitur secundum quid, de alio vero simpliciter, “quod est albus non est¹⁰ nigrum; sed aethiops est albus, ergo non est ni-

ger”.

86. Tertia dicitur ignorantia elenchi, et est deceptio orta quando ex praemissis apparente oppositis infertur aliqua conclusio, v.g. ¹⁵ “Petrus dormit nocte, alias non dormit die; ergo dormit et non dormit”. Quarta dicitur petitionis principii et accidit dum sumitur ut medius ad aliquid probandum id ipsum quam disputatur, aut aliquid magis ignotum; v.g. “homo ²⁰ discurrit, ergo ratiocinatur”. Quinta dicitur consequentis, quae oritur ex apparentis convertibilitate superioris cum inferiori, seu quando arguitur negative ab inferiori ad superius. Sexta dicitur non causa ut causa, et accidit ²⁵ quando affertur pro causa alicujus rei illa quae revera talis non est, v.g. “in religione Catholica multi sunt mali; ergo religio catholica

[p. 48]

mala est”. Septima et ultima dicitur plurimum interrogationum et unius et evenit quando quis de pluribus interrogatus de uno tantum respondit; v.g. si quis quaerat a medici presbiteri, “audierunt hodie Sacrum?” se respondeam “utique” mentior, quia aliqui non audierunt, si respondeam “minime”, etiam mentior quia aliqui audierunt, respondere ergo debeo “aliqui vero audierunt, aliqui vero non”.

¹⁰ARTICULUS
UNICUS
TRADUNTUR VARIAE
ET PERUTILISSIMA
QUAE DESERVIUNT
¹⁵TUNC AD VERITATEM
INVENIENDA, TUNC AD
STUDENDUM, ET DENIQUE
AD DISPUTANDUM

87. Via inveniendi veritatem dicitur analytica, est
²⁰ars disponendi cogitationes nostras ut verum quod
nos latet detegamus quantum mortalis conditio pati-
tur; dicitur analytica, quod idem sobat ac resolutive,
quia ut ignotum nobis nondum fiat debemus omne totum
dividere in suas partes; pro quo sequentes regulas
²⁵observate. 1^a illud quod inquiritur debemus
in primis determinare et definire, ut omnis
confusio de medio tollatur; 2^a removenda
sunt omnia et negligenda quae ad propositum
dubium non spectant. 3^a omne totum divida-
³⁰mus in suas partes et omne genus in suas spe-
cies ut pars a parte separetur. 4^a cum in

[p. 49]

omni quaestione aliquid vobis innotescat illud
quod vobis notum est, conferre debetis, et
attente comparare cum ignoto, summoque

studio et diligentia fovenda est notitia ad-
⁵quisita usque dum ad ignotum perveniamus.
 5^a a ratiocinio non debetis cessare usque dum a
 singulis vobis notis per assensum perveniatis
 ad universale. 6^a denique ut veritas sic inventa
 aliis explicetur debetis, a particularibus retro-
¹⁰cedere per eandem viam qua descendistis, et sic aliis
 manifestum fiet quod vobis claret.

88. Regulae pro studendo: plurimum enim nocet
 tironibus copia librorum, licet libri utilissimi sint,
 ideo in palestra literaria parum proficiunt, ut
¹⁵hoc praejudicium removeatis sequentis regulas ob-
 servate. 1^a non multa legite sed multum. Copia
 enim rerum optimarum legendi nocebit; sicut enim
 calor stomachi immodico cibo, quamvis salube-
 rrimus cibus est opprimitur, et quasi extingui-
²⁰tur, ita etiam ingenium seu mens humana nequit
 plura capere. 2^a mente et animo insistere
 debetis ut clare percipiatis quae vobis codicilibus tra-
 dita sunt, omnia et singula discutientes memoriae
 commendatae. 3^a cavete etiam ne ad posteriora pro-
²⁵grediabitis nisi priora prius semel adqui iterum
 discussa attente plenissime praecipiat. 4^a atten-
 to animo expendite rationes, quibus nostra sen-
 tentia formatur, et etiam quibus impugnatur.
 5^a autores vel codices contrariae doctrinae noli-
³⁰te legere antequam vestrum sistema vobis radicibus

[p. 50]

notum fiat, alias ex lectione ipsa ortum habebit confusio vestra, cogitationes vero quas studio adquiretis, cum viris doctis inferre. 6^a utilissimum est scriptis mandare quidquid diario studio adquisitis; “ergo ipse multa qui nesciebam scribendo me didississe confitero” de se inquebat magnus Pater Augustinus. 7^a dum autem triennio philosophico completo vel ante dum vobis praevenero, aliquos selectos auctores, paucos et idoneos eligit, in quibus studiose versimini in quibus, si rite rationibus perpensis aliam melius fundatam opinionem invenitis, ut vestram adaptate adjurantes non in verbo. Magistri nam, etsi amicus magister, magis amica veritas.

15 89. Regulae pro disputando.

Disputatio nihil aliud est quam intellectualis altercatio duorum sive pugna super aliqua propositione quorum alter eam defendit, qui dicitur sustentans, alter eam impugnat, qui arguens dicitur.

²⁰ Maxima utilitas oritur ex disputatione, tam publica quam privata, tam ut utiliter ex disputationibus fructum percipiatis sequentes regulas observate.

90. 1^a in omni disputatione solum

²⁵ adquisitio et manifestatio veritatis semper prae oculis habenda est, et per consequens nulla debet institui disputatio de his, quae certissima omnino sunt, vel quae humanum captum superant; 2^a ca-

vete de disputatione cum iis, qui de rebus omnibus
³⁰ ita dubitant ut nihil certo sciant, nisi se nihil

[p. 51]

scire, quia ut communiter dicitur: contra principia negantis
fustibus est arguendum. 3^a cavete etiam
ab initilibus disgressionibus, et a quaestionibus de
puro nomine, quia ut egregie monet Divus
⁵ Augustinus: *turpe est disputantibus in verbi
quaestione immorari*. 4^a disputante stote in c
olloquio mites, in audiendo quieti, in responden-
do blandi, et in omnibus attentii.

91. Pro arguendo. 1^a direc-

¹⁰te probet quod a defendente negatur, caveat tamen
ne mutet medium, quod ad impugnandam defensio-
nem assumpsit curans semper potius consequentiam
probare quam consequens. 2^a nihil ut certum assu-
mat quod a defendente possit negari ut in dubi-
¹⁵um verti. 3^a et ultima, si cesserit arguens
victoriam in inclinari finem disputationis impo-
nat contentus se vim argumenti intelligentibus
apperuisse.

92. Hac visa fuerunt sufficere vobis

²⁰ ad aliqualem in dialectica instructionem.

DISPUTATIONES IN LOGICAM
MAGNAM SEU DISPUTABLEM

93. Cum logica juxta Augustinum *sit ars artium, scientia scientiarum qua aperta omnes aperiun-*

[p. 52]

tur, qua clausula omnes clauduntur, cum qua qualibet, sine qua nulla. Hoc celebre encomium applicari debet dialecticis institutionibus, utpote quae intellectum illustrant, et illustran-⁵do dirigunt ad reliquas omnes scientias comparandas. Verum Logica disputabilis, quae vulgo philosophis Logica Magna appellatur, tantum deservit ad acuendum ingenium et accommodata est ad exercendo Juvenes litteris stu-¹⁰diosos: haec unica utilitas consequitur disputationibus, quae simul tironum mentes imbuunt utilissimis notitiis.

94. Verum quia Logica est janua, et velut clavis aurea ad alias scientias¹⁵ pertingendas, aliquas decrevi tractare disputationes logicales, non tamen scholasticorum seu ut communiter dicunt peripateticas, in quarum studium solum tempus consumitur et nihil utile nobis porat ad aliarum scien-²⁰tiarum acquisitionem; semper tamen prae oculis habens, ne nimia harum disputationum copia praetiosissimi temporis plurimum con-

sumant; nam ut inquit illustrissimis Mel-
quiore Canum, *Hae non debent haberi ut*
²⁵ *ornamenta tironum, sed ut exercitium*
puerorum. Sit

DISPUTATIO 1^a
DE NATURA, DIVISIONE ET OBJECTO LO-
GICAE

[p. 53]

95. Logica, ut jam diximus, est facultas directiva intellectus, in omnibus suis operationibus ut ignotum cognoscat, et verum a falso discernat. Est duplex, alia naturalis, et **est ipsum lum-⁵en rationis, quo verum a falso distinguitur;** alia est artificialis, et est facultas acquisita dirigens intellectum in suis operationibus, unus et alterius existentia ita certa est, ut de hoc disputatione instituere potius esset con-
¹⁰fundere quam acclarare. Logica artificialis etiam est duplex, docens una, alia utens. **1^a sunt praecepta seu regula definiendi, di-
videndi, et argumentandi.** 2^a sunt ipsae definitiones, divisiones, et argumentationes, tam
¹⁵ docens quam utens, alia actualis, habitualis alia; 1^a est actualis usus regularum logicarum; 2^a est facilitas orta ex repetitione actuum. Docentem, et utentem inter se distingui nullus est qui dubitet, quippe aliud est regulas sci-

²⁰re, aliud regulis uti: habitus autem docens utrum abutente distinguatur solet in scholis controverti, ne nos immoremur in re tam parvi momenti sufficiat scire: illud habere expeditione in regulis logicalibus, qui ex-

[p. 54]

peditus est, ad aerundem usum.

QUAESTIO PRIMA
UTRUM LOGICA SIT SCIENTIA

⁵ **96.** Pro resolutione notandum quod logica frequenter dicitur directiva intellectus quatenus canones, seu regulas tradit ad hoc ut intellectus, in perquirenda veritate nullam deceptionem patiatur, et verum a falso discernat: an ratio dubitandi, utrum Logica sit dicenda scientia vel ars? Tamen qua omnis cognitio directiva, vel facultas dirigens intellectum vel est notitia primorum principiorum et dicitur intelligentia. vel est notitia rerum altissimarum, et ¹⁵ sapientia vocatur, vel est notitia rerum agendarum, quos ad mores pertinent, et dicitur prudentia, vel est cognitio earum que industrie fieri possunt in aliena materia, et dicitur ars, vel denique est cognitio ²⁰ certa et evidens res necessaria per demonstrationem acquisita et scientia dicitur.

97. Logicam non esse intelligentiam, nec sapientiam, nec prudentiam ab omnibus admittitur: licet enim logica tradat regulas quibus adjuta mens humana²⁵ possit surgere ad contemplationem rerum

[p. 55]

altissimarum, et etiam cognoscere res, quae ad mores pertinent, et prima principia ex quibus deducuntur caeteras demonstrationes tam ostensive quam scientificae; quia tota ipsa incumbit in directione tantum potentiae intellectivae ut ignotum cognoscat et verum a falso discernat; non est dicenda intelligentia, nec sapientia, nec prudentia, solum ergo restat investigare utrum sit scientia vel ars?
Pro quo

¹⁰ 98. Sit conclusio

Logica est vere et proprie scientia. Probatur conclusio: scientia est cognitio rei necessariae, per demonstrationem acquisita; sed logica est cognitio rei necessariae per demonstrationem acquisita, ergo¹⁵ logica est scientia. Major est definitio scientiae, minor vero probatur. Logica est cognitio definitionis, divisionis, et argumentationis, sed hac sint necessaria: ergo Logica est cognitio rei necessariae per demonstrationem acquisita.

²⁰ 99. Probatur aliter:

ille habitus scientificus qui inclinatur et facilius ad conclusiones demonstrative inferendas, sed talis

est Logica; ergo logica est scientia. Major ab omnibus admittitur et praecipue ab Aristotele septimo Topicorum; ubi docet omne habitum demonstrativum esse scientificum. Minor probatur, hae sunt verae demonstrationes quod explicat naturam rerum, debet constare genere et differentias;

[p. 56]

sed definitio explicat naturam rerum, ergo. Omnis oratio ignoti manifestativa est modus sciendi, sed divisio manifestat totum per partes; sed hae demonstrationes diriguntur ad Logicam; ergo Logica est vere et proprie scientia.

Argumenta solvuntur

100. Argues primo: scientia est cognitio rei necessaria per demonstrationem acquisita, sed logica non est cognitio rei necessariae; ergo. Probatur minor.

¹⁰ Logica est cognitio definitiones, divisiones, et argumentationis; sed hae non sunt necessariae; ergo. Probatur minor: quae possunt a Philosophis fieri vel non fieri, non sunt necessariae; sed definitiones, divisiones, et argumentationes, possunt ¹⁵ a philosophis fieri vel non fieri, ergo non sunt necessariae. Respondeo duplicem dari necessitatem, quarum una dicitur existentiae, seu necessitas absoluta, alia vero dicitur necessitas ex suppositione. Fa-teor igitur ingeniae preadictas species modi

²⁰ sciendi necessarias non esse necessitate absoluta seu existentiae, quatenus libere a philosophis fiunt vel non fiunt. Sunt tamen necessariae necessitate essentiae seu ex suppositione, nam etsi a philosophis contingenter fiant, tam si fiunt, necessario faciente sunt, juxta regulas logicales, alias non scientificae erunt, necesse quippe est ut si definitio fiat constet genere et differentia, quid divisio fiat per membra adaequantia divise, quod syllogismus cons-

[p. 57]

tet tribus terminis solum, hac necessitas sufficit ut Logica dicatur scientia. Quare ad solutionem argumenti propositionem distingues ac duplici necessitate.

⁵ **101. Argues secundo:** Logica est ars: ergo non est scientia. Probatur antecedens, ars est cognitio eorum, quae industriose fieri possunt in aliena materia; sed ita est Logica. Ergo Logica est ars. Probatur minor. Logica est cognitio definitionis, divisionis, et argumentationis, sed hae possunt fieri in aliena materia: ergo. Probatur minor: divisio v.g. potest fieri in mathematica, sed hae est materia aliena a Logica; ergo divisio potest fieri in aliena materia, et sic de reliquis.

¹⁵ **102.** Respondeo quod nomen artis facile extendi potest ad omnes scientias seu facultates, quae tantum sunt speculativae, et non practi-

cae: logica autem potest dici practica, quia non est tantum propter scire proprium, sed etiam propter sci-²⁰re directivum in aliquo actu, ideoque Logica potest dici primo inventa ad directionem intellectus. Non tamen potest dici ars proprie loquendo quia quamvis sit cognitio directiva definitionis, divisionis, etc. quae industriose fieri possunt in extranea materia; tamen primo et principaliter intendit verum, et tantum secundario, et minus principaliter instrumenta veritatis.

[p. 58]

103. Distinguitur ars a scientia.

Distinguitur ars a scientia quia scientia contemplet opus propter veritatem, sic Logica agit de instrumentis sciendi propter scire, quod sufficit, ut dicatur scientia. Aliquando practica ars vero contemplet veritatem propter opus, ideoque agit de instrumentis propter finem operis. Ea quae traduntur a Logica utique fieri possunt in aliis scientiis, seu in extraneis materiis tamen faciendae sunt, juxta regulas logicales; quod sufficit ut proprie loquendo non dicantur fieri in aliena materia, sed tantum in propria et un sensu nimis lato.

104. Argues tertio: logica

est modus sciendi, sed modus sciendi [non est scientia]; ergo logica non est scientia. Probatur minor. Aristoteles secundo Metaphysicae cap. 5° inquit *absurdum*

est simul quaerere scientiam, et modum sciendi,
et Libro 1° Metaphysicae, et libro 1° Rethoricae
docet dialectica naturam interimi ab iis qui
eam inter scientias collocant, et ab artibus separant,
ergo ex Aristoteli modus sciendi non est scientia.

105. Ante responsionem notandum est quod duplex est genus scientiae, scilicet practica et speculativa. Scientia speculativa est quae

[p. 59]

tota versatur in contemplatione sui objecti, hoc cognito plane quiescit; practica vero est qua ordinatur ad dirigendam potentiam aliquam ut operantem; hinc ortum ducit illud philosophorum tritum proloquium: speculativae finis veritas, practicae autem opus. Licet inter philosophos non est quaerendum quid dixerunt antiqui, sed quid dicere debuerunt: auctoritatem tamen Aristotelis libenter exponemus utpote qui in rebus logicis principatum tenere non dubitamus, et sic directe

106. Ad argumentum respondeo, quod Philosophus secundo Metaphysicae non ponit absurdum in eo quod simul quaeratur scientiam¹⁵ ut **sic** et modus sciendi; illic tantum nomine scientiae intelligit scientias reales, scilicet Physicam, Metaphysicam, et Mathematicam; quas docet, et

nos fatemur quaerendas esse post Logicam
quae utpote janua ab alias scientias debet
²⁰ primum inveniri, et habere ante illas.

Primo Rethoricae non damnat eos, qui Logi-
cam ennumerant inter scientias, sed tantum eos
qui pure speculativam, et nullomodo practi-
cam dicunt.

²⁵ **107.** Aristoteles ergo inquit quod
logici illi, qui in mera contemplatione objecti lo-
gicae plane quiescent, quin transeant ad dirri-

[p. 60]

gendum intellectum in suis operationibus, ne falso
assentiatur, neve inquam captiosa probabilitate
fallatur: hi aequivocam naturam Logicae interimunt
et quasi destruunt.

⁵ **108.** Quidquid autem sit de mente
Aristotelis fatendum est Logicam non esse mpdum sci-
endi objectivum, scilicet medium ipsum quo acquiri-
tur scientia, sed tantum est modus sciendi forma-
lis nempe Dialecticae regulae, quibus intellectus
¹⁰ dirigitur ad conficiendum modum sciendi ob-
jectivum; quae regulae utpote fundatae in iis ip-
sis principiis luminae naturae notis non indi-
gent alia probatione.

109. Argues quarto: si lo-
⁵gica est propria scientia admittendus est prece-

ssus in infinitum; sed hoc repugnant; ergo logica non est scientia. Probatur major: si logica est vera et propria scientia, est cognitio rei per demonstrationem acquisita; sed ex demonstratione¹⁰ arguitur, sive sequitur processus in infinitum; ergo. Probatur minor: ipsa demonstratio logica etiam debet esse scientia, et per consequens cognitio acquisita per aliam demonstrationem; et sic in infinitum. Igitur si logica est cognitio per¹⁵ demonstrationem acquisita sequitur dari processus ad infinitum.

110. Respondeo: infinitum argumentum redidit finitum nam etsi Logica sit cognitio cer-

[p. 61]

ta, et evidens rei necessariae per demonstrationem acquisita: ex hoc non sequitur quod detur alia demonstratio, per quam haec fundata in primis principiis demonstraretur, alias⁵ demonstraretur idem per idem et principium demonstrationis esset etiam principium probationis. Conclusio ergo quae infertur ex duobus judiciis fundatis in principiis per se notis non indiget alia probatione, nam¹⁰ cessis praemissis ipsius syllogismi utpote clarioribus meridia tenetur etiam intellectus assentire conclusionis deductae ex ipsis cum totaliter contineatur conclusio ipsa in praemissis.

111. Pariter tiam et eodem modo: cum¹⁵ tota Logica incumbat in directione potentiae intellectivae, nempe intellectus fundatur etiam hujusmodi directo in primis principiis quae negari non possunt, nec conclusiones deductae ex ipsis principiis, unde nec sequitur dari processus in infinitum ex eo quod²⁰ artefacti logicales sint scientifici, quia tandem deveniendum est ad demonstrationem, quae ultra rationibus non posit demonstrari ut communiter contingit dum demonstratur syllogismus, v.g. rectos cujus demonstratio frequenter fundatur in principiis²⁵ per se notis, v.g. omnis syllogismo cujus extrema indentificantum cum medio un praemissis, necesario identificaie extremum com extremo

[p. 62]

in conclusione; sed talis est syllogismus rectus, ergo.

QUAESTIO 2^a

QUODNAM SIT OBJECTUM LOGICAE?

⁵ **112.** Cum quaelibet scientia specificetur ab suo objecto, debemus perquisita Logicae natura illius objectum investigare. Objectum ergo alicujus scientiae **dicitur illud circa quo ipsa scientia demonstrative occupatur**; cum ergo omnis scientia¹⁰ sit cognitio alicujus rei, res illa cujus naturam inquirat, cujus principia investigat, et cujus proprietates ostendit, illa dicitur objec-

tum illius scientiae; qualibet enim scientia pure speculative tantum sistit in contemplatione¹⁵ sui objecti, quia tantum naturam objecti inquiri; scientia vero ita quae proprie vel saltem practica est, quia ultra progreditur ad dirigendum opus propriam debet investigare materiam.

²⁰ **113.** Materia alicujus scientiae practicae dicitur illa in qua recipitur poerfectio, seu forma per quam productio, seu fundamentum ab agente dirigit facultatem. Logica enim ut ex dictis patet est scientia non pure speculativa,²⁵ sed aliquando practica, quia ultra contemplationem sui objecti progreditur ad dirigendum intellectum in suis operationibus. Logicae objectum et materiam investigare debemus.

[p. 63]

Jam diximus quod modus sciendi est oratio ignoti manifestativa; hic dividitur modus sciendi in formalem, et objectivum, modus sciendi formalis sunt regulas intellectu dirigentes, ut post cognoscere ignotum et verum a falso discernere. Modus vero sciendi objectivus, qui communiter instrumentalis dicitur, sunt quaedam instrumenta sciendi ad quorum constructionem modus sciendi formalis dirigit. Hiis praelibatis

¹⁰ **114. Sit Conclusio.**

Modus sciendi formalis est objectum adaequatum Logicae; materia vero sunt definitio, divisio, et argumentatio. Conclusio duas habet partes, probatur primo quoad primam partem: illud est¹⁵ objectum adaequatum Logicae cujus naturam inquirat, principia investigat et proprietatis ostendit; sed haec omnia agit Logica circa modum sciendi formalem; ergo modus sciendi formalis est objectum adaequatum Logicae. Probatur minor. Logica²⁰ inquirat naturam definitionis, divisionis et argumentationis, earumque principia investigat, et proprietates ostendit; sed practicae modi sciendi species sunt modus sciendi formalis; ergo Logica modi sciendi formalis naturam inquit²⁵rit, principia investigat, et proprietates ostendit.

115. Confirmatur: nam Logica tenetur intellectum dirigere praeter contemplationem

[p. 64]

sui objecti ut in veritatem cognoscendam errore non ponit et ob hanc rationem ipsi praebet regulas infallibiles, quibus intellectus instructus summa facilitate posit veritatem⁵ invenire, et operationem ita elicere ut nullomodo in falsitate iudicii, v.g. possit incidere. Cum ergo haec omnia debeat intellectus facere mediis regulis logicalibus, debet iste a Logica depurari omne errore,

¹⁰ tunc per inquisitionem naturae, tunc per principium investigationem, tunc denique demonstrates earundem proprietatibus: igitur tota incumbit Logica circa modum sciendi formale, ergo iste est ¹⁵ objectum adaequatum Logicae.

116. Probatur 2^a pars:
nihil invenitur in tota Logica praeter regulas definiendi, dividendi, et argumentandi, definitionem, divisionem et argumentationem sed singulae definiendi ²⁰ sunt objectum adaequatum Logicae; ergo definitio, divisio, et argumentatio sunt Logicae materia. Probatur minor: Logicae objectum ut jam dictum est simul ²⁵ et probatum, eest illud circa quod ipsa Logica demonstrativa occupatur; ergo.

[p. 65]

Probatur eadem minor, nempe quod definitio, divisio et argumentatio sunt materia ipsius Logicae: id in quo recipitur perfectio seu forma data à Logica dicitur ejus materia; sed in definitione, divisione et argumentatione recipitur perfectio Logicae facultatis. Ergo isti modi sciendi sunt materia Logicae.

Argumenta Solutiva

¹⁰ **117. Argues primo:** objectum sciendi debet esse sicut scientia; sed scientia es una. Ergo modus sciendi formalis non potest esse objectum adaequatum ejus. Probatur consequentia: modus sciendi formalis sunt regulae definiendi, dividendi, et argumentandi, quae regulae sunt multae; sed scientia est una: ergo modus sciendi non potest esse objectum Logicae.

118. Respondeo quod praedictae regulae, quae proprie modus sciendi formalis dicuntur, dupliciter possunt ²⁰ considerari, vel per modum unius vel unaquaeque singillatim sumpta dum a Logica considerentur quatenus earum proprietates investigat, et naturam inquit regulae sunt per modum unius; nam objectum debet esse unum. Ea unitate ²⁵ quae scientia est una hoc modo regulae

[p. 66]

sunt quid unum non unitate per se, sed unitate ordinis et aggregationis, quae sufficit ut Logica dicatur una unitate compositionis; quia cum non sit una simplex qualitas, sed composita ex pluribus habitibus specie distinctis, scilicet ex habita definiendi, percipiendi, et judicandi, non potest habere unitatem absolutam.

119. Argues secundo: syllogismus est objectum Logicae; ergo non est modus sciendi formalis. Probatur antecedens: Subtilis Doctor quaestione 3^a universalium clare docet syllogismum esse objectum Logicae; sed a mente Mariani Doctoris non debemus recedere¹⁵re absque fundamento. Ergo syllogismus est objectum Logicae. Confirmatur seu regetur ad syllogismum, nam vel sunt definitiones, divisiones qua proprie vel per accidens tractantur, seu reducuntur ad syllogismum.

²⁰ **120.** Respondeo: fa-
teor ingenue omnia reduci ad syllogismum quae tractantur in Logica Aristotelica, non tamen omnia quae tractantur in Logica prout his in temporibus traditur a Philo-²⁵sophis, quae comprehendit Logicalia praeludia, universalia Porphirii, definitionem, divisionem et argumentationem. Hoc modo

[p. 67]

considerata Logica, non potest respicere syllogismum pro objecto; Logica enim aristotelica pure speculativa, et nullomodo practica scientia est, non vero nostra Logica,⁵ quia ultra contemplationem objecti pergit ad dirigendum intellectum in suis operationibus. In hoc sensu intelligendus Doctor Subtilis, qui in libro Primo Priorum quaes-

tione 2^a ita ait: *Cum ergo argumentatio*
¹⁰ *sit modus sciendi perfectissimus ideo de*
isto facit Aristoteles totam Logicam. Quid
mirum si haberet pro objecto syllogismum.

121. Argues tertio: objectum adaequatum Logicae sunt tres quaestiones intellectus; ergo non est modus¹⁵ sciendi formalis. Probatur antecedens, quidquid in Logica tractatur reducitur ad tres quaestiones intellectus, sed quia in Logica Aristotelica quidquid tractatur ad syllogismum reducitur, syllogismus est objectum Logicae aristotelicae.²⁰ Ergo etiam quia quidquid tractatur in Logica nostra reducitur ad tres mentis operationes, hae debent esse objectum adaequatum Logicae.

122. Respondeo: utique quidquid tractatur in Logica aristotelica ad syllogismum reducitur¹³
²⁵ perque Aristoteles in ea veluti de primario, et per se agit de syllogismo; quapropter potius ars syllogismi, quam scientia dici debet,

[p. 68]

quia tota incumbit in syllogismi constructione, et in regulas tradendis ad ejus afficientiam. Logica vero prout a nobis traditur, et his in temporibus a communis Philosophorum⁵ ut directrix intellectus, tantum per accidens

¹³ Una palabra ilegible, tinta borrada.

agit de mentis operationibus; primario vero et per se, de directione intellectus esse in cognoscendo errorem patiat, et verum pro falso falsumque pro vero percipiat, et ne ex falsitate¹⁰ perceptionis sequatur absdubio falsitas iudicii, unde quidquid in Logica nostra tractatur ad directionem intellectus diriguntur mediis regulis scientificis, quae utpote fundata in principiis per se notis et lumine naturae¹⁵ acquisitis non possunt intellectus ducere in falsitatem nec in errorem; per quod patet ad argumentum.

QUAESTIO 3^a

UTRUM LOGICA SIT NE-
²⁰CESSARIA AD ALIAS SCI-
ENTIAS ADQUI-
RENDAS

123. Noto primo quod sermo non est de Logica materiali, quae est lumen rationis, sed de Logica²⁵ artificiali, quae est facultas intellectionem dirigens in suis operationibus, ut ignotum cognoscat et verum a falso discernat; estque antea dixi, janua ad alias scientias qua aperta

[p. 69]

omnes aperiuntur, et qua clausa omnes clauduntur, ita magnus pater Augustinus,

Logicam artificialem utilem est ad acquirendas
alias scientias fatentur philosophi si paucos
5 et insipientes excludas; quia tamen aliud est
esse utilem, aliud necessariam, et item alia ne-
cessitas absoluta, alia secundum quid. Magna
oritur contentio inter philosophos an sit
necessaria absolute sive simpliciter, an vero
10 secundum quid, seu respective? Hic notate
quod necessitas absoluta ea dicitur qua nullo
modo potest assequi finis; necessitas vero resp-
ectiva dicitur illa qua potest esse consecutio
finis non tamen ita compelle, et in omni sua
15 latitudine sicut desideratur.

124. Nota secundo

scientiam duplici in statu posse considerari,
vel in statu imperfecto, vel in statu perfecto.
Consideratur scientia in statu perfecto, seu
20 acquiritur quando intellectu non solum utitur ea
efficienter, sed etiam scienter ut uti solent Logica
philosophis qui eam in statu perfecto acquirunt,
qui conficiunt argumentationem, definitionem
divisionemque juxta sciendi modi; et sic defi-
25 nitio constans genere et differentiae, aliisque quali-
tibus essentialibus generat scientiam, pariter
etiam divisio et argumentatio. Consideratur
scientia seu acquiritur in statu imperfecto

[p. 70]

dum intellectus ea utitur efficienter, et non

scienter, qualis est usus rustici qui solo lumine naturae cognoscit totum majus esse sua parte, pariter cognoscit totum dividi in suis partibus ex quibus cognitionibus suos efficit syllogismos et argumentationes. Sed cum rusticus ignoret regulas bonae definitionis, argumentationis, et divisionis, inde est quod demonstrationes a rustico effectae non generant¹⁰ scientiam, quia non conformantur regulis, quae constitutae sunt ad uniuscujusque modis sciendi perfectionem. His notatis

125. Sit Conclusio.

Logica artificialis ad acquisitionem scientiarum¹⁵ in statu perfecto non solum utilis est, immo necessaria simpliciter. Probatur Conclusio: illud est necessarium simpliciter ad acquirendas scientias in statu perfecto, sine quo nullo modo possunt acquiri in statu perfecto; ergo Logica²⁰ est simpliciter necessaria ad alias scientias acquirendas in statu perfecto. Major est evidens et non indiget probatione, quia medium ad finem obtinendum necesse est simpliciter. Probatur minor: quaelibet alia scientia, vel²⁵ nititur in principiis divisiones, argumentationis, definitionis, seu demonstrationis sed hac absque Logica in perfecto statu sunt

[p. 71]

impossibilis acquisitionis; ergo Logica simpliciter necessaria est ad alias scientias acquirendas in statu perfecto. Minor in qua unice stare potest difficultas de singulis in solutione argumentorum amplius clarescet.

Argumenta Solvuntur

126. Argues primo: Logica non est simpliciter necessaria ad alias scientias acquirendas, ¹⁰ si absque Logica possunt adquiri, sed ita est. Ergo Logica non est necessaria. Probat minor: quilibet homo rusticus hoc modo ratiocinatur: tu debebas mihi denarios decem, v.g. solvisti quinquē, ergo alia quinque adhuc ¹⁵ restant; sed haec demonstratio scientifica et aliunde rusticus Logicae ignarus; ergo Logica ad scientias acquirendas non est necessaria.

127. Respondeo quod quamvis consequentia illata a ²⁰ rustico sit vera, et aliquomodo scientiam praestet, non ideo scientifica dicenda est; nam fortuito, et a casu tantum efformata, et absque ulla conformitate cum rebus logicalibus est educta. Unde rusticus ignorat cur vel qua de causa sit ita inferenda conclusio ²⁵ ex praemissis ante appositis, quarum debebat habere aliqualem intelligentiam vel sciret rex hi praemissis talem conclusionem inferri. Caeterum quam-

[p. 72]

plurimae etiam dantur demonstrationes, quae fundantur in primis principiis lumine naturae notis, quae videntur conformes cum regulis logicalibus, et quae rationem dubitandi minime relinquunt, circa earundem inductionem dubitat tamen qui ignarus est Logicae an sit vel non conformis cum regulis et hoc sufficit ut non dicatur scientifica, quia ultra requiritur quod sciat se conformari cum regulis, admodum quo dum quis est interrogatus de re aliqua quam scire debebat et dubitanter respondit adaequatae interrogationi non potest dici hunc scire rem interrogatam; pariter etiam de rustico conficienti syllogismum absque cognitione regularum.

¹⁵ **128. Instabis.** Rusticus int ali casu certus, et securus est, sed si ita inductio illa scientifica est. Ergo contra responsionem. Probat minor: scientia eest cognitio certa et evidens absque formidine de opposito; sed in casu rusticus est certus absque formidine de opposito. Ergo demonstratio illa est scientifica.

129. Respondeo utique rusticus est certus et securus ex sua inductione seu argumentatione lumine naturae, male autem ex hoc infertur scientia artificialis in illo; alias quilibet logicus debebat habere scientiam de occultis arcanis, et misteriis nostra fidei, quia nullam habet rationem dubitandi absque temeritate eorum, quae Ecclesia Catholica

[p. 73]

ut certum et fide credendum fidelibus proponit. Deinde definitio scientia inter arguendum ad lata aequivoca est et rejicienda; cognitio etiam rerum agendarum, quae ad mores pertinent est cognitio certa, et evidens, et tamen non dicitur scientia sed prudentia; cognitio etiam eorum qua industriosi fieri possunt in extranea materia etiam est cognitio certa, et dicitur ars, quid plura ut refutetur difficultas, et pro¹⁰ certo habeatur, quod scientia est cognitio certa et evidens, rei necessaria per demonstrationem adquisita, quam cum rusticus non valeat ad unguem juxta regulas logicas facere, non potest dici rusticum si scire bonam demonstrationem fecisse,¹⁵ quod requiritur ut scientifica dicatur.

130. Argues secundo: si Logica est necessaria ad alias scientias acquirendas, etiam est necessaria ad acquisitionem Logicae; sed hoc non est dicendum. Ergo Logica non est necessaria. Probatur major²⁰ pluribus rationibus. Primo Logica est vere et proprie scientia; sed ad acquisitionem scientiarum Logica est necessaria. Ergo est necessaria ad acquisitionem sui ipsius. Nulla scientia difficilior Logica; sed ad acquisitionem aliarum scientiarum necessaria est Logica. Ergo potiore jure ad acquisitionem sui ipsius.²⁵

131. Respondeo Logicam esse necessa-

[p. 74]

riam quatenus sub duplici respecto potest considerari; vel ratione principii, vel ratione finis, et cum logica sit opus intellectus tradens regulas quibus ipse dirigitur in suis operationibus, ut omnes philosophi fatentur, quatenus intellectus operatur juxta triplicem modum; qua potest operari primae mentis affectiones seu perceptiones deserviunt ad clarum consecutionem secundae operationis intellectus,¹⁰ nam ex perceptionibus formantur judicia pariter etiam et eadem modo deserviunt perceptiones et judicia ad tertiam intellectus operationem pertingendam, ex judiciis formantur discursus; aequomodo¹⁴ Logica est necessaria¹⁵ ad acquisitionem. Logicae sit alia et distincta, et necessaria. Quomodo simile illustratur responsio si lucem ponas in cubiculo clauso objectorum varietate ornato et diversibilia¹⁵ redduntur omnia objecta percipiunturque²⁰ eorum dissimilitudo, et distinctio uno intuitu; nonne necessaria erit alia lux ut perfecte et complete videatur illa quae in cubiculo est? Nullo modo ipsa sufficit, ut clare clarius ipsa et alia objecta videbantur; pariter ergo modo Logica est sui respectu et aliarum scientiarum.

132. **Argues tertio:** quamplurimi

¹⁴ Lectura por el sentido, original *en comodo*.

¹⁵ Lectura por el sentido, original *divisilia*.

absque Logica adepti sunt mathematicam, jus regium et pontificium, sed si Logica est necessaria³⁰ ad alias scientias acquirendas hoc immo eve-

[p. 75]

nire, ergo non est necessaria. Probatur minor: quod necessarium est simpliciter ad aliquid pertingendum est ita necessarium, ut absque illa nequaquam post pertinere; sed si Logica esset necessaria ad alias scientias acquirendas nequaquam possent homines eas adquirere absque Logica. Ergo stat minor.

133. Respondeo praedictas facultates absque Logica artificiali non posset scientias¹⁰ vocare, nam haec **est cognitio certa et evidens rei necessaria per demonstrationem adquisita**, qua nullatenus potest haberi absque perfecta intelligentia, et cognitione regularum dialectica qui absque praedictis regulis aliquam facultatem¹⁵ habent non possunt habere veram et perfectam intelligentiam earum, nec valet dicere Logicam tantum deservire ad perfectam acquisitionem scientiarum, et hoc tantum respicere scientiae modum non vero substantiam non valet inquam quis namque²⁰ fidere potest in ulla cognitione seu demonstratione ab ipso facta nesciente regulas quibus demonstratio fieri debet: nonne poterit iste demonstrationes reducere usque ad prima principia? Nullo modo: iste operando facit, quod ignorando non

²⁵ intelligit. Praetera qui absque principiis aliquam

[p. 76]

exercet facultatem semper in periculo errori, et proclivis ut de errore in errorem decadat, hoc est, non habere scientiam et operare sicut rusticus tantum lumine naturae, et absque regulis quibus intellectus in cognoscendo, operandoque dirigitur.

DISPUTATIO PRIMA
DE PERTINENTIBUS AD
PRIMAM INTELLECTUS OPERATIONEM

¹⁰ **134.** Omnia quae tractavimus circa hanc operationem intellectus, Libro primo ad ideam reduci possunt, ut sunt termini idearum nuntii quorum alii veras rerum ideas earundemque naturas explicat, alio vero nonnisi secundas intentiones per actum comparativum circa ibi dicta hic aliqua veniunt investiganda ut sunt idearum natura et origo earum diversitas, veritas et falsitas, dependentia intellectus in percipiendo assensibus primarium et immediatum vocum significatum, utrum ²⁰ itidem idearum universalitas extendatur ad naturas in se consideratas, per quem denique actum intellectus fiat universale et quomodo. Alia in secunda intellectus operatione et in tertia prout unicuique correspondet pertractavimus.

²⁵ QUAESTIO PRIMA.

UNDE SIT ORIGO IDEARUM?

135. Prius animadvertere oportet tot Philosophorum

[p. 77]

circa originem idearum admirandam diversitatem, sed citius scitote quod perceptio intellectus nempe actus ille, quo objecta sibi repraesentat a philosophis, forma rei, notio exemplar, perceptio, idea dicitur. Mens humana dicitur facultas illa qua homo percipit, discurret et ratiocinatur, qua diversa officia exercet penes diversas rerum repraesentationes, sensationes. Dicitur etiam mens humana vis illa ¹⁰ qua homo percipit plura et diversissima objecta, de ipsis postea iudicat, et denique discurret; objecta si bona sunt ea appetit, si vero mala adversatur.

136. Cum ergo in praesenti tantum agamus ¹⁵ de mente humana quatenus percipit absque eo quod iudicet de objecto, tum proprietatibus oportet diversa officia qua exercet mens referre. Dicitur etiam mens humana facultas sentiendi, virtus imaginandi, sensus intimus, et ²⁰ vis intellectiva; facultas sentiendi seu potentia sensitiva est illa qua percipimus objecta sensitiva per sensus externos ut sunt colorata, sonora, odora, sapida et tactibilia; sensus externi sunt visus, au-

ditus, olfactus, gustus et tactus, qui vulgo organa
²⁵ sensoria dicuntur, quia illis anima utitur tam-
quam organis et instrumentis ad sensibilia ob-
jecta percipienda.

137. Facultas imaginandi est illa
qua percipimus res sensibiles, et materialis, quae
³⁰ olim sensu externo perceptae in earum imagi-

[p. 78]

nibus sistimus, quae quidem imagines in fantasia
depinguntur ad modum quo sigillum in molle cera;
nam phantasia nihil aliud est pro materiali nisi
quaedam pars cerebri subcinerisia et callosa,
⁵ quae est origo omnium nervorum; in hac enim
pro libito species earum rerum, quae antea
nobis praesentes fuerant; sic enim oculis clau-
sis, auribus quae concertos musicos percipimus
et murmur procellarum maris, plurimisque phan-
¹⁰tasmas conspectu horribiles; longitudine defor-
mes clausis oculis vidimus. Sensus intimus dici-
tur vis illa qua mens humana se ipsam percipit
intimeque cognoscit et suarum operationem fit con-
scia.

¹⁵ **138.** Vis intellectiva, seu facultas intelligendi
est illa mentis vis, qua res intelligibiles, seu spiritua-
les qua in phantasia ratione sui non possunt depin-
gi vel etiam sensibiles cognoscimus nobisque metipsis
repraesentamus; hic advertendum est quod virtus

²⁰ intellectiva respicit res corporeas et materiales, et etiam earum attributa et praedicata, quae per sensus externos, et phantasia seu imaginatione minime percipiuntur; sic res corporeas et materiales, sensu externo et imaginatione percipimus; ²⁵ at earum essentias, naturas et proprietates virtute intellectiva percipimus; nam res corporeae et materiales per sensum externum percipiuntur quia sensibiles, earum vero essentia et natura quia minime sub sensum ministerio cadunt, percipi-
³⁰untur virtute intellectiva.

139. Res autem spirituales

[p. 79]

seu intellectuales percipiuntur a potentia intellectiva, ut sunt Deus, Angelus, anima rationalis, cognitionis Divinitatis, dubitationis, virtutes, veritas rerum, possibilitas et alia hujusmodi, quae per se a phantasia seu imaginativa percipi non possunt. Explicatis sic potentiis animae, scire restat, quomodo et quibus modis animae operatur; simplex ergo perceptio pro diversitatis objectorum et pro diverso modo percipiendi est multiplex, dicitur sensatio externa,
¹⁰ imaginatio, conscientia et idea. Sensatio externa est perceptio objecti sensibilis et materialis, quae oritur ex praesenti actione objecti in organis externis. Imaginatio est interna sen-
¹⁵satio qua nobis repraesentamus objecta sensibi-

lia, idearum imaginibus et ad hanc non requiritur praesens excitatio objecti externi; conscientia prout in praesenti dicitur perceptio illa qua per sensum internum actus nostri mentis operationes et passiones sentimus. Idea in strictiori sensu est modificatio intellectus ad praesentium rei repraesentatae.

140. Antiquorum et recentiorum philosophorum placita circa idearum²⁵ origine varia sunt. Pythagoras ergo certa philosophia institutor, in eo fuit errore ut doceret mentes humanas fuisse a Deo creatas absque corporibus, easque cum in suum Creatorem pecassent, ad puniendam injuriam illatam in corpori-

[p. 80]

bus veluti in carcere inclusas fuisse; notiones vero et rerum ideas quibus in earum creatione instructae fuerant per connexionem corporis ita perturbata et delecta fuisse ut non nisi labore et magno studio possint adquiri. **Unde nostrum scire est tantum reminisse.** Pythagoras secutus fuit Plato.

141. Epicurus et epicurii nihil omnino in rerum natura existere affirmabant praeter innane seu vacuum et athomos; consequenterque nullam dari substantiam spiritualementem; omnesque cogitationem a materia profluere existimabant eam simulacris quibusdam contineri, sive imaginibus materiali-

bus, quae a superficie rerum cadunt quasi spolia et in organa sensoria incurrunt. Aristotelici¹⁵ cum suo Principe, Peripato et Gassendus fatentur animam rationalem esse spiritualem sed nihilominus asserunt nullam ideam posse habere nisi ministerio sensuum externorum; et mediante phantasmate; unde apud peripateticos communia sunt haec²⁰ effata: **nihil est in intellectu, quo prius non fuerat in sensu; anima numquam intelligit sine corporeo phantasmate.**

142. Renatus Cartesius, qui primus post Peripatum novum adornavit systema de origine idearum, cum Cartesianis arbitratur intellectum nostrum non posse producere suas ideas, sed eas a Deo recipere; haec proinde simplicem perceptionem non esse operationem sed passionem mentis, ipsumque intellectum esse po-

[p. 81]

tentiam mere passivam. Triplex idearum genus distinguunt, nempe innatas, adventitias et factitias, quae explicatae manent dum agimus de prima operatione intellectus.

⁵ **143.** Malebranchius suum etiam systema instituit de idearum origine, istae enim in primis asserit mutationesque fiunt in anima, gaudium scilicet et tristitiam; omnesque sensationes luminis, caloris, saporis, somni et

¹⁰ caetera non percipit per veram et distinctam perceptionem sed solum confuse attingit per conscientiam. 2° distingit perceptionem de idea in eo quod perceptio sit in mente, idea vero seu ipsa rei repraesentatio sit extra mentem, ¹⁵ nempe in Deo, sive idea est exemplar rei in Deo intuemur. Duo denique docuit Malebranchius: primo quod omnia qua in nobis contingunt per conscientiam seu sensum intimum cognoscuntur; secundo quae extra ²⁰ nos sunt posita in ipso Deo cognosci, supposito quod Deus habeat in se omnes rerum ideas.

144. Quod plurimi Philosophi alii aliter circa origine idearum cogitant, quos referre nimis molestum esse puto: tam clarissimis Genuensis, qui inter recentiores ²⁵ suum dilucidum de origine idearum elaboravit vobis summati referam; ait enim vir clarus in *Institutionibus Philosophicis*, primam mentis operationem necessario a sensibus pendere debere, postea vero animam ex hac cognitione plurimas

[p. 82]

posse ideas pure intellectuales, et absque ulla dependeat a sensibus efformare.

145. Alii aliter dicunt.

Cartesius etiam in suo systemate de admirabile ⁵ certio anima inter corpus una cum Malebranchio tenent Deum occasione motus corporis in

anima producere ideam correspondentem motibus corporis; et similiter ad motum animae suum placitum et motum efficere in corporibus motus¹⁰ correspondentes volitionibus animae, ut postea, favente Dei, videbitis in secunda Metaphysicae parte de anima tractamus.

146. Quid vero nos hac super res censeamos sequentes hactenus¹⁵ declarabunt, sed prius scire oportet quod qualibet mentis nostrae operatio duplici in statu considerari potest: nempe in statu actuali, et in statu habituali; in statu actuali consideratur prout in hoc alligationis animae²⁰ cum corpore datur in nobis actualis rei motio, vel volitio; in statu habituali, consideratur quatenus inest mentis nostrae facultas ad omnia objecta cognoscenda, non solum materialia, et quae sensibus percipiuntur²⁵ immediate, sed etiam objecta spiritualia et pure intelligibilia, quae nullatenus immediate attinguntur a sensibus. His praelibatis

147. Sit conclusio. [Prima operatio mentis]

[p. 83]

nostrae pendet a sensibus. Probatur Conclusio: prima mentis operatio debet esse circa aliquam rem corpoream, sed res corporea cognoscitur per sensus. Ergo,

prima mentis operatio pendet a sensibus. Probatur major:
⁵ prima mentis operatio non potest esse alicujus rei
spiritualis, taliter ut res ipsa sit objectum opera-
tionis mentis; sed si res quae est objectum hujus ope-
rationis non est spiritualis debet esse aliqua res cor-
porea.

¹⁰ **148.** Probatur secundo: dum animam incumbitur in cor-
pore debet anima sentire in corpore; ergo prima men-
tis operatio est circa aliquam rem corpoream. Probatur
antecedens: dum anima incumbitur corpori inti-
me uniri corpori quin in corpus sentiat; ergo dum
¹⁵ anima infunditur corpori primo sentit corpus. Con-
firmatur: anima in statu unionis cum cor-
pore nihil habet proximius sibi in ratione cognosci-
bilis praeterea corpus, quia nullum datur medium ani-
mam ipsam inter et corpus; igitur anima in sua pri-
²⁰ma operatione pendet a corpore tanquam ab objecto
cognitionis.

Solvuntur argumenta

149. Argues primo: anima in primo instanti sui potest
se ipsam cognoscere, sed hoc posito prima mentis ope-
²⁵ratio debet non esse circa aliquam rem corpoream.
Ergo contra conclusionem. Probatur major: nihil deest
anima ad hoc ut in primo instanti sui se ipsam
cognoscat; sed ita potest se ipsam cognoscere, ergo.
Probatur major: in primis datur potentia cognoscitiva

[p. 84]

in ipsa anima, aliunde datur objectum cognitionis
in ipsa anima; ergo nihil deest anima ad hoc
ut se ipsam cognoscat in primo instanti sui.

150. Respondeo. Duo consideranda veniunt in ipsa anima
⁵ in primo instanti suae creationis, et substantia ani-
mae et facultas cognoscendi et sentiendi mediis poten-
tis quibus ornatur; fateor ingenue nihil esse praesto
anima quam ipsa sibi hoc tamen debet intelligi in
ratione substantiae, non in ratione cognoscibilis:
¹⁰ quare etiamsi detur in anima potentia cognoscitiva
in statu unionis cum corpore, deest tamen animae
objectum cognitionis.

151. Anima ergo non cognoscitur
nisi per discursum quatenus cognoscit se scientifice
¹⁵ admodum quae suas scilicet ideas universales ex cog-
nitione particularium seu singulorum, prius enim
anima singularia cognoscit ipsaque ad invicem
comparat, et ex convenientia singulorum suas
efficit universalium ideas. Pariter etiam dum cog-
²⁰ noscit se ipsam cognoscere ex cognitione objecto-
rum externorum. Denique ab intimo sensui con-
sulamus nullus affirmare potest primam sen-
sationem fuisse alicujus rei spiritualis, quia
nullus est qui memoretur amplius eorum qui
²⁵ ipsi in primaeva aetate acciderunt.

152. Intabis: ipsa
substantia animae est sufficiens ratio ut se ipsam

cognoscat: ergo nulla est solutio. Probatur antecedens:
non minus spiritualis est anima rationalis

[p. 85]

quam angelus; sed substantia angeli est sufficiens ratio ut se ipsum cognoscat. Ergo etiam substantia animae est sufficiens ratio ut se ipsam cognoscat. Major utpote certa ab omnibus admittitur; substantia spiritualis non variatur in esse substantiae nec accipitur magis et minor; minor etiam non indiget probationem, quia nullus est, qui posset angelum privari a cognitione sui, nam substantia spiritualis ab intrinsece sui est cognitiva, simulque sensitiva; igitur.

153. Respondeo. Nullam esse paritatem angelus inter et animal rationale, nam etsi convenient in ratione spiritus, plurimum tamen differunt in ratione status, quae ratio magni ponderis est ad hoc ut cognoscant seu sentiant substantiae spiritualis. Angelus enim etsi spiritus non informat hominem nec movet corpus naturaliter, quia creatur non fuit a Deo ad ministerium hujus, et ideo nullum habet impedimentum ut se ipsum potest cognoscere; anima vero rationalis cum in statu unionis cum corpore sit velut impedita ab ipso corpore, vel aliquam dependentiam dicat ab eo

interest quod anima non potest se ipsam
cognoscere absque dependentia a sensibus, id

[p. 86]

est, prius anima cognoscit corpus cui intime est
unita, et ex cognitione corporis cognoscit se cog-
noscere, etsi ideam seu perceptionem efformat
sui ipsi; igitur anima in cognitione sub-
⁵pendet a corpore.

154. Argues secundo: omnes
rerum notiones sunt nobis ingenitae; sed hoc posito
prima mentis operatio non est sensatio, ergo non
est. Probatur major: in creatione animae Deus ipse
¹⁰ dedit ipsi perfectam cognitionem omnium rerum; sed
haec stare non potest quin rerum notiones nobis
ingenitae forent; ergo stat major. Probatur minor:
implicat Deum animae dedisse perfectam omnium
rerum cognitionem et notiones rerum non esse
¹⁵ nobis ingenitas; ergo Deus vel non dedit cogni-
tionem omnibus rerum animae, vel nobis ingeni-
tae sunt omnes rerum notiones. Urgetur ra-
tio: si prima mentis operatio non esset intellec-
tio sed sensatio, nobilior et perfectior esset poten-
²⁰tia sensitiva, intellectiva potentia; equidem da-
retur sensatio absque ulla intellectione, et in-
tellectio esse dependens a sensatione; igitur
prima mentis operatio non est sensatio.

155. Resppndeo. Deum

²⁵ utique in creatione animae dedisse lumen naturae,
quo anima potest cognoscere objecta omnia tunc
materialia, tunc spiritualia, cum hoc solo dis-
crimine, quod objecta materialia cognoscit
anima medio objecto materiali, nempe quate-
³⁰ nus ipse exerceatur ad agnitionem rerum spiri-

[p. 87]

tualium et ut inquit Apostolus: invisibilia Dei
per ea quae facta sunt intellectu conspiciuntur.
Si ob hanc rationem ausi sunt adversarii
asserere Deum dedisse animabus rerum omnium
⁵ cognitiones, una cum ipsis fatemur verum
esse, quod dicunt anima, ergo
ob facultatem a Deo ipsi praestitam cognoscet
objecta qua cognoscit, et potest cognoscere ea
quae ipsi possunt repraesentari.

¹⁰ **156.** At si adversa-
rii conantur confundere habitualementem cog-
nitionem cum actualem inimicitias ponamus
ipsos inter et nos, utpote veritatem confun-
dentes omnia subvertunt nocentes quae non
¹⁵ oportet; aliud enim est animam posse cog-
noscere lumine naturae, quae ipsi cognoscibi-
lia redduntur, et aliud est actualiter in
sui creatione omnia cognoscere. Praeter
alia quam plurima absurda sequentia
²⁰ ex ridiculo cogitandi modo sequitur
error peior prioribus, nempe nos omnium

scientiarum notitias habere a primo ex-
ordio vitae nostrae omnesque aequaliter
doctos, litteratosque esse: revineant ipsis
²⁵ talia assententibus, qui magno studio et
conatu litteras desiderant, et post longum
tempus solum capium scire se nesciet

[p. 88]

et omnia perdunt et oleum et opera.

157. Male etiam

inferunt in urgentia nobiliorem esse potentiam
sensitivam quam potentiam intellectivam, quia praeterquam quod
⁵ nulla detur sensatio quin concomitetur intellectio-
ne, plurima objecta attinguntur a sensibus. Dein-
de ex modo operandi infertur in potentia per-
fectio imperatrici; cum ergo potentia intellectiva spi-
rituali quodammodo operetur, sensitiva vero mo-
¹⁰ do materiali; inde est quod perfectio est potentia
intellectiva sensitiva potentia.

158. Argues tertio: ani-

ma in primo suae creationis instanti debet rem
spiritualem cognoscere; sed res spiritualis a sensatio-
¹⁵ne fugit, ergo prima mentis operatio non est sensatio.
Probatur major: anima in primo instanti suae creationis de-
bet cognoscere Deum ejus creatorem; sed eius est objectum
spirituale; ergo prima mentis operatio est seu debet
esse alicujus rei spiritualis. Probatur major: anima in pri-
²⁰mo suae creationis instanti secum affert quamdam

similitudinem Dei, nam homo creatus est ad imaginem Dei; sed nequit anima secun afferre imaginem creatoris, quin cognoscat eam: ergo confirmatur in rebus creatis (omnibus notum est) quod dum²⁵ res aliqua fit ab alio artifice qui in operando sit celeberrimuis propter opus cognoscitur artifex, et ejus perfectio in artificiose operando; pariter ergo omnia quae a supremo artifice est effecta, debet artificem cognoscere utpote a quo suum to-³⁰tum tradit originem.

159. Respondei. Animas rationales creare

[p. 89]

a Deo metipso in instante aliquem in se organisationem licet imperfectam, continent quae quidem anima utpote forma viventis totum esse tribus corporibus in ratione viventium, et ita corpora⁵ operantur propter animam et anima etiam operatur dependente a corpore ut salvetur mutuum commercium corpus inter et animam. Anima ergo in statu unionis cum corpore non potest Deum cognoscere quin prius cognoscat se cognoscere¹⁰ et hoc anima cogitat per sensum intimum dum contemplatur se aliquas exercere operationes, quam potentiam ad operandum cognoscet se accepisse a Creatore, unde ex rerum sensibilibus cognitione assurgit anima ad cognitionem creatoris.¹⁵ Demum Deus utique creavit animam rationalem ornatam lumine naturae, tribusque potentiis: memoria

nempe, intellectu et voluntate, quibus ad libitum anima uteretur in statu alligationis cum corpore: intellectu nempe utitur anima ad objecta²⁰ cognoscenda, et sicut repraesentatur a voluntate libere amerentur. Inter creationem animae et infusionem in corpore nullus datus medium temporis in quo anima possit immorari in cognitione creatoris, quia omnia contingunt in²⁵ eodem instanti; alias si anima cognosceret Deum ipsum videret facie ad faciem et gratificaretur fruereturque Deo in statu viae sicut beati in patria. Igitur etsi anima secum portu quamdam creatoris imaginem hoc non debet intelligi quam

[p. 90]

sit intime praesens per se ipsum animabus nostris, sed quatenus dedit illis lumen naturae quo possent Deum cognoscere si vellent.

160. Argues quarto

⁵ **et replicabis:** ergo etsi anima rationalis non cognoscat Deum in primo suae creationis instanti, debet se ipsam cognoscere. Probatur consequentia: in primis ex parte sui habet quidquid requiritur tempus quia objectum non est ad extra, sed ad intra;¹⁰ praeterea sequitur quod ipsa potentia cognoscitiva in anima esset inutilis frustranea et nimis otiosa; ergo ne haec absurda sequantur debes admittere animam ad minus se ipsam cognoscere in primo suae creationis instanti.

10161. Respondeo. Duplici in statu potest considerari anima in primo suae creationis instanti, in ordine ad cognitionem nempe acto primo, et secundo; in actu primo anima in primo suae creationis instanti est proxima acta potestque cognoscere quia est proxime expedita, habetque in se quidquid requiritur ad hoc ut dicatur potentia cognoscitiva. Tamen ad hoc ut si cognitio in actu secundo requiritur quod anima exercent potentiam cognoscitivam circa aliquod objectum, cum ergo hujusmodi objectum quod animae repraesentatur, et primo proponitur, ut cognoscibile non sit ipsa anima nec aliqua res spiritualis sed tantum corpus sui intime unitur hinc eo quod prima animae

[p. 91]

operatio non est intellectio sed sensatio, non est cognitio Dei nec sui ipsius, sed corporis. Nec ipsa potentia anima est otiosa et superflua quia etsi non exercent anima suam activitatem, ergo objectorum cognitionem actualem vivificat, conservat et modo correspondenti dirigit vitales actiones corporis.

QUAESTIO SECUNDA.

UTRUM INTELLECTUS EFFORMET

10 ALIQUAS IDEAS PURE

INTELLECTUALES SEU NULLO MODO A REBUS

SENSIBILIBUS DE-
PENDENTES?

¹⁵ **162.** Non defuerunt philosophi, et his in temporibus sunt qui Cartesi et cartesianorum vestigia sequentes intendunt probari dari aliquas rerum notiones, quae nullomodo, nulloque pacto sensibus pendent, ut sunt cognitiones a sensibus ²⁰dicensae: bonitatis, justitiae, Dei, angelorum et alia hujusmodi objecta, quorum notitia est in nobis, et quia in se nihil materiae continent insensibilia esse absdubio existimant praedicti modi philosophandi sectatores. Alia vero his ever-²⁵sa substinentes **nihil esse in intellectu quin prius fuerit in sensu**, asserere non dubitabant omnes rerum notiones a sensibus pendere, non solum rerum sensibilium et materialium sed etiam rerum insensibilia¹⁶ et spirituali-

[p. 92]

um omniumque attributorum quae tamen rebus materialibus quam in spiritualibus inveniuntur.

163. Duplici modo potest quaelibet res in nobis ⁵repraesentari: vel immediate et sui ratione, vel mediate vel ratione alterius dicitur rem repraesentari immediate et ratione sui quando ipsa

¹⁶ Corrección por el sentido, original *sensibilia*.

per se attingitur a sensibus, v.g. dum aliquod animal repraesentatur nobis visui et media¹⁰ motione anima excitatur in cognitione equidem animale. Dicitur rem repraesentari mediate et ratione alterius quando anima ex re repraesentata assumit ob similitudinem vel aliquam connexionem, fundamentum ad cognitionem alterius¹⁵ rei, v.g. dum nobis repraesentatur quidam homo similis fratris suo, et anima ex repraesentatione illius venit in cognitionem alterius, tunc homo repraesentatur immediate et ratione sui, frater vero ejus mediate et ratione²⁰ alterius.

164. Pariter etiam notanda est duplex connexio, seu similitudo, qua inter se dicunt rei, alia est in sciendo et alia in repraesentando. Dicunt res inter se quamdam similitudinem²⁵ in essendo quando ambae sunt materiales; in repraesentando vero dicunt similitudinem seu connexionem dum licet res inter se diversa sint naturae, et distinctae, simili modo repraesentatur, ut Deus quando ex creatura re-³⁰praesentatur modo materiali; quorum crea-

[p. 93]

tura repraesentatur immediate, et ratione sui, Deus autem repraesentatur mediate et ratione alterius. His notatis

165. Sit conclusio.

⁵ Nulla est in nobis idea pure intellectualis, seu et sensibus independens. Probatur conclusio: omnis idea quae in nobis datur, vel est complexa vel simplex, vel clara, vel oconfusa, vel denique obscura; sed quacumque sit a sensibus pendens; ergo nulla ¹⁰ est in nobis idea a sensibus independens. Probatur minor: idea vel est rei materialis vel spiritua-
lis; sed utraque a sensibus pendet; ergo nulla da-
tur idea independens a sensibus. Probatur minor:
in primis si idea est rei materialis dependent
¹⁵ a sensibus; sed aliunde si est idea rei spiritu-
alis; ergo utraque.

166. Probatur major: nulla est repugna-
ntia ut res materialis et sensibilis sensibus
attingatur, sed si ita ejus idea a intellectu effor-
²⁰metur est ope sensuum; ergo est. Nam res ma-
terialis est sensibilis, et materialis si sunt sen-
sus. Probatur illa minor principalis auxilio sensus
intimi: intime sensu cognoscimus nos nihil cog-
noscere si nihil esset quod sensibus repraesen-
²⁵taretur; atqui si res materiales non reprae-
sentarentur sensibus nihil quid repraesenta-
retur; ergo etiam rerum insensibilium notiones

[p. 94]

sive ideae pendent a sensibus. Major est evi-
dens nam etsi anima sive mens in se expedi-
tam potentiam habeant ad cognoscenda ea omnia

quae ipsi repraesentantur, non dicitur mentem⁵ in se habere cognitionem in actu secundo, sed tantum in actu primo. Probatur minor: quia sensibus repraesentatur debet sensus movere; ergo debet esse materialis.

167. Probatur aliter conclusio: si

¹⁰ aliqua in nobis esset idea pure intellectualis et a sensibus independens, maxime esset idea rerum spiritualium et insensibilium; sed harum rerum ideae a sensibus pendent; ergo nullae sunt ideae pure intellectuales. Probatur minor: non minus insensibilis est¹⁵ res immaterialis, quam res negativa; sed negativarum rerum ideae a sensibus pendent; ergo etiam rerum spiritualium. Major est per se nota quia sicut res spirituales utpote ab omni materia aliena nequeunt immediate et ratione sui sensu immu-²⁰tare et afficere variis modificationibus, sic etiam res negativa, quae in essendo nihil aliud importat quam carentiam rei positivae, non potest sui ratione sensus immutare, et affectiones sensitivas causare.

²⁵ **168.** Probatur minor: vel idea rerum spiritualium sunt in nobis simul esset animae vel adveniunt nobis postquam ratione utimur; sed primum est falsum ut postea in sequenti quaestione videbitis; ergo secundum et verum: subsum-³⁰mo, sed si nobis adveniunt ideae rerum spiritualium dum utimur rationem, a sensibus

[p. 95]

pendent; ergo ita est. Probatur minor: nihil ingreditur in intellectum quin prius aliquomodo sit in sensibus; ergo si rerum spiritualium notiones seu ideae adveniunt nobis postquam utimur ratione⁵ pendent a sensibus.

Solvuntur argumenta

169. Argues primo: intellectui repraesentatur res absque ullo phantasmate corporeo; sed harum rerum ideae sunt pure spirituales et a sensibus¹⁰ independentes; ergo intellectus potest efformare ideam pure intellectualem et independentem a sensibus. Major omnibus nota est e- quidem Doctore Angelicus, anima rationalis, justitia, bonitas, veritas et alia hujusmodi se nullum continent¹⁵ phantasma corporeum. Probatur minor: illae rerum ideae sunt pure intellectuales, quae ope sensuum non efformantur; sed rareum phantasmate corporeo carentium ideae efformantur independentem a sensibus; ergo ideae istae sunt pure intellectuales.

²⁰ **170. Respondeo** quod mens humana in se potest virtute activa ad rerum notiones sive ideas efformandas, et hoc praeterquam quod ratio ipsa demonstrat Angelicus Doctor secunda secundae, quaestione 8°, articulo 1° ita loquitur: *Cognitio sensitiva occupatur circa res sensibiles et exteriores; cognitio au-*
²⁵*tem intellectiva penetrat usque ad essentiam*

rei, siquidem intelligere idem est ac intus legere;

[p. 96]

sic etiam propria virtute cadit anima ideas rerum insensibilium et immaterialium. Idea v.g. universalis efformat ex cognitione convenientia particularium. Sic naturam humanam⁵ efficit universalem quia respicit convenientiam hominum in eodem natura, ex quibus nempe hominibus per abstractionem intellectus naturam separat, et ea veluti una in suo esse concipit aptam ad praedicandum¹⁰ de pluribus.

171. Multoties enim contingit quod oculis apertis nihil videamus, quia omnes nostrae operationes non completunt in sensibus externis absque attentione anima; etiam oculis clausis¹⁵ multa vidimus per consideratione intellectus¹⁷; sic etiam aliquando in tenebris constituti lucem vidimus, et veluti stellas fulgentes, quae omnia proveniunt ab vivacitate imaginatione, quatenus in ipsa continentur quaedam²⁰ vestigia se signa horum rerum quae repraesentatae fuerant nobis; unde a phanstasmate determinatur omnes ad omnes eliciendas perceptiones non tamen ita determinatur ut solum materiale et sensibile percipiat alias rerum spiritualium notiones

¹⁷ Siguen seis palabras tachadas: *et veluti stellas fulgentes, quae omnia.*

²⁵ non posset intellectus efformare.

172. Res insensibiles et spirituales, quae ex natura sua omni carent phantasmate materiali nobis etiam repraesentatur mediis sensibus, non quatenus ipse sensoria materialia immutat, quae actio metaphysica repugnat, quia in se partes physicas et qualitativas non habent quibus in sensuum parti-

[p. 97]

bus in pactione facta, percuterent organa sensoria modo apto ad immutationem causandam. Repraesentantur quidem mediis sensibus quatenus intellectus ex rebus sensibilibus determinatur ad ⁵ insensibilium cognitiones; ea ergo est virtus humanae menti ut ex sensibilibus rebus ad insensibilia adsurgat.

173. Argues secundo: nulla datur proportio inter spirituales, et materiales; ergo ¹⁰ intellectus ex cognitione rerum materialium non potest spirituales. Probatur antecedens: ea que diame-traliter opponuntur nullum dicunt convenientiam, sed res spirituales et materiales diame-traliter opponuntur; ergo nullam dicunt con-¹⁵venientiam et proportionem.

174. Respondeo duplicem dari similitudinem, et connexionem rei cum re, videlicet

in natura sive in essendo inter res spirituales et materiales quarum naturae mutuo se excludunt; res enim spirituales absolute in essendo carent partibus materialibus, et aliis affectionibus, quibus immediate sensoria sentiuntur, res vero materiales ex se ipsis et ab intrinseco sui sortuntur partes materiales et ideo possunt propriis viribus immutare sensoria externa, quia intra eorum sphaeram sunt; unde inter res spirituales et corporeas nulla datur connexio naturae sive essendi.

175. Connexio re-

[p. 98]

praesentationis est convenientia qua datur res inter spirituales et corporeas in modo repraesentandi; ambae repraesentantur modo materiali, et sensitivo, quatenus ex rebus materialium repraesentatione et effectione intellectus circa easdem res propria et innata virtute activa, qua ornatur in sui creatione, et quam important verba Psalmisti: *signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*: hoc namque utitur intellectus dum ex rebus sensibilibus assurgit per comparisonem ad cognitionem rerum insensibilium quia enim intellectus ex rebus materialibus occasionem sunt ad cognoscenda objecta spiritualia qua ratione spiritus etiam sunt intra ejus sphaeram dicitur

intellectum cognoscere res spirituales mediis rebus materialibus quia simili modo repraesentantur, daturque inter ipsas connexio seu convenientia in repraesentando.

²⁰ **176. Instabis:** esse repraesentationis oritur ab esse natura; sed nulla datur convenientia naturae: ergo nec repraesentationis. Probatur major: si nullum daretur esse in re repraesentata, nulla daretur repraesentatio res ²⁵ sed non alia de causa, nisi quia repraesentationis oritur ab esse naturae; ergo ita est.

177. Respondeo duplici posse oriri esse repraesentationis ab esse naturae; vel omni modo similitudine, id est potest repraesentari

[p. 99]

tare res sensibilis, et communiter contingit in rebus sensibilibus in quibus semel ac repraesentantur sensibus cognoscimus eas, et proprietates intrinsecas et extrinsecas. Alio modo possunt repraesentari res ⁵ diversa similitudine, et evenit quando intellectus vi reflexiva, semper discursum ex praesentatione rerum materialium contemplet res spirituales removendo attributa et proprietates quas in materialibus cognoscit a rebus spiritualibus.

¹⁰ **178.** Sic intellectus creatus efformat ideam Dei ut ab eo remo-

veat omne quod imperfectum creatus cognoscit, id est negando imperfectiones Divinae Essentiae. Etiam per positionem seu conjunctionem¹⁵ omnium perfectionum quae in creaturis spectantur, id est per positionem. Quamvis enim idea Dei in se ipsa considerata sit summe perfecta, et infinita, quia intellectus humanus finitus et imperfectum est, atque etiam limitatus modo quo²⁰ est sic percipit res quae ipsi repraesentantur, unde etsi nulla detur connexio naturae inter Deum et creaturas datur tamen connexio repraesentationis, quae desumitur ex dependentia creaturae a creatore, finiti ab infinito.

²⁵ **179. Argues tertio:** intellectus efformat ideam claram et distinctam abstractionis et universalitatis, sed secundae intentiones istae nihil habent sensibilitatis. Ergo haec

[p. 100]

ideae sunt pure intellectuales. Probat minor: utraque idea est actum purus intellectus; sed purus actus intellectus nihil habet sensibilitate: ergo tales ideae nihil habent sensibilitatis.

⁵ **180. Respondeo** quod duplex datur intellectus actus: alius est cum fundamento in re, ut sunt actus abstractionis, qui oritur ex opere intellectus per quod separatur res existens in subjecto et fit a subjecto tactum et separatum; sic

¹⁰ enim intellectus operatur per discursum dum in homine cognoscit, praedicata metaphysica superiora et inferiora hominis intelligensque animalitatem distinctam, a rationalitate, eam ad invicem separat et concipit conceptu perfecto, ¹⁵ et adaequato, distincto a conceptu quo concipitur alia formalitas seu metaphysicum praedicatum ejus rei nempe hominis: ecce praecisio facta ab intellectu quae res ita praecisa dicitur abstracta.

²⁰ **181.** Etiam operetur intellectus absque fundamento in re ut evenit dum in divinis attributis concipit distinctionem quam thomistae vocant distinctionem rationis ratiocinantis, quae est absque fundamento in re, ²⁵ nam in Deo ratio justitiae, v. g. est ratio misericordiae quatenus est una indivisibilis essentia; sic enim ideam quam habemus de Deo quamvis in se perfectissima sit, attento nostro modo concipiendi est imperfecta; unde homines ³⁰ docti respectu rusticorum idea Dei habent certo

[p. 101]

modo magis adaequatam et perfectam, solum per discursum et inferentiam ex perfectioribus quas in creaturis observant desumptam.

QUAESTIO TERTIA.

⁵ UTRUM DENTUR IN NOBIS IDEAE

INGENITAE SIVE INNATAE IN SEN-
SU CARTESIANORUM?

182. Supposita divisione idearum, et philosophorum diversa opinandi modo circa originem idea-¹⁰rum ut videret est quaestione praecedenti, nunc investigare oportet denturne in nobis aliquas rerum notiones, quae ope sensuum non sint ad-
quisitae et consequenter animabus nostris co-
municatae a primo vitae momento; tamen
¹⁵quia dupliciter sumi idea, videlicet pro actua-
li rei notione in qua anima utitur seu exercet pro-
priam cognoscendi facultatem; daturque cognitio
in actu secundo. Potest etiam sumi idea pro
facultate quam anima sortita est ad cognoscen-
²⁰da omnia objecta quae ipsi proportionantur.

183. Primo modo desumpta idea nihil aliud est quam ipsa mentis affectio circa objectum sibi pro-
portionatum, tunc ratio dubitandi inter cartesia-
nos utrum anima in cognoscendo operetur an vero
²⁵patiatur: Cartesio duce substinent cartesia-
ni quod mens humana in intelligendo patitur,
hoc est, recipit rerum ideas et non efformat quare postquam
triplex idearum genus distinguunt,

[p. 102]

nempe in adventitias, factitias, et innatas, has
nempe innatas ita definit clarissimus Pul-
chriosus: ideae innatae dicuntur illaeque no-

biscum sunt natae, sive quae nobis a primo
5 vitae momento usque extemum; quoties utendit
animus semper praesto sunt quaesque sola pri-
ma causa sine corporis, aut cujuscumque ali-
us causae secundae subsidio omnibus commu-
niter impertit.

¹⁰ **184.** Communiter hae ideae recte dicuntur
lumen rationis, quo nempe Deus humanas men-
tes communiter illuminat. Unde si pro idea
innata sumitr facultas cognoscendi obejcta
quae est ipsum lumen naturae, clare videtur
¹⁵ omnes ideae sunt innatae. Hic notate quam quaestio
non procedit de ideis innatis Platonicis nec
Leibnicians quae absolute falsae sunt, sed tantum
de ideis innatas cartesianorum; quo in sensu
dicimus nullae sunt in nobis ideae innatae.

²⁰ **185.** Probatur conclusio: vel cartesiani sumunt ideas innatas
pro actuali rei notione, vel pro potentia seu facul-
tate animae ad res cognoscendas; sed quomodocum-
que sit, nullae sunt in nobis ideae innatae; ergo.
Probatur minor per partes: ut actualis rei notio vere
actualis dicatur debet expresse actus esse in
mente; sed nullus potest affirmare a pri-
²⁵ mordi vitae quasdam habuisse rerum ideas;
ergo nec aliqua actualis idea vel notio sit
nobis innata. Major est evidens nam
[...¹⁸] actualiter sonat actu et signata de-

¹⁸ Varias letras borradas.

[p. 103]

bere esse in nobis ipsarum rerum notiones eas qua semper attedere debet mens humana, et ipsae notioens praesto esse debent quia nullum datur medium inter ipsam et animam.

⁵ **186.** Aliunde

non debent nec possunt excitari mediis phantasmatis quatenus nulla detur connexio phantasmata inter et res quae nobis ingenitae sunt in cartesianorum cogitatur, utpote ideae¹⁰ rerum, quae nullatenus possunt attingit a sensibus, quare etsi nullus daretur phantasma res ipse nempe Deus, anima rationalis, bonitas, justitia et alia hujusmodi semper debant fieri praesto animae, et circa ea debere mentis¹⁵ cogitare. Hoc autem quam falsum sit, ipsi cartesiani fatentur quorum unanimis consensus est mentem excitari a phantasmatis ut veniat in cognitionem earundem rerum, licet ab anima rerum ideae minime efformentur;²⁰ igitur.

187. Caeterum, si phantasmata sufficiunt ad excitandas in anima has rerum innatas notitias, ut ipsis cartesianis placet, cur non sufficiat phantasma ad haec ut media motione²⁵ anima in se propria virtute ludat rerum spiritualium ideas? Equidem idea sive sit innata sive adquisita seu adventitia,

[p. 104]

ex parte animae nihil aliud est nisi mera absentia, seu immo modificatio actus que ipsius animae. Si ergo anima modificatur circa res spirituales quarum ideae, ut cogitant cartesiani, sunt innatae; cur etiam non potest anima modificari circa res spirituales, et sola phantasmatis motione per discursum quamvis nulla sit harum rerum innata cognitio?

188. Denique

¹⁰ idea innata juxta cartesianos est, quae in nobis et a primo vitae momento usque extremum, si haec sit actualis cognitio qui namque non videt nos semper et pro semper non habere unam et eandem cognitionem; ¹⁵ sed modo ista postea vero illam, debeat ergo dari in nobis quaedam permanens et invariata cognitio actus continuatus et indeficiens usque ad vitae terminos; ergo innata pro actuali rei notione sumi non potest.

²⁰ **189.** Probatur minor

primi syllogismi, quoad secundam partem: ideam innatam sumere pro facultate formandi ideam seu pro potentia cognoscitiva, etiam est contra cartesianos; ipse namque Cartesio duce tenent ²⁵ dari ideas adventitias et factitias ex quibus sic arguo: facultas cognoscendi sive sit ut cognoscendas substantias spirituales sive sit

[p. 105]

ad cognoscendam substantiam materialem, est una et eadem facultas, ergo si sumitur pro idea innata vel omnes rerum notiones sunt innatae vel nulla; si primum, ⁵ contra Cartesianos qui fatentur ideas rerum materialium non esse innatas, et insuper tunc non dantur ideae adventitiae seu factitiae.

190. Si secundum, nullae dantur ¹⁰ ideae innatae quia potentia cognoscitiva seu facultas qua anima potest cognoscere objecta materialia, est ipsum lumen naturae, quod quidem extendi potest ad cognoscenda objecta spiritualia. Si enim ¹⁵ idea innata Dei nihil aliud est quam facultas cogitandi de Deo, etiam idea ligni erit facultas cogitandi de ligno, quae nullatenus differt seu distinguitur in suo esse ratione objectorum circa qua ver- ²⁰ satur; ergo si idea innata sumatur pro facultate cogitandi, seu cognoscendi omnes rerum notiones sunt nobis inge- nitas, et nullae dantur ideae adventitiae nec factitiae.

²⁵ Argumenta solvuntur

191. Argues primo: intellectus non potest efformare ideam alicujus rei; sed in nobis

differentia teste plurima excitantur.

[p. 106]

Ergo istae sunt nobis innatae. Probatur major: vel intellectus antea cognoscebat rem cujus ideam efformat vel non cognoscebat; sed si primum non poterat intellectus efformare ideam rei, ⁵ quia res ipsa cognita erat. Si secundum etiam non poterat efformare ideam rei non cognitae: ergo nullo modo intellectus potest ideam rei efformare. Probatur minor quad secundam partem: pictor depingere non potest ¹⁰ imaginem objecti antea minime cogniti, ergo etiam intellectus non potest efformare ideam rei incognitae.

192. Respondeo argumentum

multum probare et per consequens nihil: si ¹⁵ intellectus non posset efformare ideam rei non cognitae minime etiam posset ex iudicio explicite posito aliud inferre, unde tot debeant esse iudicia nobis ingenitae quot sunt discursus, quos ex iudiciis ut latis sive ²⁰ explicite positis efformamus medio rationis. Per discursum enim et inferentiam ex rebus praesentibus efformamus ideam licet inadaequatam et incompletam rerum absentium; admodum quo dum nobis dicunt ³⁵ Romam populum et civitatem esse, quam nos unquam vidimus, ideam

efformamus opulentissimae civitatis
per additionem aliquarum perfectio-

[p. 107]

num et varietatis rerum.

193. Tamen hanc
ideam civitatis antea incognitae efforma-
mus media cognitione istum quam inco-
⁵limus, unde necessarium non est habere cog-
nitionem prius rei cuius ideam efforma-
mus, alias non esset idea simplex rei per-
ceptio absque ulla affirmatione vel negatio-
ne. Paritas ergo pictore non tenet,
¹⁰ nam picto propriam et veram effigiem de-
bet depingere cum omnibus proprie-
tatibus et coloribus; nos vere dum ef-
formamus ideam rei quae antea visa
non fuit nec audita, multoties con-
¹⁵tingit res aliter in se esse quam nobis
repraesentari; hoc autem non obstat
ut idea non sit illius rei.

194. Argues secun-
do: ideae illae sunt nobis ingenitae, quae a sensi-
²⁰bus non attinguntur, sed plurima dantur in
nobis ideae rerum quae a sensibus non attingun-
tur: ergo plurima dantur in nobis innatae
ideae. Probatur major: ideae rerum quae a sensibus
non attinguntur non sunt acquisitae, sed ide-

²⁵ae quae non sunt acquisitae sunt nobis innatae; ergo ideae illa sunt nobis innatae quod

[p. 108]

a sensibus non attinguntur. Probatur minor principalis: idea Dei et Angelorum non attingitur a sensibus quia Deus est ens summe infinitum, et Angelorum substantia⁵ est insensibilis. Ergo dantur in nobis ideae rerum quae non attinguntur a sensibus.

195. Respondeo. Distinguo major: ideae illae sunt nobis ingenitae, quae nec mediate nec immediate¹⁰ a sensibus attinguntur, concedo majorem; ideae illae sunt nobis ingenitae quae tantum mediate attinguntur a sensibus, nego majorem. Pariter etiam distincta majori probationi dices: idea Dei est idea enti summe¹⁵ perfecti in se, concedo majorem; respectu nostri nego majorem. Sic etiam de idea Angelorum substantia est insensibilis immediate, concedo; est insensibilis mediate, nego.

²⁰ **196.** Unde ad argumentum respondeo quod qualibet res nobis dum repraesentatur sensibilis redditur vel ex immediata motione ac ipsa in organis causata, vel ex motione alterius rei cui assimilatur vel opponitur vel denique

²⁵ aliquarum dependentiam ab ea discit: ex quo dum objectum est absens utique contingit saepius per destructionem vel per recessum ab organis sensoriis, ut praesens fiat intellectus requiritur aliquid quod objecti vice ferat ³⁰ vel supleat ab excitandam potentiam intellec-

[p. 109]

tivam insufficientem ad producendam ex se sola vitalem imaginationem objecti.

197. Dic dum

lucem percipimus ex immediata sui repraesentatione in organis externis causata et propagata media motione spirituum animalium usque ad cerebrum in phantasia, ejus imago causalis circa quam posita attentione intellectus qui utpote vitalis forma hominis semper ¹⁰ cuilibet motioni praesto est ipsa affectio intellectus seu attentio, dicitur imago formalis rei repraesentatae; dicitur adjuvans illa repraesentatio materialis rei quatenus ad actualem cognitionem ea indiget intellectus.

¹⁵ **198.** Caeterum, non

ita determinatur mens humana a phantasmatibus ad cognoscendas res, ut nonnisi sensibilia et materialiter cognoscat sua propria¹⁹ vir-

¹⁹ Original añade *pole*, nohace sentido.

tute discursiva, qua libere utitur, ad comparandas res cum earum carentia, et per intellectionem efformat ideam uniuscujusque rei per sensum veritimum ex comparatione rerum novas ideas producit circa rerum carentiam; sic ex cognitione lucis considerat ejus defectum, et cognoscit carentiam lucis quae in se considerata nihil aliud est quam defectum lucis; unde mens humana potest etiam efformare ideam defectus et consequenter nihili.

199. Argues tertio: si anima

[p. 110]

potest efformare ideas tunc rerum sensibilium tunc rerum spiritualium hujusmodi virtus productiva idearum esset potentia creativa; sed haec animae repugnat, ergo et repugnat virtus producendi ideas. Probatur major: in productione idearum debet anima eas producere ex nihilo sui et subjecti; sed hujusmodi modus producendi est creatio. Ergo, si anima potest ideas producere, datur in anima virtus creativa. Urgetur ratio: nam ideae nec sunt aliquid animae, nec aliquid alicujus subjecti externi, et aliunde sunt in se entia perfectiora rebus sensibilibus et materialibus, nam sunt entia spiritualia, igitur vel animae convenit potentia creativa quia soli Deo tribuitur, vel non potest producere ideas.

200. Respondeo. Quaelibet idea vel consideratur pro materiali quatenus nobis repraesentatur extrinsecus sensibus externis et ²⁰phantasiae, vel consideratur pro formali quatenus anima versatur per attentionem circa eandem rem; primo modo considerata non potest dici ab anima produci, quia in se nihil aliud est quam ipsa materia objecti sic vel aliter modificata et ²⁵apta ad sensus externos efficiendos, cujus existentia et esse completum est ita independens ab anima ut si et ipsa non esset objectum quatenus ex se et semper foret, et suis qualitibus

[p. 111]

ornatus et propria et intrinseca essentia constitutum.

202. Si vero pro formali consideretur idea nihil aliud est quam pura mentis attentio, seu modificatione; nam cum anima rationalis sit forma hominis dirigens omnes vitales actiones quae efficiuntur in homine debet ratione activitatis attendere ad omnes motiones sive intrinsecas sive extrinsecas, quae causantur ¹⁰in humana oeconomia, si compage partium corporis. Ex quo enim res illae quas de novo percipit media motione organorum multorum non sunt consimiles objectis a quibus excitatur.

¹⁵ **202.** Expertus est enim quod dum
conspicimus virgam demersam in quo nobis
viditur fracta cum revera sit integra, quia
appulsus radiorum lucis venientium a super-
ficie aquae in oculis retinam nobis repraesentant
²⁰ partes virgas separatas, ex qua motione
anima efformat ideam virgae fractae et per-
cipit objectum aliter ac est in se in essendo: hoc
eventu facile ostenditur mentem determi-
nari a phantasmatibus in suis perceptioni-
²⁵ bus eliciendis.

203. Vero potentia productiva
idearum nullatenus vocari potest virtus crea-
tiva, nec participatio divinae essentia a Philo-

[p. 112]

sophis, qui certe noscunt per creationem dari
rebus esse reale quod antea non habebant
cum nihil esset sui et subjecti; quod quidem
esse distinctum abs dubio est ab esse poten-
⁵ tiae producendis. Anima ergo sive mens
humana nihil operatur ad extra sui in
ipso actu cognitionis, cum ipsa modifica-
tio animae nihil aliud importet praeter atten-
tionem ipsius ad objecta quae continuo ipsi
¹⁰ repraesentanti, et modo proportionato suae
potentiae ab ipsa percipiuntur.

204. Enim vero

nescio quomodo vir aliunde clarius, Malebranchius, cujus est argumentum, talia¹⁵ asserere non vereatur; ipse enim firmiter tenet volitiones et appetitiones animae non esse divinae essentiae participationis, nec animam se habere tanquam potentiam creativam dum has easdem elici operationes: non aliunde se habet anima dum cogitat, et cognoscit ac dum vult, et appetit, si ergo propriam exercet facultatem anima dum vult et appetit; cur etiam ea non utitur dum cognoscit et cogitat? Anima²⁵ ergo in actu cognitionis objectorum novum non producit objectum, sed ea quae ipsae repraesentantur percipit, alias etiam oculi varia

[p. 113]

et varia objecta colorata producerent secundum diversitatem objectorum quae ipsis visibilia redduntur.

205. Argues quarto: ergo saltem axiomata sunt ingenita nobis. Probatur consequentia: eodem modo eademque facilitate percipiuntur a rustici et literatis; sed non esset ita nisi ingenita nobis forent. Ergo sunt. Probatur major: haec quae¹⁰ cognoscit rusticus totum majus esse sua parte, impossibile esse idem simul esse et non esse; ergo stat major.

206. Respondeo

claram dari distinctionem actualem cognitio-
¹⁵nem inter et potentiam cognoscitivam: intellectus
enim majori occupatur circa objectum ide-
as assequatur earum convenientiam et discon-
venientiam, similitudinem, dissimilitudinem,
ad convenientiam et repugnantiam invenien-
²⁰dam communiter attendit intellectus ad identi-
tatem et distinctionem, sic intellectus primo in-
tuitu percipit quidquid est, et stante
existentia objecti considerat impossibilem ejus
non existentia simul cum existentia ex quo
²⁵infert: impossibile esse idem simul esse et non
esse.

207. Hoc non obstante suam patitur difficul-
tatem intellectum in percipienda aliqua objecta

[p. 114]

quae difficultas, ut inquit Patre Suarius *Meta-
physicae* Disputatione nona, sectione tertia, ori-
tur tunc ex parte objecti quod in se minimam
continet existentiam seu materialitatem
⁵ratione cujus a sensibus aufugit et ab intellec-
tione; aliter fundatur ex parte intellectu
nemque quando res sunt spirituales, et ab imper-
fectione intellectus operantis dependenter a
sensibus facile assequi non valent quia sta-
¹⁰tim hac intellectum vult eas considerare occu-
runt species materiales seu phantasmata

ex quo in statu unionis animae cum corpore nequeunt res spirituales percipi complete ut sint in suo esse, quamvis mens sit ejus-¹⁵dem ordinis in ratione spiritu.

208. Quanvis omnis nostra cognitio hoc in statu a sensibus pendeat, intellectus noster non ita a sensibus determinatur ut non nisi sensibilia et ma-²⁰terialia cognoscat; conscientia teste intellectus est vi cogitandi de immaterialibus, de bonitate Dei, de justitia, et de aliis hujusmodi quatenus intellectus cogitationes seu cognitiones sensu adquisitas potest depu-²⁵rare reflexionem et schemate materiali exire. Sic enim idea Dei licet rebus materialibus deducatur, potest ab intellectu

[p. 115]

Deus concipi ut omnis materialitate expresse removendo per reflexionem ea omnia quae corporeum quidquam sibi uniunt.

209. Prima enim⁵ axiomata et prima principia facile cognoscemus utpote nimis clara et primo intuitu assequibilia admodum quo qui sanus est visu nullam patitur difficultatem in videndis ob-¹⁰jectis nimis coloratis aliisque qualitatibus sensibilibus ornatis. Aliud est habere actualem

cognitionem primum principium et aliud facilitatem habere ad ea cognoscenda; primum in nobis non datur quia alias pueri, qui usu rationis carent, etiam cognoscerent axioma-¹⁵ta prima primaque principia.

210. Argues denique: plurima

Sacrae Scripturae et SSPP testimonia probant dari ideas innatas; ergo dantur. Probatur antecedens: Psalmo 4° sic legitur: *signatum²⁰ est super nos lumen vultus tui, Domine;* Geneseos 2: *creatus fuit homo ad imaginem et similitudinem Dei.* Apostulus ad Romanos: *quod notum Dei est manifestum est hominibus Deus ipse illis manifestavit.* Ite-²⁵rum Apostulus Secunda ad Romanos versu 11: *qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis testimonium illis conscientia reddente ipsorum.* Ex Patribus sufficiat pro omnibus Divus Augustinus *Libro de quantitate ani-*

[p.116]

*mae: videtur mihi animam omnes artes secun-
attulisse ut nostrum sciret nihil aliud sit quam
reminisse.* Ergo PP. et Sacra Scriptura
suadent dari ideas innatas.

⁵**211. Respondeo.** Nec PP. nec

Scriptura videtur nunquam intendisse probare innatarum idearum existentiam quare et Sacrae Paginae et [SSPP] videtur inte-

remi et quasi destrui a Cartesianis affe-
¹⁰rentibus textus et verba Patrum quae potius
congerunt quam probant dari ideas innatas.
PP. innuere solum videntur eam esse men-
tis humanae claritatem et perspicaciam, ut
possit recta usu hujus in notitiam Sei pene-
¹⁵trare ex creaturis nobilissimis. Nam Divus
Augustinus in psalmus 26 ita
ait: *circumeat animus tuus per universam
creaturam unde tibi clamavit creatura De-
us me fecit.*

²⁰ **212.** Si inanimata in Augustini
sensu possunt dicere nobis: Deus me fecit,
quin loquantur, sed solum ex varietate
et existentia; quid mirum non posse ex
compage rerum omnium assurgere ad c
²⁵ognitionem creaturis? Mirus modus su-
am bonitatem et sapientiam ostendit Deus
dum dedit hominibus facultatem efficacem
ad omnia investiganda, quae humano ge-
neri commendat et proficua forent. Trime-

[p. 117]

gustus *Libro de Potentia Dei* ita loquitur:
“cum per Deum lumen clarescunt per omnia
rursum atque in omnibus fulget”.

213. Is ipsum
⁵ confirmat apostolus ad Romanus cap.

8° dicens: *invisibilia Dei et creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur sempiterna quaque ejus virtus et Divinitas*. Sapientia 13°: *a magnitudine speciei et creaturae cognoscibiliter poterit creator horum videri*, psalmus 18° etiam legitur: *caeli enarrant gloriam Dei; Job cap. 12: interroga jumenta et docebunt te, et volatilis caeli indicabunt tibi; loquere terrae et respondebit tibi, et narrabunt piscis maris*. Haec omnia si in sensu litterali forent intelligenda plurima sequerentur absurda, et bruta superiora nobis essent ut nos docerent, et terrae caelo quaeretur nobis²⁰ piscis qua maris loquutionis capaces forent.

214. PP. enim haec omnia intelligunt de lumine naturae, sed de ratione naturali quam dedit nobis Deus tanquam medium quo²⁵ possimus Deum cognoscere ejusque voluntatem ex admiranda universi structura, animalium diversitate, plantarum arborumque ordine et dispositione; unde cum psalmista in aliorum pericopa interrogasset qui³⁰ ostendit nobis bona statim subdit et

[p. 118]

respondit: *signatus est super nos lumen vultus tui, Domine*; quasi diceret dedisti nobis

lumen, quo te omnia creata cognosce-
remus si velimus; etiam hoc in sensu
⁵ loquutus fuit idem Sanctus Doctor dum
inquit sibi videri animam secum omnes
scientias secum attulisse nisi quotidia-
nae experientiae adversentur Carte-
siani: nam summo labore et studio adqui-
¹⁰ ritur aliqualis scientiarum, et facultatum
notitia attenta limitatione nostrae mentis
diversoque hominum cogitandi modo.

215. Similiter

lex illa quam in cordibus nostram scriptam
¹⁵ circumferimus minime favet ideis
innatis; aliud enim est naturam cognoscere
ea quae ipsi proficua et recta sunt attenta
ordinatione, et mira sapientia qua ordina-
ta et disposita fuit ab artificie supremo, et
²⁰ aliud est nos habere impressam ideam Dei,
nam si Deus reliquisset in cordibus nostris
impressam legem aeternam et Deitatem ideam
non tam facile posse corrumpi. Dicendum
ergo est notitiam Dei haustam non esse
²⁵ ex idea Dei sed ratiocinando collectam et ex
gentium omnium consensu ex praeclaro
mundi ordinem, et existentia rerum feli-
citer usurpatam ab antiquis philoso-
phis et a SS.PP.

[p. 119]

QUAESTIO 4^a.

UTRUM INTELLECTUS POSSIT HABERE

IDEARUM NIHIL ALIA-

RUM RERUM

⁵NEGATIVARUM

ET QUOMODO?

216. Si ad ea quae quotidie in nobis contingunt attendere velimus oportet diversam originem idearum animadvertere tunc intellectus, tunc ¹⁰imaginationis, sic compertum erit intellectum posse ideam nihili et aliarum rerum negativarum habere quippe aliud repraesentare res positiva et aliud res negativa; res positiva rem similiter positivam vel ipse est repraesentat mediate ¹⁵vel immediate sensum externum afficientem mediis qualitatibus quibus ornatum sistit; quae qualitas unicuique sensus correspondet, hoc esto: si colorata sit correspondet visus, si sonora auditu, si odorata olfato, et sic de ²⁰reliquis.

217. Diversa tamen est Philosophorum mens circa ideas negativas, seu circa ideas rerum negativarum, non paucis Wolffio asserunt intellectum non posse rerum negati- ²⁵varum et nihili habere ideam quatenus res negativae nihil sunt nihilque intellectui repraesentari possunt.

[p. 120]

218. Alii vero cum Theodoro Almeida Tomo 1°
Excrutatione 38° s. 2°, tenent
intellectum posse habere ideam rerum negativarum,
et consequenter nihili; nam aliud est nihil²⁰
⁵ dicere et aliud dicere nihil: qui nihil dicet, silet, qui ve-
ro dicit nihil loquitur; pariter etiam ex illo
qui tacet nulla affectio sentitur in organis ex-
ternis nempe auditus; vero ex illo autem
qui dicit nihil ex hac voce carentiam omni-
¹⁰um rerum significante statim afficitur sen-
sus auditus, animamque percipit defectum
omnium rerum.

219. Animadvertere etiam oportet
quod antea diximus, nempe res duplici mo-
¹⁵do posse repraesentari, videlicet ratione sui et
ratione alterius; res negativae, ratione sui, non
valent repraesentari sensibus nec affectionem
causare, quia cum in se nihil positivum
afferant ratione cujus immutent sensus
²⁰externos, indigent rebus positivis ad sui
repraesentationem; sic enim qui assuetus
est aulam ingredi in qua quotidie respi-
cit omnes auditores suis in locis loca-
tos, dum aliquis eorum deest statim
²⁵animadvertit illius defectum, qui qui-

²⁰ El original pone siempre *nil*, quizá podría interpretarse como el deseo de marcar la diferencia entre “decir (nombrar) nada” (objeto nombrado) y “nada decir” (o sea: no decir). Pero en la duda prefiero unificar con la grafía latina correcta.

dem defectus nihil aliud est in se nisi
carentia individui, ex quo intellectus respi-
cit defectum suam efficit modificationem erga de-
fectum. His notatis

[p. 121]

220. Sit prima conclusio.

Intellectus potest efformare ideam rerum negativa-
rum et consequenter nihili. Probatur conclusio: plu-
rimi Auctores disputant, et nos in praesenti, de ide-
⁵is rerum negativarum; sed non possumus dispu-
tare quin habeamus rerum negativarum;
ergo intellectus potest efformare ideam rerum
negativarum et consequenter nihili. Probatur mi-
nor: ad egrediendam disputationem circa
¹⁰res negativas, et nihili, debemus prius ju-
dicare; sed judicare non possumus quin ha-
beamus ideam rei judicandae vel judicatae;
ergo non possumus disputare de rebus ne-
gativis quin habeamus ideam earum. Probatur minor:
¹⁵principium est omnium Philosophorum, ex
id iis formari judicia; ergo judicare non
possumus de rebus negativis quin earun-
dem ideam habeamus.

221. Probatur aliter conclusio:

²⁰nos cognoscimus, immo et distinguimus dum
quis aliquid dicit, et dum nihil dicit; simi-
liter cognoscimus existentiam lucis, et ejus

caentiam; sed nihil dicere²¹ et
caentia lucis nihil aliud sunt nisi res ne-
²⁵gativae; ergo veram rerum ideam negativa-
rum efformat intellectus. Probatur minor: oppositum rei

[p. 122]

positiva nihil aliud est nisi res negativa, sed
nihil et caentia lucis nihil aliud sunt quam
opposita rebus positivis; ergo sunt res ne-
gativae: igitur intellectus potest efformare
⁵ ideam rei negativae et nihili.

Argumenta solvuntur

222. Argues primo: idea quae repraesentat
nihil, nihil repraesentat, sed idea quae nihil
repraesentat non est idea; ergo intellec-
¹⁰tus non potest efformare ideam nihil. Probatur
major: idem est repraesentare nihil ac
nihil repraesentare; sed eo ipso idea quae
repraesentat nihil, nihil repraesentat; ergo
stat major. Probatur major: idea rei positivae
¹⁵ rem positivam repraesentat; ergo idea
nihili, nihil repraesentat.

223. Respondeo argumentum
in aequivoco laborare equidem aliud est significare
nihili et aliud nihil significare admodum quo

²¹ Original repite *sed nihil dicere*.

²⁰ dum quis scribit nihil veras et integras litteras efformat, at dum nihil scribet nec jota, nec unus apex scribit, nec litteras efformat. Hoc animadvertere debebat Wolffius cujus est argumentum, siquidem arguens de nihilo vero et rea-
²⁵ liter arguit, alias nulla esset ratio dubitandi si nihil absolute nihil importaret. Defectus enim omnium rerum qui exprimitur per ly “nihil” aliquid importat et si non positivum saltem negativum, id est, importat carentiam om-

[p. 123]

nium rerum, quae facile ab intellectu percipitur per comparisonem ex rebus actualiter existentibus deductam, ex quo etsi idem sit nihili et vere et proprie idea sive mentis affectio.

⁵ **224. Argues secun-**

do et replicabis: idea est sicut est objectum; sed objectum est quid negativum, ergo etiam idea est negativa. Nunc sic; sed idea negativa est non idea: ergo intellectus non potest habere ideam
¹⁰ rerum negativarum. Probatur major: dum intellectui repraesentatur res negativa, mentis idea negativa erit; equidem objectum est causa immediata mentis perceptionis, ab objecto enim determinatur intellectus ad hanc vel illam
¹⁵ ideam efformandam.

225. Respondeo. Objectum cujuslibet

ideas dupliciter posse considerari, videlicet in essendo et in repraesentando; idea debet esse sicut est objectum in essendo, nego majorem; idea debet esse sicut est objectum in repraesentando, concedo majorem. Intellectus enim potentia spiritualis immediate non afficitur a rebus ut sunt in se, alias intellectualis idea ex repraesentatione objecti materialis esset etiam respectu intellectus materialis sicut est obtusa intellectus ex diversis modis sensibus, implicat enim potentiam pure intellectualem elicere actum materialem sicut enim repugnam materiae cognitionem habere propriam talem ita etiam repugnat potentia spiri-

[p. 124]

tuali aliqui in se habere actionem materialem.

226. Non enim caret intellectus objecto ad efformandam propriam ideam nihili; res sensibiles et materiales ope sensuum repraesentantur intellectui, easque cognoscit, comparatque cum aliis quibus opponuntur, ut assimilantur in natura debent esse materiales et sensibiles; si vero similitudo est in repraesentando sufficit quod simili modo in imaginatione repraesentantur. Dum denique excluduntur sufficit quod mens cognoscat se antequam rem positivam et materialem cognovisset, nihil in se habere illius rei, quae pos-

tea per organorum motus ab intellectu
¹⁵ percipitur.

227. Sit secunda conclusio.

Mens humana ope sensuum cudit ideam nihili. Probatur conclusio: nos habemus ideam nihili et aliarum rerum negativarum, ²⁰ sed non aliunde nisi a sensibus; ergo mens humana ope sensuum cudit ideam nihili. Probatur minor: vel idea nihili est ope sensuum vel est nobis innata; sed nullatenus datur nobis ideae innatae; ergo idea nihili ²⁵ est ope sensuum. Probatur major: est evidens quia nullum datur medium circa idearum originem; minor etiam praeterquam quaestione praecedenti innata manet adhuc am-

[p. 125]

plius clarescet his rationibus: nulla res sensibilis animae repraesentaretur, unlla esset in nobis actualis rei notio. Deinde pro majori vel minori sensuum nostrorum usu augetur et minuitur idearum numerus expeditio, facilitas et perfectio in eliciendis cognitionibus certis et evidentibus.

228. Nec valet quid

¹⁰ nihil et aliae res negativae non habent in se aliquid materiae fortiter ut pos-

sint per se immutare sensoria et mentem determinare ad sui perceptionem, quia praeterquam angeli, Deus et alia objecta¹⁵ spiritualia nihil habeant materia, et nihilominus horum entium ideas cudit anima ex sensibilibus rerum nominibus; nihili et aliae rei negativae aliud in se seu ratione naturae important, et²⁰ aliud comparative ad alias res positivas.

229. Ratione sui seu ex matura importat carentiam seu defectum omnium rerum positivarum qui quidem defectus²⁵ in se nihil habet materiae, et impotens est ad immutanda sensoria externa, quia nulla afficitur qualitate, tamen intellec-

[p. 126]

tus qui excitatur ad cognitionem nihili per praesentiam rerum existentiam comparat istas nempe existentes cum earum carentia quae quamvis non detur intellectus illative per discursum nihili et carentiam rerum percipit quatenus nihilum reducuntur res quae aniquilantur; hinc est quod nihil in repraesentando prius importat rerum existentiam¹⁰ ut fundamentum ex quo intellectus per discursum proprium nihil ef-

format ideam; ergo etiam nihili ideam
cudit intellectus ope sensuum.

Argumenta solvundur

¹⁵ **230. Argues primo** contra secundam conclusionem: nihil est aliae res negativae non possunt immutare sensuum; sed si non valent sensuum immutare intellectus non potest idearum ideas habere modiis sensibus.²⁰ Ergo ideam nihili et aliarum rerum negativarum non habet intellectus ope sensuum. Probatur major: quod materiale est sensuum potest immutare; sed res negativae non sunt materiales; ergo non possunt²⁵ immutare sensuum. Probatur minor: quidquid materiale est debet cadere intra sphaera sensuum. Ergo

[p. 127]

res negativae non sunt materiales.

230. Respondeo. Rem sicut dupliciter possunt representari sensibus, ita dupliciter possunt sensum immutare, et etiam reddi⁵ materiales et sensibiles. Nihil, et aliae res negativae dum representantur, et aliud sunt in se, et aliud negant seu negando important explicite carentiam omnium rerum per se ferunt, aliunde non essent

¹⁰ res negativae, implicite autem important res positivas quarum existentia per sensum immediate et ratione sui repraesentatur. Humanus ergo intellectus cum respiciat rerum creaturarum dependentiam ex contingentia et transe¹⁵unti existentia, discurrit res antea fuisse quales post destructionem sunt; ita enim immediata perceptio intellectus est circa res positivas, materiales et sensibiles, mediata vero²⁰ circa res negativas.

232. Ex quo res negativa non repraesentatur sensibus immediate et ratione sui, concedo; non²⁵ repraesentatur mediate et ratione rerum positivarum, nego. Pariti modo dicuntur res negativae materiales et

[p. 128]

sensibiles, quia quamvis in se consideratis nihil habeant materiae cujus ratione immutant sensoria quia intellectus tantum correlative eas percipit nimirum quatenus⁵ habita cognitione rerum positivarum reflexum actum elicit notans earum dependentiam et carentiam; res ergo prout positivae sunt excitant intellectionem ad agnitionem carentiae, et ita repraesentatur mediante

¹⁰positiva existentia rerum.

233. Argues secun-

do contra eandem: si res negativae repraesentarentur mediis sensibus vel essent coloratae, vel essent sapida, etc.; sed hoc falsum est, ergo non repraesentantur mediis sensibus. Probatur major: sensibilia tantum repraesentatur mediis sensibus; sed sensibilia vel sunt colorata vel sapida; ergo si res negativae repraesentarentur ²⁰mediis sensibus essent coloratas vel sapidae.

234. Respondeo. Certum est in primis et potentia et objecto oriri in nobis omnis notitia quia in nobis nulla rei notio producitur ²⁵nisi intellectus determinetur; determinatio autem mentis vel est a se vel ab aliquo objecto, quod intellectus repraesentatur mediis sensibus; intellectus autem utpote indifferens ad haec pro illo objectum cognoscendum non potest determinare a se ipso ³⁰quin prius habeat aliquam notitiam illius, nam

[p. 129]

quamvis intellectus ex se sive anima cupiat omnia cognoscere quia potentia cognoscitiva ex natura sua et prope motum inclinata ad cognoscenda objecta, tunc

⁵ spiritualia, tunc materialia, et per hoc rerum omnium creatorem et auctorem sui, ut cognoscat aliquod objectum determinatum indiget determinatione, quae oritur ex ipsius objecti repraesentatione.¹⁰

235. Sed cum gaudeat potentia seu facultate discursiva, qua penetrat usque ad rerum essentias, quae etsi praesentes ex se non fiant, tamen cognoscent intellectus res non existere sine praedictis essentialibus, quae res constituunt in suo esse et ab aliis distinguunt praedicta consideratae et cognoscit mediis rebus ex praedicatis consurgentibus. Pariter etiam cognita rerum existentia, quae de novo producantur intellectus cognoscit defectum rerum productarum, qui defectus ex se non edst capax repraesentationis, unde potest dicid defectum seu carentiam rerum habere omnes affectiones, quas habent res quarum defectus est, et sic defectus est coloratus, sonorus negative et non positive.

[p. 130]

QUAESTIO 5^a.
QUID SIT CENSIENDUM DE
IDEA ARCHETYPA
MALEBRANCHII?

⁵ **236.** Nicolaus Malebranchius parisinus, secunda parte operis *de inquisitione veritati*, Libro 3°, cap. 7°, quatuor asserit dari modos quibus nos cognoscimus omnia, quae cognoscibilia redduntur; nempe unus, quo res in se ipsa videtur, et hic ¹⁰ modo solus Deus a nobis cognoscitur; alter quo res non in se ipsa percipitur, sed per ideam claram et hoc modo ens et attributa, modique entis nobis repraesentantur; aliter per sensum intimum seu per conscientiam, et ita anima fit conscia suarum ¹⁵ operationum. Denique alter per conjecturam et hujusmodi est cognitioquam habemus mentium aliorum hominum. Unde si his modis addas modum cognoscendi per revelationem divinam, seu per fidem ut cognoscimus mysteria ²⁰ nostrae fidei, quinque sunt modi cognoscendi in statu alligationis animae cum corpore.

237. His modis cognoscendi traditis quid sentiat auctor de singulis oportet scire; primo ²⁵ enim modo inquit praedictus auctor cognoscimus Deum, id est ipsam Dei essentiam, non idea aliena nec in quadam imagine

[p. 131]

hausta ex rebus creatis, sed cognoscimus ipsam essentiam Dei in ipso Deo quatenus menti nostrae praesens est, eamque illuminant et non potest alia species nec imago

⁵ Deum nobis repraesentare. Huic discurrendi modo facit Divus Augustinus *octoginta trium quaestionum*, quaestione 54 per hoc verba:

“Deo enim junctum est quod intelligit Deum,
¹⁰ nam intelligit quod semper hujusmodi est nec ullam patitur mutationem”. Et inferius:
“haec autem est ipsa veritas cui intelligendo quoniam anima rationalis jungitur; et hoc bonum est animae, mihi autem adhaerere
¹⁵ Deo bonum est”.

238. Non solum hoc modo cognoscimus Deum sed in ipsa essentia divina nobis patefiunt generale rerum ideae primae et invariables regulas judiciorum, et legens ratiocinationum ad invicem quae exprimunt idearum relationes; sic enim Divus Augustinus, Libro 2º *De libero arbitrio*, cap. Duodecimo sic loquitur: “nullo modo negaveris esse immutabilem veritatem haec omnia, quae immutabiliter vera sunt, quam quidem veritatem non possit dicere tuam vel meam vel cujusdam hominis; sed omnibus²² incommunicabilia vera cernentes; tamquam

[p. 132]

miris modis secretum et publicum lumine ipsis praesto esse ac se praebere communiter”. Aposto-

²² Originel *homines*, no hace sentido; se corrige conforme el texto de S. Agustín.

lus etiam Prima ad Corinthios, cap. 13,
vers. 12: “videmus per speculum
⁵ in enigmate tunc autem facie ad faciem”.
Haec et alia tam Sacrae Paginae quam SS.
PP. adducet Malebranchius ad suum praesta-
biliendum primun cognoscendi modum.

239. Secundo modo cognoscemus corporum essen-
¹⁰tias et attributa communia spectando ad ide-
am archetypam, quae in se nihil aliud est, ipso
Malebranchio favente, quam essentia divina
in qua intelligibili quodammodo corpora con-
tinentur; insuper ait celebris Americanis,
¹⁵ data est idea clara et distincta in qua pos-
sunt, si vellent, cognoscere figuras, circulos,
triangulos et diversus motus corporum. Necesse
quippe est, ut triangulus, rotunditatem et ex-
tensionem corporis in aliquo exemplari vide-
²⁰amus, hoc est in idea illa archetypa nempe
Deus, in quo homines vident quidquid clare
et distincte percipiunt, cujus essentia aliqua
ratione a creaturis est participabilis, quate-
nus illas in se eminenter continet, nam in Deo
²⁵ extensio immensa et consequenter omnia
corpora continentur. Si Deo materiali-
tatem tribuit Malebranchius, qualis esset
mens ejus quis non vidit?

[p. 133]

240. Tertio cognoscendi modo fatetur et miratur ideam, auctor fatetur mentem humanam suarum operationem fieri consciam per sensum intimum seu per conscientiam, immo etiam dolorum, tristitia⁵, gaudii, caloris et frigoris; miratur vero, quia cum corporum qualitates et affectiones in essentia divina cognoscamus, anima suarum operationem tantum per intimum sensum fit conscia, et tandem concludit, quod ¹⁰ animae etiam idea in idea generali continetur, quia cum Deus sit ens per essentiam et diversis modis illuminet animam, ipsa in essentia divina continetur; ex quo sequitur quod dum respicit alia et se ipsam ¹⁵ videt anima in essentia divina.

241. Quarto denique modo docet nos cognoscere mentes aliorum hominum, et etiam angelorum; quia cum alias nec in se ipsis nec per ideam claram, vel per conscientiam ²⁰ possumus percipere, per conjecturam cognoscere eas necesse est; ita loquitur vir clarus Malebranchium, qui paulo ante dixerat in idea universali nos omnia videre, quatenus in ipsa essentia divina omnia ²⁵ emittenter continentur. Hic notare oportet, quod visio si nomen attendamus, ut inquit S. Augustinus, Libro decimo *Confessionum*, cap. 35: primo importat actum sensus visus, et etiam aliquando extenditur ad cognitionem

³⁰ intellectus, secundum illud Apostoli Matthaei

[p. 134]

quinto; “beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt”. In hoc autem distinguitur visio a simplici cognitionem, quod cognitio importat quamcumque notitiam imperfectam, confusam, indistinctam, etc. Visio autem non nisi claram visionem rei in se ipsa importat.

242. Videre quip-

pe est manifestare objectum sibi praesens intueri, et sicut oculo corporeo non videmus nisi ¹⁰ res nobis praesentes fiant, et facie ad faciem repraesententur, ita etiam oculis mentis non dicitur videri nisi objectum praesens sit, et propria specie nos moveat. Insuper duplex est objectum visionis, unum adaequatum et ¹⁵extensivum, et aliud proprium et connaturale; istud enim, nempe objectum connaturale, est aliud quod naturaliter et propria virtute absque adjuvamine a potentia potest attingi; adaequatum et ²⁰extensivum tamen est, ut si naturaliter non possit attingi, elevata tamen et confortata potentia, ad eum potest se extendere. Hoc materiali exemplo amplius clarescet distincto: lux parva, v.g. est objectum proportionatum cuique ²⁵oculo, lux vero solis non est proportionata debile oculo nisi alioquo instrumento juvetur. His notatis

243. Sit conclusio.

Falsum est nos omnia videre in essentia divina tamquam in idea archetypha. Probatur conclu-

[p. 135]

sio: si omnia vidimus in essentia divina, omnia clare vidimus; sed hoc est falsum, ergo et quod omnia videamus in essentia divina. Probatur major: juxta Malebranchi-⁵um res omnes vidimus in idea clara, immo etiam in essentia et essentia divina, sed non possumus omnia videre in idea clara quin clare videamus; ergo si omnia vidimus in essentia divina ea¹⁰ clare vidimus.

244. Major est ipsius Malebranchii roborata testiminiis Divi Augustini illo inter praenotandum *Libro octoginta trium quaestionum*, quaestione 51

¹⁵Deo igitur; minor probatur etiam verbis Malebranchii illustrationum, Libro 2° ad quartam objectionem. Deum a nobis etiam in hac vita videri quamvis modo imperfecto, sed implicat imperfecte videre, et clare videri; ergo²⁰ juxta Malebranchium non vidimus omnia clare in essentia divina, immo nec ipsam essentiam.

245. Postea vero explicans cur nos om-

nia non vidimos clare usus in illo Divi
²⁵ Augustini Libro 1° *De Trinitate*, cap. 1°:
“Nolli quaerere quid sit veritas, statim
enim se apponent caligines imaginum cor-
poralium et nubilia phantasmatum, et per-
turbabunt serenitatem, qua primo ictu

[p. 136]

dilucit tibi cum dicerem veritas; nunc sic,
ergo dum veritatem cogitamus pri-
mo occurrunt nobis phantasmata nubi-
lata, et caligo imaginum primam verita-
⁵tem cognoscimus mediis phan-
tasmatibus”. Deinde trianguli, quod na-
tura rotunditas, et aliae corporum affec-
tiones quas juxta Malebranchium
percipimus, seu vidimus in idea univer-
¹⁰sali vel continentur in essentia divina
modo quod sunt in corporibus, vel alio
modo; si primum necesse est tribuere
Deum materialitatem et extensionem, et hoc est
incidere in materialistarum Systemate ab
¹⁵Ecclesia dammato: si secundum non cognos-
cimus corporum affectiones distincte cla-
reque mirum in se.

246. In corporibus enim
communiter expeditur quantitatem
²⁰ materialem et extensionem ortam ex mu-
tua exclusionem partium ad invicem, taliter

ut unius et intus existat extra entita-
 tem alterius; deinde dupliciter possumus
 videre aliquid in alio, vel ut in lumine
 25 proprio et in principio, vel ut in objecto
 cognito; si primo modo vel ut Malebran-
 chius nos omnia videre in essentia di-
 vina nihil novum dicit, quod dictum non
 fuerat a Gassendo, Lockio et aliis Philo-
 30sophis; si secundum jam aequae om-

[p. 137]

nes cognoscerent essentiam divinam cum omnium
 mentes sint aequae unitgae divinae essentiae
 et tunc non obscure [sed] clare ab omnibus
 dignosceretur. Denique propria experien-
 5tia nobis videtur potius objecta cognoscere
 extra nos posita quam indivina essentia,
 nam per simplicem perceptionem objecta cog-
 noscimus directe quin immoremur in de-
 pendentia necessitate eorum aut contin-
 10gentia consideranda divina autem essentia
 id eam claram et distinctam mentes pau-
 cae admodum habent, enim vero quomo-
 do falluntur vel decipiunt sensus, si nihil
 per sensus cognoscimus, sed omnia in essen-
 15tia divina? Tandem si ideae quas in
 nobis experimur simul sunt in Deo, subs-
 tantia creata nempe mens humana
 est una et eadem substantia cum essentia divi-
 na, et si distincta, quomodo unitur essen-

²⁰tiae divinae? Ergo nos omnia videre in
essentia divina plusquam absurdum est.

Solvuntur argumenta

247. Argues primo: in systemate Malebranchii
salvatur esse causae primae in Deo; sed hoc po-
²⁵sito non est absurdum, ergo omnia vidimus
in essentia divina velut in idea archetypa. Probatur
major: Deus omnia creavit propter se ipsum;
in Deo vivimus, movemur et sumus, non

[p. 138]

sumus condigni aliquid quasi ex nobis metip-
sis operare, sed sufficientia nostra ex Deo
est; haec Sacrae Paginae testimonia probant De-
um utpote causa prima, una nobiscum ope-
⁵rari; sed haec solum in systemate Malebran-
chii salvantur, ergo.

248. Respondeo. Deum simul
nobiscum operare per gratiam ejus qua diffusa
est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui da-
¹⁰tur est nobis; ideoque Apostolus Secunda ad
Corinthios ait: *non sumus sufficientes*
cogitare aliquid de nobis tamquam a nobis; sed
sufficientia nostra ex Deo est; hoc autem mini-
me probat nos omnia videre in essentia di-
¹⁵vina, ut vult Malebranchius, nec oculo cor-
poreo nec oculo mentis, nam uterque indiget

robore seu lumine gloriae ad conspicendam divinitatem. Si autem Malebranchius vult nos omnia videre in essentia divina quatenus noscit lumina, quia “lux vera est, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundo”, ut legitur Joannes 1° cap. Vers. 9; nec haec probant intentum Malebranchii.

²⁵ **249.** Verba enim Joannis triplici modo possunt intelligi quin aliquo modo sint in sensu malebranchii; primo

[p. 139]

modo Deus illuminat hominem conferendo illi lumen naturae, seu rationis quo possit bonum et malum cognoscere, ipsumque Deum; nam ut inquit Divus Thomas prima parte, quaestione 12, articulo 1°, ad quartam; “proportio potest esse dupliciter, uno modo quatenus est certa habitudo unius quantitatis ad alteram, secundum quod duplum, triplum sunt ¹⁰ species proportionis; alio modo quatenus qualibet habitudo unius ad aliud est proportio, et sic est proportio creatura ad creatorem, sicut effectus ad causam, et ut potentia ad actum; hoc modo intellectus ¹⁵ creatus proportionatus esse potest ad cognoscendum Deum; illuminat Deum etiam ho-

minem per revelationem, uatenus illi manifestat ea quae solo lumine naturae erant illis impossibilis assecutione. Denique illuminat²⁰ mentem humanam prophetia, quo in sensu dicitur lumen in tenebroso loco”.

250. Dependencia animae rationalis a divina omnipotentia tamquam a causa prima a qua dependent in esse, fieri et conservari²⁵ qui negavit absque temeritate? In ipso enim vivimus, movemur et sumus, quae dependencia ut salvatur necesse

[p. 140]

non est Deum intime uniri animabus nostris, nec omnia in ipsa essentia divina videre: alias posset homo in lethali statu constituto esse intime unitus⁵ essentiae divinae, nam plura tunc spiritualia, tunc materialia et corporea cognoscunt peccatores, gentiles, athei, materialistas et pantheistas. Etiam necessarium est fateatur Malebranchius intime unitus¹⁰ tam esse essentiam divinam siquidem omnia cognoscimus, seu videmus in illa essentia, quae est lumen indeficiens, et ultra quod omnia tenebrae sunt, nullus ordo sed sempiternus horror, et nescio¹⁵ equidem quomodo Deus per essentiam sit intime unitus his qui noluer-

unt ut bene ageret. Melius enim judico dicer vidimus omnia per Deum, qui dedit nobis lumen, ut Deum vide-²⁰remus, et etiam per discursum ea scire possimus, quae ministerio sub sensum non cadunt.

251. Argues 2°. Divus Augustinus Liber 2° *Confessionum* cap.²⁵ 25 ita loquitur: *si ambo videmus verum esse quod dico ubi quaesto*

[p. 141]

id vidimus? Nec ergo utique in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quae supra mentes nostras est incommunicabili veritate. Sermone octavo *de Verbis Domini* numero 8° sic habet: *dic quia tu tibi lumen est, quid prodest potens, et*

satus oculus, ac si lumen desit. Ergo dic a te tibi lumen non esse, et clama quod scriptum est: tu illuminabis lucernam meam, Domine; lumine tuo, Domine, illuminabis tenebras meas.

252. Divus Thomas, 1° parte, quaestione 88, art. 3° ad primum, inquit: *in luce primae veritatis omnia nos intelligere et judicare*; sed haec Augustinus

¹⁵tini et Thomae testimonia sufficienter probant nos omnia [videri] in essentia divina; ergo ita est.

253. Respondeo Divos Augustinum et Thomam intelligendos non esse de visione ²⁰intuitiva divinae essentiae, quam supponit Malebranchius, sed de lumine naturae, quod quidem est lumen in quo vidimus omnia, et cum non sit a nobis sed a Deo nobis per liberam voluntatem tributum seu ²⁵communicatum; sic vidimus omnia in essentia divina non veluti in subjecto in quo nobis repraesententur res corporeas

[p. 142]

et spirituales ad modum quo oculis nostris repraesentantur colores, sed tantum quatenus ipse Deus per quandam participationem nobis est praesens per lumen rationis.

⁵**254.** Sicut enim objecta, quae lumine solis videntur dicuntur videri in sole, non quia sol objecta illa in se contineat, sed quia proprio lumine ea visibilia reddit; ita etiam Augustinus dicit nos omnia videre in ¹⁰essentia divina, quia dedit nobis Deus lumen, per quod omnia videremus. Haec expositio seu intelligentia SS.PP nobis videtur genuina et consonat

Sacris Litteris, conciliis et dispositioni-
¹⁵bus ecclesiasticis; si autem Malebran-
 chio non placet, quia disonat proprio
 cogitandi modo, qui potius favet spinoci-
 mum dicimus: Augustinum et Tho-
 mam fuisse Philosophos Platonicos quantum
²⁰ ex quae ab ipsis objecta fere conciliare potuerant
 cum fide Catholica. Denique Sancus Augusti-
 nus *Libro octogintarum [trium] quaestionum* sic lo-
 quitur: “rationalis anima, non omnis et
 quaecumque, sed quae sancta et pura fue-
²⁵rit, asseritur illi visioni esset idonea sicuti
 sunt animae beatorum”. Hoc in sensu inte-
 lligendus Augustinus.

255. Argues tertio. Nos debe-

[p. 143]

mus Deum videre; ergo Malebranchius a ve-
 ritate minime erravit. Probatur antecedens. Deus
 est objectum naturale nostri intellectus; sed nos
 videre debemus objectum naturale; ergo vide-
⁵re debemus Deum. Urgetur ratio: Deus omnia
 propter se ipsum creavit, et etiam mentes
 nostras, hoc minime forent si Deus objectum
 naturale nostrarum mentium; ergo Deus
 objectum naturale nostri intellectus.

¹⁰ **256. Respondeo** cog-
 nitionem nostram in Deum tendere quia cum

nullum detur objectum quod anima possit secundum suam potentiam cognoscitivam satiari, et ultimo complere, semper et pro¹⁵ semper anima tendit in Deum veluti in suum finem cujus possessionem desiderat, totoque desiderio cupit dissolvi a carcere corporis, et esse cum eo; hoc etiam vidimus in insensibilibus qui indetur in ipsis idea inna-²⁰ta vel quaelibet alia cognitio; lapis enim si a superficie telluris sursum projiciatur statim ac finitur impulsus accelerate revertitur versus suum centrum, quia ordinatus fuerit ad constituendum globum²⁵ elementarum una cum aliis corporibus.

257. Animae etiam creatae fuerunt a Deo et omnia alia tunc visibilia, tunc invisibilia propter se ipsum, quia est finis omnium rerum; equidem ad esse earundem suffi-

[p. 144]

ciens fuit ejus voluntas, et ipse dicens creata fuere, hoc autem minime probant nos videre Deum clare ut vult Malebranchius, sed tantum per discursum deductum⁵ ex rebus creatis, et secundum nostrum modum concipiendi intima dependentia a sensibus, qui obnubilati speciebus rerum materialium et creatarum praebent intellectui fundamentum ad efforman-

¹⁰dam ideam Dei ut rerum omnium creatoris.

258. Datus equidem in omnibus hominibus quaedam facultas ad concipiendas primas veritates, primaque principia, ¹⁵ non tamen aequalis ad omnia in omnibus; plures sunt cognoscentes primas veritates onustas imperfectionibus ita ut veritatum claram ideam non habeant. Alii vero econtra statim concipiunt veritatem cum ²⁰ omnibus suis attributis et proprietatibus; etiam experientia convincitur dari quosdam homines ingenio oculos qui faciliter penetrant difficultates quas alii penetrare non valent.

²⁵QUAESTIO SEXTA.

UTRUM DENTUR IDEAE QUAE PROPRIE LOQUENDO POSSINT DICI FALSAE?

[p. 145]

259. Veritatem et falsitatem esse qualitates enuntiationum jam saepe diximus; omnemque propositionem semper dici veram vel falsam utrum autem hoc etiam extendendum sit ad ⁵ideas controvertitur in scholis, et nos hic examinandum subjicimus. Tamen sunt aliqui, licet confiteantur simplicem perceptionem semper veram esse, de complexi-

bus aliter sentiunt. Hic notate quod
¹⁰ **veritas generice sumpta est convenientia
rei vel modi cum sua regula et mensura.**
Est triplex, alia est veritas transcendentalis, et est convenientia entis cum suo modo; de hac in metaphysica; alia est veritas signi,
¹⁵ **et est convenientia signi cum re signata, aut vocis cum re significata.**

260. Alia
est veritas perceptionis, et **est convenientia
perceptionis nostrae cum re percepta**, de
²⁰ hac in praesente est nobis sermo; sed quia perceptio nostra vel sistit in nuda contemplatione rei quin affirmemus vel negemus, quae proprie simplex perceptio dicitur, vel transit intellectus ad affirmandam
²⁵ unam ideam de alia quae proprie iudicium appellatur; sic etiam alia est veritas

[p. 146]

perceptionis et alia iudicii quarum prima consistit in conformitate intellectus nostrum cum re percepta; secunda nempe veritas iudicii consistit in affirmatione vel negatione attributi vel proprietatis
⁵ revera convenientis vel repugnantis subjecto.

261. Veritati opponitur falsitas non tamen veritati transcendentali, quia nulla est falsitas quae ipsi opponatur; alia est falsitas signi

quae consistit in disconvenientia signi cum
¹⁰ re signata, aut vocis cum re significata;
 alia enim est falsitas perceptionis, quae con-
 sistit in eo quod praedictum attributum rebus
 per intellectus affirmationem rebus non conve-
 niat vel aliter se habeat vel re ipsa repug-
¹⁵net. Alia denique est falsitas perceptio-
 nis, quae consistit in disconformitate in-
 tellectus nostri cum re percepta; de idea
 simplici nulli vel pauci philosophi dubitant
 veritatem sed cum idea complexa aequiva-
²⁰leat iudicio quia datur aliqualis affir-
 matio et negatio ut dum percipimus mon-
 tem aureum huic falsitate convenire
 asserere non dubitant.

262. Nos vero dicimus idea tam simple quam com-
²⁵plexa semper est vera, et nullo modo po-
 test dici falsa formaliter, sed tantum ma-
 terialiter et ratione subsequentis judi-

[p. 147]

cii. Probatur conclusio: idea tam simplex quam
 complexa semper est vera si sem-
 per intellectus conformatur in utraque cum re per-
 cepta; sed semper intellectus conformatur,
⁵ ergo utraque semper est vera. Propositionis
 maioris conditio est totum requisitum ad verita-
 tem. Probatur minor per partes: in primis intellectus
 semper conformatur cum re percepta dum unam

et simplicem rem percipit, sed idea illa est simp-
¹⁰lex, qua unico et simplici objecto repraesentatur,
ergo intellectus in idea simplici semper con-
formatur cum suo objecto. Probatur altera minoris
pars; idea complexa dicitur illa quae du-
plici vel multiplici subjecto representatur;
¹⁵ sed intellectus semper quod percipit duplex
vel multiplex objectum cum ipso repraesenta-
tur; ergo intellectus in idea complexa
semper conformatur cum suo objecto: ex
conformitate oritur veritas; ergo idea
tam simplex quam complexa semper est
²⁰ vera.

263. Probatur secundo, nempe quod idea nun-
quam potest dici falsa formaliter, si aliquo
modo diceretur idea falsa formaliter esset quod
intellectus non percipit rem sicut est in suo
²⁵ esse, sed hunc non est falsa formaliter: ergo
nunquam potest dici formaliter falsa.
Probatur minor: dum intellectus percipit rem

[p. 148]

aliter ac est in se vere et proprie conformatur
cum suo objecto; sed dum intellectus vere et pro-
prie conformatur cum suo objecto idea non est
falsa formaliter: ergo dum intellectus per-
⁵ cipit realiter ac est in se, idea non est falsa
formaliter.

264. Exemplo amplius clarescet ratio probationis: dum intellectus praesente stanno percipit argentum, res in intellectu ¹⁰ est aliter ac est in se; sed intellectus in tali casu conformatur cum re percepta: ergo quamvis res sit in intellectu aliter ac est in se, semper intellectus conformatur vere et proprie cum re percepta. Major est evidens ¹⁵ nam aliud eset esse stanni et aliud argenti esse, minor ita declaratur: multoties contingit quod in aliquibus perceptionibus duplex sit objectum unum a quo intellectus excitatur seu movetur ad percipiendum, et aliud quod ²⁰ percipitur ab intellectu; in casu relato, v.g. dum intellectui proponitur stannum et percipiunt argentum, stannum est objectum a quo excitatur, et objectum est argentum quod percipit cum quo debet intellectus conformari ²⁵ ut perceptio sit dicenda vera.

265. Potest dici idea falsa materialiter quando est falsitatis causa iudicii, quia intellectus affirmat de

[p. 149]

objecto a quo excitatur aliquas proprietates quae non conveniunt vel ipsis repugnant, et tunc quia idea praebet intellectui fundamenta ut falsum iudicet, dicitur idea falsa ⁵ materialiter et ratione subsequentis

judicii.

Solvuntur argumenta

266. Argues primo: idea illa est falsa, quae non exprimit quod exprimere debebat; sed datur¹⁰ idea exprimens quod exprimere non debet, ergo datur idea falsa. Probatur minor: idea argenti praesente stanno non exprimit quod exprimere debet: ergo. Probatur antecedens: idea illa non exprimit quod exprimere debet quae non re-¹⁵praesentat idea quo excitatur; sed idea argenti praesente stanno et exprimit argentum: ergo datur idea exprimens id quod non debet exprimere et consequenter idea falsa.

²⁰**267. Respondeo** plura dari objecta similima in accidentibus quamvis in natura diversa: sicut dantur etiam plurima objecta assimilata natura diversa autem in accidentibus: communiter enim efformantur ab intellectu ideae ope sensuum,²⁵ quibus etsi res quae immediate repraesentantur qualitatibus correspondentibus organis informatae ex earundem rerum

[p. 150]

consideratione insensibiles, et a sensibus fugaces percipit res intellectus: equidem ex creaturarum consideratione venit intellectus in

cognitionem Dei, quamvis Deus et creatura
⁵ sint primo diversa.

268. Plur igitur exigitur
quam natura rerum patitur. Cum exigitur
ideam debere repraesentare id a quo excitatur
si mediis motionibus sensuum percipian-
⁵ tur objecta, cum ergo a superficie stanni
eadem motiones excitentur in nobis aut exci-
tantur a superficie argenti nulla est repug-
nantia ut spiritus animales secum afferant
quamdam imaginem argenti in phantasiam
¹⁰ dum excitantur a superficie stanni,
unde nulla datur vera idea stanni sed argenti.

269. Argues secundo: idea ligni media sui parte de-
mersa in aqua et idea falsa; ergo datur idea
falsa. Probatur antecedens: illa idea est falsa quae re-
¹⁵ praesentat rem aliter ac est in se; sed idea
ligni media sui parte demersa in aqua reprae-
sentat rem aliter ac est in se: ergo idea ligni
media sui parte demersa in aqua est fal-
sa. Probatur minor: lignum revera est integrum
²⁰ sed nobis repraesentatur fractum; ergo nobis
repraesentatur aliter ac est in se.

270. Respondeo duplex est esse rerum, aliud est esse na-
turae et aliud esse repraesentationis: ut idea

[p. 151]

proprie et formaliter dicatur falsa non sufficit quod res nobis repraesentetur aliter ac est in se in quo esse naturae, sed insuper requiritur quod nobis repraesentetur res aliter ac⁵ est in se in essendo propotionem, nobis repraesentat rem aliter ac est in se in repraesentando, nego propositionem.

271. Esse repraesentationis est utique cum conformari intellectus ad veritatem¹⁰ idearum, tamen quia aliud est aqua et aliud aer, aliter modificantur radii luminis a superficie aquae et a superficie aeris quippe cum vistae fiat tam mediis radiis venientibus a superficie corporis inclinans oculi diverso modo¹⁵ nobis repraesentant lignum aqua immersum. Vera etenim idea non est ligni illius quod praesens cernimus, quia tantum est objectum a quo exciatur intellectus ad perceptionem efficiendam, et ideo dicitur objectum materiale ideae; objectum²⁰ vero formale cum quo debet et de facto conformatur intellectus est lignum fractum quod intrinsicus in phantasia intellectui repraesentatur: unde vera redditur idea ligni formaliter quamvis lignum nobis repraesentetur fractum et re²⁵ vera sit integrum.

272. Instabis: ergo impossibilis est idea falsa. Probatur consequentia: idea falsa non

[p. 152]

potest dari: sed quod non potest dari impossibile est; ergo impossibilis est idea falsa. Sic arguo, ergo impossibilis est impossibilitas ideae falsae. Probatur consequentia: sicut per impossibilitatem constituitur possibile ita per possibilitatem constituitur impossibile; sed ita constituitur possibile ut ejus possibilitas sit possibilis; ergo etiam ita constituitur impossibile ut ejus impossibilitas sit impossibilis; alias si impossibilitas esset possibilis; impossibile est et etiam possibile, igitur vel impossibilitas possibilitatis ideae falsae est impossibilis vel est possibilis, et quomodocumque datur idea falsa seu potest dari.

273. Respondeo. Dupliciter possunt¹⁵ considerari possible, vel in concreto, id est quando possibilitas convenit rebus possibilibus quia tunc fit concretum ex re possibili et ex possibilitate dicitur revera res possibilis formaliter possibilis, quia non involvit contradictionem; etiam potest considerari in abstracto, id est, dum attingitur ab intellectu quin congeniat rei, quae ideo dicitur impossibilis: sic est possibilis impossibilitas possibilitatis ideae falsae, id est in abstracto, quia quamvis talis impossibile sit possibilis non est ita conveniens rebus impossibilibus ratione suae possibilitatis ut eas constituat posibles, alias possibile etiam est et quod involvit contradictionem

[p. 153]

et implicat per locum ab intrinseco.

274. Quamvis possibilitas sit intrinseca possibilibus, quia nihil aliud importat praeter non repugnantiam⁵ praedicatorum intrinsecorum ratione cujus non repugnantiae res dicit potentiam ad existendum, impossibilitas vero non est intrinseca impossibilibus, quia non supponit praedicata impossibilibus convenientia, sed potius repugnantia,¹⁰ ideoque quamvis impossibilem impossibilitas concipiatur velut possibilis, et ab intellectu cognoscibilis cum non dentur a parte rei impossibilia etiam non datur in concreto possibilitas impossibilitatis eorum.

¹⁵ **275. Argues tertio:** idea complexa aequivalet iudicio; sed datur iudicium falsum: ergo datur etiam idea complexa falsa. Probatur major: in idea complexa datur compositio vel divisio, sed etiam in iudicio datur compositio vel divisio;²⁰ ergo in idea complexa iudicio subsumo, sed ubi datur compositio vel divisio datur veritas et falsitas; ergo in idea complexa datur veritas et falsitas. Probatur consequentia: ibi datur veritas et falsitas ubi aliquid alicui tribuitur vel²⁵ aliquid de aliquo denegatur; sed in idea complexa aliquid alicui tribuitur, vel aliquid de aliquo denegatur; ergo in idea com-

[p. 154]

plexa datur veritas et falsitas. Probatur minor, haec est idea complexa **mons aureus**; sed in hac idea tribuitur aurum monti; ergo in idea complexa aliquid alicui tribuitur.

⁵ **276. Respondeo** ideam

complexam minime aequivalere iudicio, quia quamvis in idea complexa aliqua daretur affirmatio vel negatio, et tribuuntur aliquid alicui, hoc fit per simplicem perceptionem absque ulla affirmatione vel ¹⁰ negatione intellectus percipientis in iudicio; ergo si aliquid alicui affirmatur vel de aliquo denegatur hoc fieri debet per affirmationem vel negationem proprie talem in quo exercitio potest intellectus falli; non vero in simplici perceptione ¹⁵ qua objecta cognoscuntur sicut intellectui proponuntur, et possunt ab ipso considerare. Duplex ergo est modus tribuendi aliquid alicui, vel per simplicem perceptionem, quae ut saepe diximus est nuda contemplatio rei in qua ¹⁵ intellectus prescindit a convenientia vel repugnantia praedicati subjecto tantum considerat intellectus objectum cognitionis; aliter enim potest aliquid alicui tribuere dum intellectus affirmat positive praedicatum con- ²⁰ venire subjecto comite voluntate seu assentiente; unde nequaquam potest idea complexa aequivalere iudicio quia in nulla datur affirmatio nec negatio.

257. Argues [quarto]²³: ergo saltem idea quam ha-

[p. 155]

bemus de homine est falsa. Probatur consequentia: hominem percipimus capite recto; sed nobis repraesentatur capite inverso: ergo idea hominis est falsa. Probatur minor: homo nobis repraesentatur⁵ sicut radii venientes a superficie ejus nobis tradunt imaginem inversam: ergo homo nobis repraesentatur capite inverso. Probatur minor: radii venientes a capite homine in pupilla oculi recedunt a linea recta, et accedunt ad obliquam, radii¹⁰ vero qui veniunt a pedibus in pupillam eodem modorefranguntur; sed ita homo nobis repraesentatur actione inversa. Ergo.

278. Respondeo animam percipere obiectum prout ab imagine excitatur¹⁵ et determinatur sic, enim anima determinatur ex imagine inversa ad percipienda objecta directe, sive recte: excitare animam ad perceptionem spectat objectum quae percipere ad modum attinet; anima ergo determinatur ad cognoscenda²⁰ obiecta magna, ex imagine quae cadit sub duplici linea, et licet in imagine minime repraesententur objecta ut dum v.g. nobis repraesentatur templum Fratrum Minorum hujus civitatis, licet ejus imago in axe opti-

²³ Original *primum*.

²⁵co sub duplici vel triplici liena efformetur, tamen percipimus templum ea longitudine, latitudine et altitudine propria quibus ornatur.

279. Non solum objecta quanta organa

[p. 156]

visus percipiuntur sed etiam tactu; und etsi visus inversa repraesententur objecta tactui repraesentatur directe, nobisque metipsis constat pedibus niti superficie terrae ad deambulandum et ⁵sistendum, ex quo possumus et de facto cognoscimus animalia qua nobis repraesentantur recte sistere et non inverse; denique sicut anima excitatur ex minima imagine ad percipiendum objecta magna in quantitate ita etiam ex ¹⁰objectis inversis excitatur ad eadem percipienda recte; hoc quoddam simili omnibus facili comprobatur, si clausis oculis quis iter faciat duobus baculis ad haec sinistra manu pendentibus taliter ut baculo sinistro objecta ¹⁵similiter percutiantur, nihilominus quod objecta sint inversa secundum directionem pulsationum, objecta percipit propriis in locis correspondentibus lateribus hominis.

280. Objecta autem, quae confusa repraesentantur non est in potestate animae clare et distincte ea appe-

hendere, quia cum hoc proveniat si visibilia sunt objecta vel colorata, tunc ex longa distantia tunc ex remisa luce, tunc denique²⁵ ex simultanea objectorum repraesentatione, quae causae confusionem vertentes in phantasia non sunt in potestate animae.

QUAESTIO SEPTIMA.

QUID SIT UNIVERSALE, QUOTUPLEX

³⁰ AN DETUR, ET PER QUEM ACTUM INTE-
LLECTUS FIAT?

[p. 157]

281. Universale juxta commune Philosophorum est **unum multiplex**; tamen quia quidquid est ideo est et unum numere est controvertitur inter philosophos an detur universale et quomodo, aliud quippe est univesale in significando, et est vox una plura significans; hoc dari universale omnes grammatici noscunt qui certe sciunt “tauri” vocem plura significari, et aliud animal quadrupedum, et aliud¹⁰ signum caeleste, aliud est universalem in causando et est causa una plures effectus potens causare, hoc dari universale solum athei ignorant quamvis sint voluntaria ignorantia unius Dei qui potens est plures effectus pro-¹⁵ducere.

282. Aliud est universale in repraesentando et est idea plura objecta repraesentans;

hoc dari universale vos satis qui ideam complexam dari duplex objectum vel triplex re-
²⁰praesentantem novitis. Aliud est universale metaphysicum et est natura una apta ad esse et praedicare de multis; hoc dari universale est proprium metaphysicae, sed quia logicus superedificat metaphysico hic placuit de metaphysico et logico
²⁵universale tractare: universale logicum est natura una proxime apta praedicabilis de pluribus, dari universale metaphysicum disputant Philosophi dcotistae cum thomistis; isti, id est thomistae, tenent dari nullam naturam unam absque fictione inte-
³⁰llectus, quae sit proxime apta ad esse in multis

[p. 158]

et praedicari de multis.

283. Unanimiter equidem sustinent naturam multiplicari essentialiter sicut multiplicantur individua: hic notate quod illa unitas
⁵qua quolibet ex uno est indistinctum in se et distinctum a quolibet alio ratione ejusdem unitatis, nam **unum** definitur **indistinctum in se, et distinctum a quolibet alio**. Sed quia unitas opponitur distinctione totuplex est unitas, quotu-
¹⁰plex distinctio. Distinctio alia est generica et **est non identitas quae datur inter res diversi generis ut inter hominem et lignum**; alia est distinctio specifica et **est non identitas quae datur inte res diversae speciei ut in hominem et leo-**

¹⁵**nem**; alia denique est distinctio numerica et **est non identitas quae datur inter res ejusdem species ut inter Petrum et Paulum.**

284. Unitas etiam alia

est generica, quae datur inter individua ejusdem generis, vel inter hominem et leonem; haec unitas secum admittit distinctionem specificam et numericam et ideo minima dicitur; alia est unitas specifica, quae versatur inter individua ejusdem speciei, ut inter Petrum et Paulum, haec unitas dicitur media; alia denique est unitas numerica, quae datur in unico individuo respectu aliorum et sui, haec unitas excludit omnem distinctionem, et ideo maxima a Philosophis appellantur.

³⁰**285.** Etiam notandum est triplex status

[p. 159]

in quo potest natura considerari, nam vel consideratur in statu essentiae et prout solum dicit praedicata essentialia cum omnibus attributis ab essentia inseparabilibus, vel etiam consideratur prout objective est tantum in intellectu, qui status objectivus dicitur, vel denique consideratur contracta natura per singularitatem, qui status propriae et realis existentiae dicitur; hic notate quod ea quae conveniunt naturae est in primo statu considerata e-

tiam conveniunt ei in quocumque statu, qui status non se mutuo praeferunt praefere-
rentia temporis, sed tantum media consideratione intellectus. His praelibatis

¹⁵ **286. Sit prima conclusio.**

Dantur a parte rei naturae communes in essendo seu universale metaphysicum. Probatur breviter conclusio: datur a parte rei natura una et multiplex, quae sit in pluribus, sed haec est natura communis in essendo: ergo datur a parte rei universale metaphysicum. Probatur major: natura humana, v.g. a parte rei est una aliunde a parte rei est multiplex; ergo datur a parte rei natura una et multiplex. Probatur major: natura humana priori ad singularitates est una: ergo natura humana a parte rei est una.

287. Probatur

antecedens: natura humana priori ad singularibus distinguitur ad alia quacumque

[p. 160]

natura; sed non ab alia ratione nisi ratione unitatis, nam unum est indistinctum in se et distinctum a quolibet alio: ergo natura humana a parte rei est una. Aliunde a parte rei est multiplex: natura humana a parte rei est in omnibus individuis; sed nequit est in omnibus individuis quin multiplicetur in illis; ergo

natura humana a parte rei est multiplex. Probatur minor: nequit esse natura humana in individuis¹⁰ quin natura Pauli, v.g. distinguitur a natura Petri, sed hoc modo multiplicatur natura in individuis: ergo nequit natura esse in individuis quin multiplicetur in illis.

288. Probatur major: si natura¹⁵ Pauli, v.g. non distingueretur a natura Petri, anquilata natura Pauli, Pauloque destructo, destrueretur et Petri, sed hoc est falsum: ergo si natura humana est in individuis multiplicatur in illis. Confirmatur hoc auctores Subtilis²⁰ Doctoris in Secundo, quaestione prima, ita dicentis: *natura secundum illam entitatem habet verum esse extra animam, et secundum illam entitatem habet unitatem sibi proportionalem, quae est indifferens ad singularitatem; ita quod non repugnet illi unitati de se conjungi cum quacumque unitate*; ergo datur re ipsa natura communi in essendo seu universale metaphysicum.²⁵

[p. 161]

Solvuntur argumenta

289. Argues primo: licet natura sit multiplex, non est una; sed natura quae non est una et multiplex non est natura communis in essendo: ergo non dantur naturae communes in essendo seu universale metaphysicum. Probatur major:

natura Petri, v.g. est alia distincta a natura Pauli non solum aleitate numerali, sed etiam aleitate essentiali; sed aleitas essentialis facit naturam multiplicem et non unam; ergo quamvis natura humana sit multiplex none st una. Probatur major. Petrus et Paulus distinguuntur formaliter, sed distinctio formalis arguit in natura eandem distinctionem; ergo natura humana in Petro et in Paulo essentialiter distinguuntur.

¹⁵ **290. Respondeo**, nam unitas formalis comparabilis est cum multiplicitate numerali, quia natura dum multiplicatur in individuis ipsa non est principium quo multiplicatis sed tantum principium quod redditur multiplicabile per contractionem ²⁰ naturae ad individua: unde Subtilis Doctor Distinctione 3°, quaestione 7^o²⁴ observat dupliciter posse differre, seu distinguit naturam formaliter, et ratione formae distinguitur ratione formae, id est, ratione individuorum in quibus est natura ²⁵ et tunc individua sunt immediata causa multiplicatis naturae; aliter dicitur naturam differre formaliter dum ipsa eadem natura multiplicatur taliter ut non sit una et eadem essentialiter.

[162]

291. Hucusque Subtilis Doctor feret ad verbum. Hoc tamen genus multiplicatis essentialis repug-

²⁴ Original parece decir *I^a*, pero no corresponde.

nat naturae cum sit una formalis in quocumque statu consideretur quatenus est proprietas in⁵ secundo gradu naturae ad ea inseparabilis, sive consideretur praecisa a singularitate, sive cum illa identificata realiter.

292. Argues secundo: si natura quae est in Petro est eadem cum natura Pauli non multiplicatur¹⁰ natura; sed natura quae non multiplicatur non est universalis in essendo: ergo natura humana non est universale metaphysicum. Probatur major: si natura Petri est una et eadem cum natura aliorum individuorum, natura Petri est natura aliorum,¹⁵ sed eo ipso non multiplicatur natura: ergo si est una et eadem in omnibus individuis natura redditur inmultiplicabilis.

293. Respondeo naturam humanam esse unam unitate specifica seu formali quae nullatenus²⁰ excludit multiplicatam numeralem ratione cujus distingui potest numeri de sic enim natura Petro et Pauli aliorumque individuorum est una non solum unitate fundamentali quae unice consistit in similitudine Petri et Pauli ratione cujus datur fundamentum, ut illa plura²⁵ individua possint consequi una unica idea ut volunt nominales quibus accedunt Cartesiani, sed est una unitate essentiali a parte rei, et unillo fingente intellectu, quae unitas ex se est indifferens ut conjugantur cum haec vel illa unitate³⁰ numerica, quin ex hoc sequatur naturam

[p. 163]

Petri et Pauli amittere unitatem formalem, et differre ratione formae; quia cum sit una essentialiter in quocumque statu consideretur debet et unitas convenire.

⁵ **294.** Ex quo sequitur non tantum possunt voces esse communes nam vox “animal” significat immediate naturam animalis, et vox “homo” significat simili modo naturam hominis ab inferioribus abstractam, aliunde non posset vox ista “homo” significare saltem confuse individua naturae, nam voces primarie et immediate significant res, secundarie vero et mediate significant conceptus loquentis. Sic enim individuis non convenire res quae significatur per hanc vocem “homo” nec eis convenire vox.

¹⁵ **295. Argues 3°:** unitas quae convenit naturae est essentialis, sed ita redditur incommunicabilis individuis; ergo etiam inmultiplicabilis. Major est evidens quia quidquid convenit naturae ratione essentia est ipsis ²⁰essentiale. Probat minor: quidquid convenit naturae in statu essentiali consideratae ei convenit in quocumque statu; sed stante unitate essentiali naturae nequit stare multiplicitas: ergo si natura est essentialiter una est inmultiplicabilis. Vergetur ²⁵ac- tio unitas et communicabilis quamdam servant oppositam naturam, quia quod communicabile est multiplicari valet et unitatem amittit. Ergo.

296. Respondeo: naturam multiplicari servanda
³⁰ unitatem essentialem, nam si consideretur con-

[p. 164]

tracta cum singularibus, alia revera est natura Petri
a natura Pauli aleitate numerica, quae provenit ex
numerali multiplicatae individuorum in quibus
est essentialiter natura, ratione cujus uniusquisque
⁵ eorum dicitur homo, et est individuum naturae
humanae; haec eademmet natura considerata
propriiori ad contractionem individuorum est una
a parte rei essentialiter, cum qua unitate op-
time stat multiplicitas numerica.

¹⁰ **297.** Haec est diffe-
rentia quae datur naturam humanam inter. et
divinam, nam cum haec sit essentiali singula-
riter, quamvis sit in tribus divinis personis non
multiplicatur essentia, sicut multiplicatur
¹⁵ natura in creatis: equidem essentia Patris in divinis
est eadem cum essentia Filii, et amborum est una et
eadem cum essentia procedentis utroque Spiritus
Sancti; ex quo si per impossibile [una] ex tri-
bus personis deficeret, et tota Trinitas etiam de-
²⁰ ficeret. In creatis vero nempe hominibus
participantibus una eademque natura ex destruc-
tione unius minime sequitur alterius destruc-
tio quia uniuscujusque singularitas qua natura
contrahitur et fit individua est praecisa a sin-
²⁵ gularitate alterius: ex quo natura quam respi-

cimus in Petro, v.g. si una et essentialiter eadem cum natura quae est in Paulo, ambosque constituat revera homines a parte rei multiplicatur in illis stante unitate specifica natura essentiali.³⁰li.

298. Argues 4°: quidquid datur a parte rei vel est Deus

[p. 165]

vel creatura; sed tam Deus quam creatura est essentialiter singularis; ergo nullum datur a parte rei in essendo universale. Probatur minor: in primis Deus est essentialiter singularis, sed⁵ aliunde creatura, ergo tam Deus quam creatura est essentialiter singularis. Probatur minor: quidquid est ideo est quia unum numero est, ergo creatura est essentialiter singularis.

299. Respondeo duplici modo potest creatura¹⁰ determinare actionem creativam Dei, mediate scilicet. et immediate; mediate terminat actionem creativam Dei singulari, ut quo natura humana identificatur, et simul corrumpitur dum singulari destruitur, immediate vero terminat actionem¹⁵ creativam natura ipsa, qua in se considerata nihil aliud est vel importat quam praedicata essentialia, ratione quorum ingenerabilis est et incorruptibilis, et hoc sufficit ut salvetur commune Philosophorum proloquium: *essentiae*²⁰ *rerum sunt ingenerabiles et incorruptibiles.*

300. Argues 5°: natura Petri est similis naturae Pauli, sed similitudo arguit singularitatem, ergo natura Petri et natura Pauli est natura singularis. Probat major: Petrus et Paulus in aliquo conveniunt; sed² non in singularitate, quia ob singularitatem distinguuntur: ergo conveniunt in natura; ergo haec similis est.

301. Respondeo. Petrus et Paulus assimilantur ut quod idem sunt substantia in quibus natura humana³⁰ invenitur a parte rei contracta unius-

[p. 166]

cujusque singularitate, ratione cuius Petrus dicitur homo, et etiam Paulus, alique homines seu individua naturae: minime autem ex hoc sequitur naturam fieri singularem, nec communem per aliam naturam quin quod est tale ut quo non indiget alio quo fiat tale. Cum ergo natura humana sit quo individua conveniunt in esse unius naturae, non indiget humana natura alia per quam fiat communicabilis individuus.

¹⁰ **302.** Insuper Petrus v.g. non importat naturam sed juncta a singularitate, unde natura communis est vere et realiter identificata cum singularibus estque praescindibilis per actum abstractionis intellectus a propriis singularitatibus cum¹⁵ quibus realiter identificatur.

QUAESTIO 8^a.

QUID SIT UNIVERSALE

LOGICUM ET AN DETUR?

303. Universale logicum juxta commune Philosophor-
²⁰um dicitur **unum aptum proximo praedicabile de plu-
ribus secundum rem et rationem.** Ad cujus intelli-
gentiam placuit hic referre ambarum circa subject-
tum materiam; et scotistarum, et thomistarum
modum discurrendi. Scotistae cum suo Maximo
²⁵Doctore in Secundo, quaestione 3° sectione: inte-
llectus natura commune praescindit praecisione
positiva ab omni singularitate, easque esse
praemissas per alium actus intellectus confert suis

[p. 167]

inferioribus, et eas tribuit ipsiis dicens “Petrus est ho-
mo”, “Paulus est homo” et sic de reliquis.

304. Facta hac

comparatione intellectus reflectens circa hanc
⁵natura comparisonem animadvertit naturam conve-
nire pluribus solo numero diversis et sic naturae
tribuit secundum intentionem speciei, quam se-
cundam intentionem vocant universale comi-
tum dicuntque habere esse intellectu cum funda-
¹⁰mento in re.

305. Id fere ipsum dicunt Thomistae di-
centes hoc universale esse secundum rem et ratio-

nem; hic notate quod intentio idem sonat ac idea, quae alia est formalis, et alia objectiva. Dum intellectus¹⁵ percipit rem vel aliqua attributa quae rei insunt a parte rei, tunc datur prima intentio formalis, et res sive attributum sic cognitum dicitur prima intentio objectiva; dum vero intellectus progreditur ad percipienda aliqua praedicata, quae revera²⁰ rei non conveniunt, tunc mentis perceptio dicitur secunda intentio formalis, et praedicatum sic perceptum dicitur secunda intentio objectiva. At si in praedicatis intrinsicis illius rei detur fundamentum ad talem perceptionem dicitur²⁵ secunda intentio fundata, si vero deest fundamentum dicitur infundata.

306. Nota quod duplex

est naturae communitas adhuc inter scotistas, alii tenent naturam communem esse per medii tertiam quae communitas³⁰ stat in eo quod natura una et eadem secundum

[p. 168]

se metaphysice indivisa existat realiter incommunicata suis individuis, quia in eis unquam patitur divisionem, qua naturam multiplicet aut dividat penes rationem quidditativam⁵ propriamque unitatem formalem quam de se importat ut distincta formalitas ex natura rei a singularitatibus taliter ut una et eadem sit humanitas Petri et Pauli solo numero distincta.

¹⁰ **307.** Alii vero sustinent

naturam communem esse per indifferentiam qua communitate natura unitate formali; tantum existit in individuis in se ipsa divisa et multiplicata quam propriam formam seu quidditatem

¹⁵ ut una sit in Petro et alia in Paulo, ita tamen ut illa quae est in Petro de se sit indifferens ad esse in Paulo, vel in quolibet alio individuo, solumque ab extrinseco impedita ratione singularitatis. Huic opinionis utraque manu subscribimus quaestio-

²⁰ne sequenti; pro nunc tantum indifferentiam.

His probatis

308. Sit conclusio.

Nullum potest dari universale logicum ut communiter admittitur ab scotistis, et thomistis, scilicet universale completum quod sit unum proxime praedicabile de pluribus secundum rem et rationem. Probatur conclusio: universale logicum est unum aptum ut

proxime praedicetur de pluribus; sed nulla natura talis datur; ergo nullum potest dari universali logicum. Probatur minor: ut natura sit apta praedicabilis de pluribus debet habere unitatem entitativam numeralem; sed nulla natura est una unitate enti-

[p. 169]

tativa numerali: ergo nulla datur natura una apta ut proximo praedicetur de pluribus.

309. Probatur major: unitas formalis non est sufficiens fun-

damentum ad universale logicum completum: ergo
⁵ ad universale logicum natura debet habere unitatem entitativam numeralem. Probatur antecedens: unitas formalis quam habet natura a parte rei longe distat ab unitate requisita ad universalem logicum completum; sed eo ipso unitas formalis
¹⁰ non est sufficiens fundamentum ad universalem logicum completum; ergo. Probatur major: unitas formalis admittit multipliciter numeralem, sed unitas numeralis excludit multipliciter numeralem; ergo longe distat unitas formalis ab
¹⁵ unitate numerali.

310. Denique duo communiter asserunt Scotistae, nempe non dari universalem logicum a parte rei quod nos etiam libenter fatemur, et esse de mente Mariani Doctoris non dubitamus;
²⁰ etiam alii sunt qui licet negent universalem logicum a parte rei, sustinent tamen dari per intellectum cum fundamento in re, quod nos negamus, et esse contra mentem Mariani Doctoris constabis ex solutione argumentorum.

²⁵ **Argumenta Solvuntur**

311. Argues primo: Subtilis Doctor aperte docem septimo metaphysicae, quaestione decima octava, numero

[p. 170]

nono, dari universalem logicum per opus intellectus cum fundamento in re; ergo datutr. Probatur antecedens: ibi docet quod natura communis est materialis fundamentaliter et remote universalis; sed⁵ eo ipso intellectus habet fundamentum ad concipiendam naturam formaliter universalem: ergo docet Doctor Subtilis dari universalem logicum per opus intellectus cum fundamento in re.

312. Respondeo:

¹⁰ audiantur verba Doctoris Subtilis allegata a nostro Frassen in favorem propriae sententiae; Doctor enim Subtilis in secundo quaestione tertia, distinctione tertia, numero octavo inquit: nihil enim secundum quamlibet unitatem quam habet a parte¹⁵ rei universale sed ultra requiritur ut secundum ipsam unitatem praecisam sit in potentia proxima ad quolibet suppositum, ut praedicatur de eo praedicatione dicente: “hoc est hoc”, quia alicui naturae non repugnet esse in alia singularitate distincta²⁰ ab ea in qua est, non tamen potest dici de quolibet inferiori quod quilibet est ipsa natura; sed ultra requiritur quod ab intellectu concipiatur per modum obii indifferentis, et unius unitate numerali.

²⁵ **313.** Similiter habet numero nono per haec verba: *in creaturis enim aliquod commune est et illud non ita commune quod sit praedicabile de multis*, et paulo post, *tale commune non est univer-*

sale in actu quia deficit ei illa indifferentia se-

[p. 171]

cundum quam complete universale est universale. Quid clarius? Docet itaque Doctoris Subtilis non dari universale in actu, et completum a parte rei, et minime concedit dari posse per⁵ intellectum: docet insuper per unitatem formalem non sufficere ad universalem logicum ad quod requiritur quod natura concipiatur ab intellectu et una unitate numerali, non tamen docet quod intellectus posse sic concipere naturam aliquam¹⁰ genericam vel specificam.

314. Nec valet quod Subtilis

Doctoris verbis ablatis inferunt adversarii dari universale materiale, et fundamentale et remotum, quia praeterquam quod talis inferentia est tantum discursus ut adversarium notio absolute carens¹⁵ omni fundamento: nam quiud prodest ad universalem logicum complexum et proximum; quod natura sit una a parte rei ab omni singularitate praecisa, si positive non excludit omnes et quascumque singularitatis; quam equidem in quo ipso²⁰ statu considerata sit de se indifferens ad hanc vel illam singularitatem quae indifferentia minime potest esse fundamentum logicae universalitatis.

315. Abstractio itaque per quam natura fit praecisa

²⁵ a singularitatibus et consideratur in statu essentiae est pure negativa, quatenus positive non excludit differentias ne eas positive includit; abstractio ergo requisita ad logicam universalitatem est abstractio positiva secundan quam

[p. p. 172]

abstractum excludit positive differentias individuales, et est proxime praedicabile de illis. Cum ergo haec abstractu non admittatur, ut revera non admittitur nec fieri potest ab intellectu cum fundamento in re quia intellectus non valet aliter ac ipsis repraesentantur res eas percipere diverso modo intueri ex pro libitu distribuere, etiam non potest admitti comparando natura nec per intellectum ad inferiora ut requiritur et est praecipuum fundamentum ad universalem logicum completum.

316. Argues secundo. Intellectus respiciens naturam in multis existentem potest eam praedicare de multis; sed intellectus respicit naturam humanam in multis ¹⁵ a parte existentem, et hoc est totum fundamentum universalitatis logicae; ergo dantur universalem logicum saltem per intellectum cum fundamento in re. Probatur major: juxta commune philosophorum consensum, ab actu ad potentiam valet ²⁰ consequentia: sed actu natura est a parte rei in multis; ergo potest intellectus eam praedicare de multis praedicatione dicente: “hoc est hoc”.

317. Respondeo

negando intellectum praedicare naturam aliquam, imo illam²⁵ posse praedicare praedicatione dicente “hoc est hoc” de quolibet individuo; nam intellectus dum naturam unam percipit etiam percipit quod natura inmultiplicata non potest multiplicari sicut bis versa natura multiplicatur non potest non multiplicari, et haec est ratio³⁰ cur natura una indivisa non potest praedicari de individuis singillatim praedicatione requisita ad

[p. 173]

universalitatem logicam.

318. Natura enim universalis

dum dividitur in multis est tantum per intellectum et non secundum suum esse proprium et formale,⁵ quandoquidem sic considerata una et eandem unitas formalis correspondet; unde Subtilis Doctor in quinto *Metaphysicae* tenet unitatem praecisionis non esse proprium fundamentum universalitatis logicae, quia tunc natura sit una per¹⁰ inexistenciam, et non per simplici indifferenciam. Taliter etiam intellectus affirmando unitatem numeralem in natura nec sequitur ex ea naturam fieri universalem, ad hoc autem debebat esse objectum primae intentionis cuius mu-¹⁵nus est naturam praescindere a singularitatibus tam praecisione formali et negativa quam quamvis alia praecisione possibilis, quasi fundamentum universalitatis.

319. Replica-

²⁰**bis:** ergo male numerantur quinque Porphyrii universalia. Probatur consequentia: si nullum datur universale logicum nec per intellectum, nulla datur ratio generica, nec differentialis; sed hoc posito quinque universalia male numerantur; ergo ita est. **Respondeo** ommissa universalitate logica recte numerantur quinque numerantur universalia nem vel natura convenit individuis utpote ratio generalissima superioris includens omnes et quoscumque, ³⁰ et in universale primum Porphyrii; vel natura

[p. 174]

convenit utpote ratio differentialis ratione cuius individua sunt potius unus quam alterius, et sic constituta individua dua, propriam suam et determinatam constituunt speciem; ⁵ ecce secundum; et tertium, sic potest natura convenire individuis etiam ut ratio accidentalis, quae separetur ab ipsis saltem per intellectum, quin eorum esse destruat, ut dum natura consideratur in statu essentiae.

¹⁰ QUAESTIO NONA.

AN NATURA SIT COMMUNIS
PER INEXISTENTIAM AN
VERO PER SIMPLICEM
INDIFFERENTIAM?

¹⁵ **320.** Non satis conveniant Philosophi inter se in assignanda communitatem natura a parte rei. Scotistae omnes firmiter tenent naturam communem esse a parte rei excepto Poncio qui reliquens doctrinam Subtilis Doctoris hac in parte una cum Thomistis ²⁰negat naturam creatam communem esse absque opere intellectus; ad clariorem autem intelligentiam hujus quae sibi recolere oportet qua dicta fuerunt Quaestione 7° de unitate et distinctione inter notandum. Hic autem notate primo: communitatem ²⁵naturae a nonnullis scotistarum diversis modis intelligi, aliqui tenent quod una et indivisa entitas²⁵ natura est in omnibus inferioribus realiter ut non multiplicetur natura nisi ab extrinseco numerice ratione singularitatum, et ita una indivisibilis

[p. 175]

humanitas est in omnibus omnino hominibus. Isti enim consequenter substinent naturam creatam communem esse per inexistenciam, quin ex hoc dicendi modo sequatur in naturalibus quod ⁵solum evenit in ineffabilis Trinitatis misterio, ubi una et eadem numero natura reperitur in tribus Divinis Personis, quia natura divina est essentialiter singularis, naturam autem creatam asserunt indivisam per principia essentialia, et quamvis ¹⁰multiplicetur numerica secundum diversita-

²⁵ De otra mano *et indivisa entitas* en espacio en blanco dejado por el primer escribiente.

tem differentiarum in quibus esse potest vel compe-
gi non tamen multiplicatur essentialiter.

321. Alii

per oppositum Subtili Magistro duce in secundo,
¹⁵ distinctione tertia, quaestione prima, sed contra, ubi expres-
se naturam ponit communem per simplicem indiffe-
rentiam dicente: “in creatis esse aliquid commune
unum unitate reali minori unitati numerali
et illud quidem non est ita commune quod praedicabile
²⁰ sit de multis, licet ita commune quod non repugnet
sibi esse in alio quam in eo in quo est, et infra
secundum unitatem propriam natura ut una est
indifferens ad unitatem singularem.

322. Ex hoc er-

²⁵go inferunt secundae opinioni sectatores naturam
communem esse per simplicem indifferentiam
totque inquit stare entitatem naturae quod scit
inferiora naturamque multiplicari ex sui intrin-
secis non quidem numero sed entitative, taliter
³⁰ ut praedicata quaecumque unius hominis sint

[p. 176]

distincta a praedicati alterius, haec autem
entitas naturae ex se non sunt singulares sed una-
quaqua ex sese habet indifferentiam logicam
cum his; ergo.

⁵ **323. Dicimus** naturam communem esse per

simplicem indifferentia. Probatur conclusio: [si] natura esset communis per inexistenciam una et eadem natura essentialiter esset in omnibus hominibus, sed ex hoc quam plurimum sequuntur absurda: ergo natura non¹⁰ est communis per inexistenciam. Probatur major: si natura esset communis per inexistenciam, natura existens in Petro existeret etiam in Paulo; sed ex hoc sequitur etiam eademque naturam essentialiter in omnibus hominibus: ergo si natura sit communis per in¹⁵ existenciam, eadem natura essentialiter est in omnibus. Probatur minor principalis: si una eademque natura est in omnibus hominibus sequitur in primis non esset plures homines, aliunde virtus creativa Dei absolute destruitur, denique una et eadem humani²⁰ tas esset simul in Caelo et in Inferno: ergo plurima sequuntur absurda si natura communis est per inexistenciam.

324. Antecedens probatur per partes: ad hoc dentur plures homines praecise requiritur²⁵ quod dentur concreta distincta essentialiter ex natura et singularitate, sed stante communitate naturae per inexistenciam non possunt dari concreta distincta essentialiter ex natura et singularitate: ergo si natura una est eadem essentialiter³⁰ est in omnibus hominibus, non dantur plures

[p. 177]

homines, sed unus tantum. Hoc amplius clarescet ex eo quod natura divina sit una et eadem in tri-

bus Divinis Personis, et non dantur tres dii sed unus tantum.

⁵ **325.** Unde probatur antecedens quoad secundam partem: creatio est productio rei ex nihilo tam sui quam subjecti (et haec virtus li Deo convenit quin nullum agens creatum potest creare), sed haec virtus destruitur si natura [una] et eadem essentialiter est in omnibus hominibus; ergo est ita. Probatur minor: si natura una et eadem est omnibus hominibus dum Deus produceret hominem aliquem per creationem, illum non produceret ex nihilo, quia natura ipsius jam erat existens in aliis hominibus; sed hoc posito destruitur virtus creativa Dei quatenus homo ille non fieret ex nihilo absolute. Ergo.

326. Per quod tertiam partem: si una et eadem natura est in omnibus hominibus, natura Divi Petro esset una et²⁶

²⁰ eadem essentialiter cum natura Christi Domini et amba essent cum natura Judae; sed ex his Christi Domini natura est in Caelis, Judae autem in Inferno; ergo si una et eadem natura est in omnibus hominibus, simul eo semel esse in Caelo et in Inferno.

²⁵ Denique si Deus aniquilaret aliquem hominem totaliter universam naturam aniquilaret et in destructione unius hominis totum genus humanum periret.

327. Nec valet dicere naturam divina una esse essentialiter singularem; et ideo non constituere plu-

²⁶ Siguen varias palabras tachadas que corresponden a una frase posterior.

[p. 178]

re Deos, sed unum tantum, quia tantum extrinseca et absque sui multiplicatione extrinseca pluribus afficit personalitatibus natura vero creata licet sit formaliter et entitative una numerice tantum⁵ multiplicatur, et sic et impossibili est novae creaturae productio per creationem, quatenus Deus potest producere novam singularitatem, cui afficiat natura creata: enim vero vel dum Deus producit singularitatem per creationem intrinsece et essentialiter multiplicatur natura vel tantum extrinsece; si primum, habemus interius et natura non fit communis per in-existentiam, quia tunc datur in ipsa singularitate producta nova entitas naturae quae antea non fuerat; si secundum, natura tantum extrinsece terminat plur¹⁵es singularitates quod etiam evenit in misterio Sanctissimae Trinitatis, et hoc non sufficit ut verificetur productio²⁷ entitatis per creationem, quia ad concretum substantiale non sufficit productio singularitatis absque natura.

²⁰ **Solvuntur argumenta**

328. Argues primo. Si natura multiplicaretur intrinsece et essentialiter, totque essent entitates naturae, quod singularitates; sed hoc repugnat; ergo natura non multiplicatur, seu fit communis per simplicem indifferentiam,²⁵ sed per in-existentiam. Probatur minor: si natura in individu-
is multiplicatur essentialiter, unaquaque natura indivi-

²⁷ Siguen tres palabras tachadas: *singularitatis absque natura*.

duatur realiter distingueretur; sed stante reali distinctione natura non fit communis: ergo si tot sunt naturae quo individua natura non est communis.
³⁰ Probatur minor: stante reali distinctione unaquaque natura est singularis; sed singularia non sunt com-

[p. 179]

munia: ergo posita reali distinctione inter naturas, natura non est communis.

329. Respondeo: naturam multiplicari essentialiter secundum multiplicationem ex in⁵tu seu differentiarum quibus contrahitur natura ad esse potius istius quam alterius: distinguitur utique naturae non distinctione reali positiva sed tantum distinctione reali negativa, quatenus non sunt idem naturae ex sese consideratae, et prout abstract¹⁰tae a singularibus in quibus insunt; ad hoc ut naturae esset singulari positive debebat propriam existentiam habere a parte rei etiam a singularitatibus substractam, nam distinctio realis positiva solum datur inter rem et rem, quarum exis¹⁵tentia est completa independenter a quocumque alio.

330. Non ita evenit in natura et in alio quocumque metaphysico praedicato, quae cum ratione sui nullam habeant existentiam com²⁰pletam, non possunt esse extrema realis positivae distinctionis. Dicendum ergo est quod licet natura

essentialiter multiplicetur in individuis taliter ut natura unius individui non sit entitative natura alterius, non distinguuntur ambae naturae distinctione reali positiva, sed tantum actu et formaliter; alias numquam posset verificari virtus creativa, et aniquilativa Dei, nam de ratione aniquilationis est ut res simpliciter et totaliter desinat esse, non vero ut est hujus vel alterius, quia si Deus transferret humanitatem Pauli in Petrum, dici possit ipsam Deum aniquilare, quia licet in se non desinat esse, desinet tamen esse illius cujus

[p. 180]

antea erat.

331. Instabis: duae illae naturae sunt positive idem: ergo illae duae naturae positive distinguantur. Probatur consequentia: duae illae naturae vel sunt positive quid idem, vel positive distinguuntur, nullum enim datur medium; sed non sunt quid idem ut supponitur: ergo positive distinguuntur: nam Petrus positive a parte rei non est Paulus: ergo natura Petri positive a parte rei distinguitur a natura Pauli.

¹⁰ **332. Respondeo:** Petrum a parte rei non solum importare naturam sed etiam singularitatem, ratione cujus natura individuatur, et sic considerata ratione singularitatis realiter positive distinguitur, nam totum Paulus proprium habet esse distinctum et com-

¹⁵pletum ab esse Petri; uterque enim existit a parte²⁸ rei existentia completa et adaequata. Si autem natura consideretur praecisa a singularitatibus, et in suo esse essentiali dicente ordinem ad Petrum et ad Paulum, incapax esset distinctionis realis²⁰ positivae: unde propositiones illae non sunt contradictoriae quia non est affirmatio vel negatio ejusdem de eodem et secundum idem.

333. Argues secundo: natura humana quae est in Petro a parte rei est singularis, sed quod est²⁵ singulare caret divisione: ergo natura humana a parte rei non est communis per indifferentiam, sed per inexistentiam. Major constat: nam juxta Philosopho quinto *Metaphysicae* singularitas est non distinctio. Probatur minor: si natura Petri non esset singularis, Petrus³⁰ esset Paulus et viceversa, et ita non darentur plures homines sed unus tantum. Ergo natura Petris a

[p. 181]

parte rei caret divisione utpote singularis. Deinde Petrus et Paulus non differunt in natura, nec in praedicatis essentialibus; ergo vel namque Petri a una et eadem cum natura Pauli vel natura a parte rei⁵ non est communis per indifferentiam sed per inexistentiam.

334. Respondeo: argumentum tum probare identitatem ex simi-

²⁸ Repite *a parte*.

litudine naturae; tamen animadvertendum est discrimen magnum, quod intercedit inter distincta, divisa, diversa, ¹⁰ differentia et opposita, quae omnia ut concreta aliud dicunt de materiali, et aliud de formali: de materiali dicunt res, quae distinctae, diversae et differentes dicuntur; de formali rationem illam quae denominantur tales. Distincta dicuntur ea, quae ¹⁵ habent negationem sui invicem vel realiter, si distinctio est realis, vel formaliter si distinctio formalis est. Diversa ultra negationem sui dicunt etiam negationem conjunctionis, et ideo corpus et anima in homine vivente dicuntur distincta, non vero ²⁰ diversa.

335. Differentia ultra negationem sui dicunt dissimilitudinem in natura aut in realitate; ex quo Petrum et Paulum dicuntur distincti et diversi non vero differentes nisi in singularitate; frequenter ²⁵ pro eodem usurpantur diversum et distinctum, sed dupliciter possunt esse, si in aliquo conveniunt dicuntur secundo diversa ut sunt corpus et anima, quae conveniunt in ratione substantiae; si in nullo conveniunt, dicuntur primo diversa, ut ³⁰ Deus et creatura. Opposita denique dicuntur ea quae mutuo se excludunt secundum oppositionem, ut videre est dum egimus de propositionum

[p. 182]

oppositione: unde similitudinis unio inter plura non potest fundare communitatem realem naturae,

nisi a parte rei aliqua naturae concedatur communitas in qua talis similitudo fundetur, nam⁵ si aliqua sunt similia in alico debent convenire, ut vult Philosophus Quinto *Metaphysicae*.

336. Sic

enim Petrus et Paulus a parte rei habent eandem naturam quatenus in utroque, sicut et in aliis individu-¹⁰is natura est ejusdem rationis et constituitur per eadem praedicata, estque communis per indifferentiam utpote natura existens in Petro potest existere in Paulo et aliis naturae individu-¹⁵is: haec autem, natura quae indifferens est duplici modo potest considerari, videlicet formaliter seu nominaliter, et ita tantum importat puram essentiam extrahendo ab omni differentia existente loco et tempore; secundo modo consideratur materialiter seu participaliter, et ita importat existentiam, id est, entitatem determina-²⁰tam non solum quoad singularitatem, sed etiam locum, et tempus, quia non potest esse substantia existens quin sit loco et tempore.

337. Dum dicimus naturam unam

et eandem entitatem communem esse in omnibus individu-²⁵is ejusdem speciei, non est intelligendum de entitate naturae individuato existentisque loco et tempore, sic enim verum est nihil entitatis natura quae est in Petro reperiri in Paulo simul sive adaequate sive inadaequate, individua enim omnia sunt divi-³sa: at si natura primo modo consideretur una et eadem entitas communis est in Petro et in Paulo quia

[p. 183]

una formalis est utriusque essentiae. Equidem natura dicit puram essentiam nullam involuit determinationem nec individuationis, nec temporis: unde adversariorum allucinatio inde oritur quod non concipiunt aliquam unitatem nec indivisionem a parte rei quae non sit entitativa, seu per inexistentiam, sed tantum per indifferentiam.

338. Instabis: illae

duae naturae a parte rei sunt positivae distinctae; ergo¹⁰ versatur in eas distinctio realis positiva. Probatur antecedens: positive, Petrus non est Paulus, sed Petrus positive propriam involuit naturam; pariterque Paulus; ergo positive natura illa a parte rei sunt distinctae.

¹⁵ **339. Respondeo:** naturas esse positive distinctas non in proprio sensu, sed in significatione lata nemque quatenus non sunt pure negationes, sed formalitates a parte rei existentes, et hoc sufficit ut in eas fundetur distinctio formalis, quia unaquaque formandus est conceptus²⁰ objectivus perfectus et completus non includens conceptum objectivum alterius formalitatis, et hoc modo unaquaeque formalitas sortitur rationem rei, non ita absolute ut sint positive membra distinctionis realis positive, quia haec datur inter rem et rem propriam²⁵ existentiam habentibus.

340. Argues 3°: singularitas Petri, v. g. ex se est indifferentis;

sed haec indif-

ferentia non sufficit ut sit communis. Ergo nec sufficit indifeerentia naturae. Probatur major: singularitas Petri³⁰ potest hanc vel illam naturam contrahere; sed eo ipso singularitas est indifferens. Ergo est. Probatur major: singularitas Petri ex se non exigit determinatam naturam;

[p. 184]

sed deficiente determinata existentia, determinatae naturae potest singularitas Petri hanc vel illam naturam contrahere. Ergo.

341. Respondeo negando majorem et paritatem, quia indifferentia dupliciter sumi potest, active nempe et passive: indifferentia activa dicitur illa quae ratio communis determinatur ad esse potius individui istius quam alterius, sic singularitas Petri licet est indifferens ad hanc vel illam naturam numero¹⁰ contrahendam; haec indifferentia est tantum activa quatenus singularitas est ratio qua contrahitur natura, et haec unquam praebet fundamentum universalitatis, quia ratione activae indifferentiae minime patitur divisionem naturae vero quae contrahitur¹⁵ a singularitate cum passive divisibilis sit et multiplicabilis praecipuum fundamentum universalitatis praebet ut si communis per indifferentiam, nam etiam si in concreto consideretur quatenus contracta singularitate determinatae; adhuc²⁰ ex sese est indifferens ad esse in alio individuo, estque natura ratio communis pluribus, singularitas vero est id per quod natura contrahitur.

QUAESTIO DECIMA.

UTRUM ADMITTENDA SIT DISTINCTIO FOR-
MALIS REALIS SCOTICA INTER GRADOS
SUPERIORES ET INFERIORES EJUSDEM
INDIVIDUI CREATI NECNON IN-
TER ESSENTIAM ET SINGULA-
RITATEM?

³⁰ **342.** Celeberrima agredimur disputationem meta-
physicis propriam logicis perutilem scholeque
scotistarum, carecteristicam distincionem re-

[p. 185]

alis formalis, quae utpote inventa primo a Sub-
tili Mariano Doctore Joannes Duns Scoto, dis-
tinctio scotica dicitur, est totum fundamentum
disputationis; sed prius sciatis oportet quid iden-
titas et distinctio, quid res realitas seu formalitas
ad cujus intelligentiam scitote quod in qualibet vi-
venti, v.g. in homine, dantur gradus substantiae,
corporeitatis, viventis, animalis, rationalis, ac tan-
dem singularitatis talia et hujusmodi metaphysica praedica-
tae.

343. Res in praesenti non sumitur pro quocumque ente
quod existit vel possit existere independenter a conside-
ratione intellectus, sed tantum pro ente metaphysi-
co completo et in linea metaphysica ulterius inor-
dinabile, qualia sunt omnia quae possint termi-
nare productione et existere separata. Reali-

tas seu formalitas est **ratio objectiva conceptibilis in re conceptu perfecto et adaequato distincto a conceptu quo concipitur alia formalitas ejusdem rei**; quia de ratione formalitas est quod sit ratio metaphysice completa et quod possit ex se percipi conceptu perfecto distincto a conceptu, quo concipitur alia ratio objectiva ejusdem rei.

²⁵ **344.** Identitas totuplex est quotuplex ens, et sic alia est identitas realis et alia rationis, haec communiter describitur quae effingitur ab intellectu ex natura rei inter extrema distincta ut quae datur inter Petrum et Paulum; identitas ³⁰ realis est unitas quae datur inter extrema quae sunt eadem. Haec est duplex, alia realis stricta

[p. 186]

et alia realis formalis: realis stricta **est unitas illa quae datur inter praedicata ejusdem rei singularis quae sint inseparabilia actualiter**. Identitas formalis est **illa indistinctio quae datur inter ratioens objectibiles ejusdem rei**.

345. Sed quia opposita juxta se posita magis eluscescunt, magisque clarescet identitas ex notitia distinctionis (hic advertite quae tradimus discrimina inter distincta, ¹⁰ divisa, diversa, differentia et opposita). Distinctio ergo **est non identitas inter extrema**, quo in sensu

dicitur unum ab alio distinctum cum quo²⁹ non est idem; est duplex distinctio, alia realis et alia rationis: haec est **qua effingitur ab intellectu inter extrema omnino**¹⁵ **eadem**. Distinctio realis est **non identitas quae datur inter extrema diversa antevertens considerationem intellectus**: haec si detur inter rem et rem, dicitur realis stricta, et etiam si datur inter rem et modum alterius rei, si vero versa²⁰ tur inter formalitates dicitur realis formalis, realis quia non effingitur ab intellectu, formalis denominatione sumpta a formalitatibus, quia distinguit.

346. Datur etiam distinctio media quia²⁵ est minor distinctione reali, et major distinctione rationis, haec effingitur ab intellectu, illa vero datur revera inter praedicata metaphysica com-

[p. 187]

pleta ejusdem rei ante opus intellectus, quandoque etiam dicitur distinctio rationis, non quia dependet in esse fieri ab intellectu sed quia datur inter praedicata metaphysica ejusdem rei singularis, et non⁵ se habet sicut distinctio realis stricta ad distinguenda membra inter quae versatur. His notatis.

347. Sit conclusio: datur rei ipsa distinctio realis for-

²⁹ De otra mano: *distinctum cum quo* en espacio en blanco del primer escribiente.

malis scotica inter praedicata metaphysica ejusdem
¹⁰ rei necnon inter essentiam et singularitatem. Est sco-
 tistarum; probatur primo conclusio: inter praedica-
 ta metaphysica ejusdem rei singularis debet dari
 aliqua distinctio; sed non distinctio realis stricta
 nec distinctio rationis: ergo praecise distinctio realis
¹⁵ formalis. Major non indiget probatione, nam si nu-
 lla daretur distinctio una et eadem res esset ratio
 conveniendi, et simul ratio disconveniendi: homo
 a parte rei est animal sicut equus a parte rei rei est ani-
 mal, et homo a parte rei est rationalis, equus vero
²⁰ minime; igitur inter praedicata metaphysica
 debet dari aliqua distinctio.

348. Probatur minor per
 partes: omnis distinctio realis stricta debet dari
 inter rem et rem completam et ulterius inordi-
²⁵nabile vel inter rem completam³⁰
 et modum rei,
 sed praedicata metaphysica ejusdem rei singularis non
 sunt res, nec sunt res et modus rei;
 ergo distinctio realis stricta non potest dari

[p. 188]

inter praedicata metaphysica ejusdem rei singularis³¹.
 Major non solum ab sco-
 tistis admittitur, sed etiam ab omnibus philoso-

³⁰ Siguen tres palabras tachadas y repite *vel inter rem completam*.

³¹ Sigue una línea y media tachada.

phis, utpote certo certa habetur. Minor probatur: res et res dicuntur ea quae propria gaudent existentia, sed praedicata metaphysica ejusdem rei singularis separata nullam gaudent existentia: ergo non sunt res et res. Aliunde non sunt [res] et modus, quia licet modus per se non possit existere, res tamen cujus est modus potest sine illo existere; si rationalitas hominis prout praedicatum metaphysicum ipsius nequit existere ubique animalitate, et viceversa: ergo praedicata metaphysica non sunt sicut res et modus rei.

349. Probatur secundo eadem pars conclusionis: distinctio virtualis non sufficit ad distinguenda praedicata metaphysica ejusdem rei singularis: ergo distinguuntur distinctione reali formaliter. Probatur antecedens: praedicata metaphysica actualiter distinguuntur; sed ad actualem distinctionem praedicatorum non est sufficiens virtualis distinctio, ergo non sufficit. Probatur major: actualiter praedicata metaphysica mutuo se excludunt secundum quod sint principia diversa operationis; sed diversa principia nequeunt esse quin distinguantur actualiter. Ergo actualiter distinguuntur. Probatur etiam minor principalis; distinctio virtualis tantum praesupponit virtutem distinctionis; sed capacitatem minime vero actualem distinctionem,

[p. 189]

praedicata enim metaphysica actualiter et ante operationem intellectus revera distinguuntur: ergo distinctio virtualis non sufficit ad distinguenda praedicata metaphysica ejusdem rei singularis. ⁵ Probatur tertio eadem: Thomistae objective praecindunt animalitatem a rationalitate in homine; sed nequit dari objectiva praecisio animalitatem inter et rationalitatem, quin actualiter distinguuntur. Ergo etiam rationibus Thomistarum potest ¹⁰ suaderi distinctio realis formalis. Probatur minor: praecisio nihil aliud est quam unum cognoscere alio non cognito, si sit praecisio intellectualis, si vero praecisio sit vocalis est dicere aliquid de aliquo, tacito quoque alio attributo actus intellectus cognoscentis unum ¹⁵ sine alio dicitur praecisio formalis, res autem ita cognita dicitur praecisio objectiva; sed nequit intellectus unum cognoscere sine alio, sive alio non cognito, quin distinguuntur; ergo nequit dari praecisio objectiva metaphysica inter ²⁰ praedicata cujus vis rei singularis quin detur distinctio realis formalis.

350. Probatur secunda pars conclusionis: natura distinguitur ab eo quod non includitur in quo conceptu formali; sed singularitas ²⁵ individualis non includitur in conceptu formali; ergo a singularitate distinguitur essentia sive natura. Probatur minor: si essentia includeret in suo conceptu formali singularitatem non posset concipi ut universalis, sed concipitur de facto ut quaestio-

³⁰ne antecedenti ostensum est; ergo non includit essentiae singularitatem.

[p. 190]

Argumenta Solvuntur

351. Argues primo: distinctio totuplex est quotuplex est ens; sed nullum datur ens, quod non sit reale vel rationis. Ergo contra primam conclusionis paratem. Probatur minor: omne ens vel existit a parte rei, vel per opus intellectus; sed si primum ens est reale, si secundum ens ⁵ est rationis: ergo nullum datur ens quod non sit reale vel rationis; subsumo nunc: si ea membra inter quae versatur distinctio realis formalis, nec sunt entia realia nec rationis: ergo inter ea nulla versatur distinctio.

¹⁰ **352. Respondeo:** duplex est distinctio realis, sicut duplicia sunt entia realia: alia sunt entia realia absolute, quorum unumquodque propria existentia existit, et independenter a quocumque alio; alia sunt entia realia formalia, quorum existentia licet sit ¹⁵ ante operationem intellectus non est ita completa, ut possit unumquodque existere independenter ab alio, haec est existentia propria praedicatorum metaphysicae constituendum quamlibet rem singularem quae quidem praedicata licet in se non sint res completae ²⁰ sunt realitates rei, quae optime distinguuntur ante operationem intellectus non est rationalitas, nec rationalitas est animalitas.

353. Distinguuntur enim realiter quatenus distinctio, quae versatur inter ea non²⁵ effingitur ab intellectu, nec extrema sunt omnino eadem: nam quilibet gradus metaphysicus vere et proprie dicitur ens respiciens tantummodo exis-

[p. 191]

tentiam vel potentiam ad existendum praescindendo ab eo quod existentia sit dependens vel independens; par illi ergo modo distinctio medians ea inter praedicata metaphysica dicitur realis quatenus non est⁵ opere intellectus praescindendo ab eo quod sit realis stricta, utpote distinguens praedicata metaphysica completa et ultra inordinabilia, et tantummodo realitates rei.

354. [Bis]³² instabis: vel gradus superiores¹⁰ et inferiores ejusdem individui creati sunt aliquid vel sunt nihil; si aliquid reali distinctione distinguuntur, si nihil praecise debent distingui distinctione rationis; ergo nulla est distinctio media, quae possit versari inter praedicata metaphysica ejusdem¹⁵ individui creati. Major est evidens quia nullum datur medium inter aliquid et nihil minor ex ipsis terminis colligitur; secundo distinctio realis formalis vel nulla est vel major distinctione realis stricta; equidem magis distinguuntur ea quae intimiora sunt, quam ea²⁰ quae talia non sunt; sed praedicata metaphysica

³² Original *ter*, evidente error del escribiente.

intimiora sunt quam praedicata materialia: igitur distinctio formalis major debet esse distinctione reali stricta.

355. Tertio et denique instabis: si

²⁵ animalitas v. g. extra rationalitate haberet aliquod esse a parte rei existeret extra illam; sed neutra ex his existit independenter a parte rei; igitur reali distinctione nequeunt distingui sed praecise distinctione ratione ³⁰ frustra, enim astrunct distinctionem mediam

[p. 192]

inter realem et rationis.

356. Respondeo ad primum duplici

modo potest esse aliquid, res et existens, vel immediate, et ratione sui, et in recto, vel mediate et ratione ⁵ alterius, et in obliquo: quod est aliquid immediate ratione sui et in recto a quocumque alio secernitur, existitque a parte rei independenter, et distinguuntur distinctione reali stricta; at ea quae sunt aliquid ratione alterius, et in obliquo ¹⁰ non separantur nec existunt independenter, et hae distinguuntur distinctione reali formali quatenus unaquaque formalitas proprio conceptu formali concipitur distinctio a conceptu alterius formalitatis, nonsunt aliquid et aliquid, ¹⁵ sed sunt aliquiditates.

357. Ad secundum: distinctio formalis dicitur media quia non attingitur ab intellectu ut distinctio rationis nec versatur inter extrema, quae esse completum physicum habeant a²⁰ parte rei, admittitque secundum omnem identitatem propter formalem; distinctio enim major dicitur generica, minor vero numerata, igitur media formalis. Ad tertiam denique distinctio formalis versatur inter animalitatem quin²⁵ ex hoc sequatur praedictas formalitates habere aliquod esse a parte rei independenter; nam si hoc ita esse distinguuntur distinctione reali stricta. Falsum enim est quod nullum datur medium inter aliquid et nihil.

³⁰ **358. Argues secundo:** sicut homo convenit cum equo a parte rei per animalitatem

[p. 193]

tatem et differt ab equo per rationalitatem; ita Petrus convenit cum Paulo per singularitatem et differt a Paulo per petreitatem, sed petreitas a singularitate Petri non distinguitur realiter⁵ formaliter; ergo nec animalitas hominis a rationalitate. Probatur major: sicut animalitas hominis et animalitas equi non una generice animalitas, sic etiam singularitas Petri et Pauli singularitas est una generice singularitas. Ergo sicut¹⁰ convenit homo cum equo per animalitatem, et differt ab equo per rationalitatem, ita con-

venit Petrum cum Paulo per singularitatem, et differt a Paulo per petreitatem.

359. Probatur minor

¹⁵ principalis: nulla datur contradictio inter singularitatem Petri et petreitatem, licet sit ratio convenientiae et disconvenientiae, sicut est ratio animalitatis et rationalitatis: ergo singularitas Petri a petreitatem formaliter ex natura rei non distinguuntur. Probatur antecedens: singularitas Petri, et petreitas sunt ultimum complementum quo Petrus constituitur in esse suo proprio et singulari; sed in esse singulari Petri et singularitatem nulla datur contradictio: ergo inter ²⁰ singularitatem Petri et petreitatem nulla datur ²⁵ contradictio.

360. Respondeo. Magna fuit differentia inter et convenientiam Petri cum Paulo ratione singularitatis, et per petreitatem differentiam et inter convenientiam, quae datur in ho-

[p. 194]

minem et equum rationi animalitatis, et differentiam ratione rationalitatis. Prima enim convenientia seu appellat supra rationem tantum, et sic licet sit unum tantum extremum convenientiae ⁵ intellectus effingit plena disconvenientia extrema: secunda convenientia nempe hominis cum equo appellat supra esse formale, et quam-

vis non exigat extrema realia distincta, exigit tamen conceptus seu formalitates, quarum¹⁰ quaelibet ita sit concepta ut non includat in suo conceptu formalitatem aliam ejusdem rei.

361. Ad clariorem solutionis intelligentiam scire oportet quod animalitas in suo quidditativo conceptu¹⁵ perfecte et complete importat principium vitale, quod convenit homini et equo, si in hominibus concipiatur praecisum a vita rationali ratione cujus convenit homo cum Angelis, et etiam a vita vegetativa per quod principium convenit homo cum plantis,²⁰ ex quo triplex vita datur in homine.

362. Conceptus vero petreitatis, v.g. utpote ultima differentia ultimumque complementum includit in se singularitatem, unde licet Petrus et Paulus ratione singularitatis conveniant,²⁵ quod explicatum, differunt tamen seu distinguuntur quoad implicitum; siquidem petricitas ratione ultimae differentiae determinat naturam ad esse potius Petri quam Pauli, et sic de aliis ultimis differentiis et singularitatibus.

³⁰ **363. Argues 3°:** distinctio formalis scotica vel non datur vel coincidit cum distinctione Gilberti Porretani; sed si secundum, damnata fuit in Concilio Remensi, si primum non datur distinctio

[p. 195]

scotica; ergo non datur. Probatum major: distinctio vel est realis, vel est rationis, si primum coincidit cum distinctione Gilberti Porretano, si secundum non datur distinctio realis formalis: ergo vel in Concilio

⁵ Remensi damnata fuit opinio Gilberti asserentis divinitatem inter et personarum Trinitatem dari distinctionem realem formalem, quae in nihilo diversa erat a distinctione scotica, quatenus divinitas concipitur perfecto et adaequato quin concipi-

¹⁰untur personalitates.

364. Respondeo. Cajetanus, cujus est argumentum, semper malo censuit de schola scotistarum, et figmenta aliorum ut propria scotistarum refert: Gilbertus enim in Concilio Remensi non ¹⁵ fuit damnatus ob distinctionem realem formalem quam minime attingit nec dari inter divinitatem et personarum Trinitatem unquam censuit, sed damnata fuit ejus opinio, quia asserbat dari distinctionem realem strictam inter personas et essentiam ²⁰ divinam: quae distinctio realis stricta cum exigit separationem vel saltem potentiam separationis membra, inter quae datur, minime potest astruere inter essentiam divinam et personam, quia unaquaque secum affert eandem divinitatem eandemque ²⁵ essentiam; haec doctrina confirmatur ex Divo Bonaventura et ex Divo Thoma.

365. Distinctio vero realis formalis, quae minime exigit separa-

tionem membrorum inter quae datur, sed praedicata
³⁰ metaphysica nullatenus possunt separari; ergo dis-

[p. 196]

tinctio quae inter ex versatur non est distinctio realis. Probatur major: inter extrema omnino eadem nulla potest dari distinctio, sed ea quae sunt inseparabilia sunt omnino eadem; ergo si inter ea datur distinctio⁵ realis debent extremos separari. **Respondeo** duplex est separabilis, alia actualis, quae praecise requiritur ad distinctionem realem strictam, nam divisa dicuntur ea quae ultra negationem sui invicem dicunt etiam separationem; alia divisibilitas¹⁰ portionalis quae unice consistit in eo quod extremum unum distinctionis conceptu perfecto et adaequato concipiatur distinctio a conceptu quo concipitur ejusdem distinctionis extremum alium, talis sunt extrema distinctionis realis formalis, ideoque non exigit¹⁵ separationem actualem membrorum inter quae versatur.

366. Argues primo contra secundam conclusionis partem [...]³³

[p. 197]

367. Respondeo negando natura non posse concipi absque singularitate realis non esse universalis, equidem juxta thomistas ip-

³³ Sigue media página en blanco, seguramente para desarrollar la objeción.

sos natura concipitur una per actum abstractionis a singularibus praecisa, estque natura ita concepta absque petreitate et paulitate, quae sunt ultimae differentiae quarum ratione natura redditur ultimo complete existens in esse physico. Nec valet dicere quod natura considerata absque petreitate distinguitur a natura Pauli, quia quae distinguuntur intra eandem speciem solum numerice distinguuntur, qua distinctio oritur a natura quae est in omnibus, sed a singularitatibus quibus identificatur.

368. Sic enim quamvis natura Petri petreitate juxta dicat aleitatem distinctam ab aleitate Pauli, non est aleitas orta ex natura, sed ex Paulitate: unde eaque sunt distincta in tertio sunt etiam distincta inter se, modo quo sunt distincta ratione singularitatum, nempe numerice: eodem igitur modo sunt distincta inter se.

²⁰ **369. Argues secundo**

contra eandem et replicabis: illud quod dicit repugnantiam cum alio, cumque alterum non dicit non distinguitur ratione differentiae, sed ratione sui; sed natura Petri dicit repugnantiam cum Paulitate cum qua non dicit repugnantia natura Pauli: ergo natura Petri distinguitur a natura Pauli secundum suum esse. Probat major: quae mutuo se excludunt ratione sui dicunt repugnantia, sed natura Petri et natura Pauli mutuo se excludunt, taliter ut una possit existere alia non existente; ergo illa quae dicunt repugnantiam cum aliorum quo alia non dicunt rationi distinguuntur.

[p. 198]

370. Respondeo naturam non dicere ex se repugnantia singularitatibus, quia indifferens est ex suo esse ad hoc ut per illam vel aliam singularitatem determinatur ad individuum istud potius quam ad aliud, et quamvis ex se dicat separationem a singularitatibus, et ex nostra sententia inferatur ex separatione distinctio realis stricta, quatenus eaque separantur realiter distinguuntur, non tamen omnia separabilitas arguit distinctionem realem sed tantum separabilitas physica, quae talis est conditionis ut ea quae separantur possint existere ex separata: cum autem separabilitas quam dicit natura sit tantum metaphysica et priori ad singularitatem; inde quod non arguit distinctionem realem strictam. Natura humana utique contracta singularitate determinata dicit utique repugnantiam alteri singularitati non ratione naturae, sed ratione singularitatis, quoad prius determinatur; quia cum qualibet singularitatis ex contractione naturae constituat individuum determinatum, duplex singularitas, duplex individuum, unica numero natura debebant constituere. Nec valet dicere quod natura quatenus est haec numero natura non potest esse illa numero, et sic non ratione singularitatis sed ratione natura, natura distinguitur; non valet inquam, quia quamvis pro nomen “haec” efficiat naturam priori ad singularitatem, hoc est tantum signate nempe quatenus designat naturam et non quatenus constituit individuum; et tunc nomen “haec” efficit naturam exercite jam constituit individuum, et tunc non ratione pro-
nominis sed ratione singularitatis efficit unum

indistinctum in se et distinctum a quolibet alio;

[p. 199]

id ipsum debent Thomista admittere sola admissa
distinctione rationis.

DISPUTATIO SECUNDA
DE PERTINENTIBUS AD SECUNDAM
5 MENTIS OPERATIONEM

371. Pro comperto est apud Philosophos judicia aequivalere propositionibus, et propositionem iudicii; cum ergo secunda mentis operatio sit iudicium sive propositio oportet hic aliquid de propositionibus dicere. Nulla enim datur¹⁰ propositio, quae non sit necessaria vel contingens, possibilis vel impossibilis. Hic tantum agimus de propositionibus contingentibus, sed de materia contingenti; quarum triplex est species: alia enim est propositio contingens praeterita ut ista: “Adamus peccavit”, alia¹⁵ est propositio contingens praesens, ut ista: “Ego loquor”, alia denique est propositio contingens futura, ut ista: “Antichristus peccabit”; propositio praeterita contingens semel vera nec utiquam potest in falsam abire, propositio autem praesens contingens, et pro²⁰positio futura contingens possunt veritatem relinquere et acquirere falsitatem, de his ergo est in praesenti nobis sermo pro quo sit

QUAESTIO PRIMA.

UTRUM PROPOSITIO CONTINGENS

²⁵QUAE DE PRAESENTI VERA EST POS-

SIT MUTARI IN FALSAM

VEL ECONTRA?

372. Loquimur hic de propositionibus, quae quia in materia contingenti potuerunt esse verae in

[p. 200]

illomet instanti in quo sunt falsae, vel potuerunt esse falsae in illomet instanti in quo sunt verae. Sed quia ex his propositionibus aliae sunt intuitivae, quae necessario a praesentia objecti ut est in se quo deficiente⁵ ipsa quoque propositio deficit; aliae sunt determinatum tempus consignantibus, ut ista: “Petrus studet hora integra”, quae propositio tota ruit deficiente minima parte horae studii Petri. Aliae denique sunt propositiones indeterminatum tempus consignantibus, quae ideo¹⁰ abstractivae dicuntur.

373. Ex his tantummodo procedit quaestio, sed quia iudicium in mente retinetur et³⁴ dicitur iudicium mentale, vel ore profertur, et vocale dicitur¹⁵ vel denique litteris mandatur, et³⁵ scriptum appellatur; pariti ergo modo de propositionibus

³⁴ Esta palabra está entre líneas, de otra pluma, tal vez de otra mano.

³⁵ Esta palabra está entre líneas, de otra pluma, tal vez de otra mano.

dicendum est: de propositionibus abstractivis mentalibus, quae per plura instantia temporis possunt sistere in intellectu est nobis sermo. Pro quo

²⁰ **374. Sit conclusio.**

Propositio mentalis de materia contingenti potest mutari de vera in falsam et viceversa manente una et eadem propositione materialiter et formaliter. Est expressa Doctoris Subtilis in II, ²⁵ Dist. 4°, Quaest. 2° dicentis: *propositio seu conceptus est fundamentum respectu veritatis, quae est qualitas accidentalis, quatenus potest in esse sicut potest conformari, et disconformari*. Ex quibus sic arguo: ad veritatem propositionis ³⁰requiritur conformitas rei enuntiatae,

[p. 201]

sed propositio mentalis potest in uno instanti conformari cum re enuntiata, et in alio non. Ergo propositio mentalis in uno instanti potest esse vera et in alio falsa. Probatur minor: haec propositio mentalis ⁵per plura instantia mentaliter repetita: “Petrus sedet”; sed haec propositio mentalis potest in uno instanti conformari cum sessione Petri, et in alio disconformari: ergo in uno instanti est veram et in alio falsa.

¹⁰ **375.** Probatur minor: potest in primo instanti sedere revera Petrus, et in secundo revera deambulare; sed hoc po-

sito potest conformari in uno instanti cum sessione Petri et in secundo disconformari: ergo. Pro-¹⁵batur major: Petrus revera liber est ad sedendum et ad iter faciendum; sed posito libero Petri arbitrio potest Petrus in primo instanti revera sedere, et in secundo deambulare: ergo.

376. Nec dicam propositionem istam eandem non esse cum propositione in primo instanti, vel propositionem in primo instanti importare pro uno, et in secundo pro alio; quatenus in primo instanti enunciat sessionem Petri de praesenti, et in secundo de praeterito, et quia verificativum propositionis est sessio Petri enuntiata pro toto tempore importato per copulam, quae propositio variatur variata significatione temporis. Nec dicam inquam quia utrumque falsum est nam ut sit una et eadem propositio in utroque²⁰ instanti nihil aliud requiritur nisi quod detur eadem materia, eadem et propositio, quidemque proposi-

[p. 202]

tionis forma, cum autem in utroque instanti sit materia una et eadem; et etiam forma propositio[nis] debet esse una et eadem in primo ac in secundo instanti.

377. Non valet secundum quia propositio supponit tunc pro uno instanti pro uno et in illo instanti pro alio, quando variatur objectum enuntiatum vel ratione temporis importati per copulam

vel ratione significationis propositionis; sed in propositione abstractiva mentali indeterminata tempus¹⁰ consignificandi non variatur objectum propositionis et significationem ipsius, quia semper est ejus objectum sessio Petri, et eodem modo repraesentatur, aliunde non variatur ex diversa differentia temporis importata per copulam, quia propositio¹⁵ non denotat nec in primo nec in secundo instanti tempus determinatum, et sic non potest enunciare in secundo instanti sessionem Petri pro tempore praeterito, quidam praeteritum nullum datur regressum: ergo manet una et eadem propositio essentialiter in utroque instanti.²⁰

Argumenta Solvuntur

378. Argues primo: ut haec propositio “Petrus sedet” sit vera, debet sessio Petri verificari toto tempore importato per copulam; et ut sit falsa²⁵ sufficit quod minima pars temporis non existat sessio Petri; sed haec modo nequaquam potest una et eadem propositio de vera in falsam transire, ergo. Probatur minor: vel haec propositio “Petrus sedet” o,-

[p. 203]

importat sessionem Petri per tempus determinatum vel non; si primum variatur propositio in secundo instanti, si secundum nulla datur propositio indeterminata significans: ex nullo modo, nulloque⁵ pacto potest una et eadem propositio de

vera in falsam transire.

379. Respondeo: tempus distinguatur in praeteritum, praesens et futurum; tempus praesens de quo est propositio etiam dupliciter potest sumi: vel quatenus importat tempus praesens ut sic, vel quatenus importat tempus praesens et etiam determinatam temporis differentiam, quae solum potest designari per instanti A.C.B. ad modum quo haec vox “homo”¹⁵ denotat animal determinatum, nempe rationale specificè distinctum ad irrationale, et tamen non denotat Petrum vel Paulum, pariter etiam haec propositio “Petrus sedet”, licet tempus sit praesens et denotat sessionem Petri de praesenti, non denotat²⁰ determinatam differentiam temporis praesentis, et cum aliunde sit propositio mentalis, quae per plura instantia valet intellectualiter repeti potest Petrus revera sedere in primo instante et in secundo surgere, ex quo propositio redditur vera²⁵ in primo instante et in secundo falsa manente eadem. **Instabis:** objectum hujus propositionis non est unum et idem in utroque instante: ergo quamvis materia et forma sint eadem, propositio variatur essentialiter. Probat antecedens: objectum propositionis in primo³⁰ instante in quo revera Petrus sedat et sessio Pe-

³⁶ Lectura dudosa.

[p. 204]

tri, et in secundo instanti in quo revera Petrus non sedet est carenti sessionis; sed sessio et ejus carentia non sunt idem: ergo objectum propositionis in utroque instante non est idem. Probat major:
⁵ objectum propositionis in utroque instante est verificativum propositionis; sed verificativum in primo instante est sessio Petri et in secundo ejus carentia: ergo.

380. Respondeo: objectum propositionis est illud quod propositione enuntiatur; utroque in instanti eisdemmet terminis enuntiatum sessio Petri, quae debet veriticiari non solum ex parte intellectu percipientis sed etiam ex parte Petri sedentis ut propositio esset in utroque instante vera; falsum enim est quod carentia sessionis Petri sit objectum propositionis; ad hoc quippe requiritur quod propositio in aliquo instante ita diceret “Petrus non sedet”, quae cum contradictoria sit primam propositionis debet habere pro objecto carentia sessionis modo quo prima propositio habet pro objecto sessionem ipsam Petri.

381. Argues secundo: major contradictio datur inter veritatem et falsitatem quam inter propositionem abstractivam, et determinatum tempus significantem; sed nulla propositio abstractiva potest determinatum tempus significare; ergo ipsam nullam propositio vera potest infalsam transire. Probat major. Major contradictio

datur in qualitate essentielle propositionis quo

[p. 205]

inter accidentia; sed veritas et falsitas sunt qualitates essentielles propositionis, esse vero abstractivae et determinatum [temporis] sunt accidentia. Ergo. Major est evidens quia nulla datur propositio nec dari⁵ potest, quae non sit vel determinate vera, vel determinate falsa.

382. Respondeo: veritatem vel falsitatem esse qualitates accidentales enuntiationum praecipue in propositionibus abstractivis: nam cum propositio¹⁰ ex intrinseco sui nihil habeat praeter materiam, et formam, quarum primae sunt ipsi terminis propositionis, qui si necessarii sint propositio redditur necessaria, contingens si contingentes, possibilis si termini sint possibiles, et denique impossibilis, si termini¹⁵ repugnant; forma est artificiosa dispositio terminorum: veritas non oritur a materia propositionis, nec etiam falsitas a forma vero minime.

383. Certum equidem est quod nulla datur propositio nec dari potest, quae non sit determinate vera vel falsa²⁰ ut quaestione sequenti amplius patebit: tamen propositio quae semel vera est non est ita vera ut semper et pro semper vera sit, quia vel est vera quia denotat determinatam temporis differentia in quo objectum est sicut in ipsa enuntiatur, et tunc finita differentia²⁵ temporis, et ipsa veritas propositionis ruit, vel est

vera quia enuntiat praedicatum conveniens subjecto
et tunc toto tempore convenientiae stabit veri-
tas. Hic notate quod veritas est duplex, formalis
una, et objectiva alia; veritas formalis oritur
³⁰a convenientia formali praedicati cum subjecto

[p. 206]

vel ab existentia objecti enuntiat modo quo
enuntiat; veritas objectiva oritur a reprae-
sentatione objecti intellectui facta, unde mul-
toties contingit quod eadem propositio quae ob-
⁵jectiva vera est sit falsa formaliter.

QUAESTIO SECUNDA.

UTRUM EX DUABUS PROPOSITIONIBUS

DE FUTURO CONTINGENTI

UNA SIT DETERMINATE

¹⁰VERA ET ALTERA DETERMINATE

FALSA?

384. Pro veritate objectorum variatur veritas en-
untiationum, et quia objecta alia sunt praesentia,
alia praeterita, alia denique futura, etiam duplici-
¹⁵ter possunt considerari, alia sunt contingentia
quae pendent ex libera voluntate homini non
in esse futurationis, sed in esse existentia rei enun-
tiate, v. g. in hac propositione “Petrus cras dis-
putabit”, quia Petrus crastina die potest dispu-
²⁰tare et non disputare idcirco disputatio est futu-
ra contingens.

385. Aliud est futurum necessarium, cuius existentiam pertinet a voluntate Dei ut in ista propositione: “Petrus cras eam habebit sortem”, quia Deus ipsi dederit. De veritate et falsitate propositionum de futuro necessario non est nobis in praesenti, sed tantum de veritate et falsitate propositionum de futuro contingenti

[p. 207]

de quibus quaeritur an habeant determinatam veritatem quia contingentes. Quare

386. Sit conclusio.

Ex duabus propositionibus de futuro contingenti una est determinate vera, et altera determinate falsa. Probatur conclusio: haec sunt propositiones contradictoriae de futuro contingenti: “Petrus cras disputabit”, “Petrus cras non disputabit”, sed ex his propositionibus una est determinate vera et altera determinate falsa. ¹⁰ Ergo ex duabus propositionibus de futuro contingenti altera est determinate vera et altera determinate falsa. Probatur minor: ex his duabus propositionibus una est determinate conformis cum objecto enuntiato, et altera est disconformis: sed propositio ¹⁵ conformis cum objecto enuntiato est determinate vera, et propositio disconformis est determinate falsa. Ergo ex his duabus propositionibus una est determinate vera, et altera determinate falsa.

²⁰ **387.** Probatur aliter conclusio: Deus determinate cognoscit futura contingentia; sed ex determinate cognitione Dei sequitur veritas futuris. Ergo propositio de futuro contingenti posito divino decreto est determinate vera. Nunc sic ²⁵ sed quaevis propositio nequit esse determinate vera, quin ejus contradictoria sit determinate falsa: ergo ex duabus propositionibus contradictorias de futuro contingenti una est determinate vera et altera determinate falsa.

³⁰ **Solvuntur Argumenta**

388. Argues primo: vel destruitur libertas hominis vel pro-

[p. 208]

positiones de futuro contingenti non sunt determinate verae nec determinate falsae; sed primum dicere est haereticum, ergo secundum. Probatur major: vel homo posito divino decreto futuritionis non potest agere id ⁵ quod futurum est, vel potest; sed si primum destruitur libertas hominis quae fundatur in potentia ad utrumque; si secundum propositioens de futuro contingenti non habent detgerminatam veritatem vel falsitatem: ergo stat major.

¹⁰ **389.** Urgetur ratio:
haec est propositio de futuro contingenti: “Petrus cras peccabit”; sed haec propositio nunc non est determinate vera, quia nondum datur peccatum Petri,

aliunde non est determinate falsa quia Petrus po-
¹⁵test peccare; equidem non in sua libera potestate pec-
catum ponere vel non ponere, nisi dicatur Petrum
necessario peccari vi decreti, quod plusquam absur-
dum est, alibi hoc peccatum Deum puniendum esse, et non Pe-
trum. Ergo ne haec absurda sequantur cx continúen-
²⁰tem veritatem contingentium propositionum debe-
mus admittere relicta determinata.

390. Respondeo quod quae-
libet propositio de futuro sit determinate vera
non requiritur actualis determinatio objecti, nec actu-
²⁵ali praesentia, sed sufficit alia quae est importata
per copulam, quia objectum propositionis tantum reprae-
sentatione influit in propositione ipsa, alias non essent
verae haec propositiones: “Christus passus est pro nobis”,
nec haec alia “Christus venturus est iudicare vi-
³⁰vos et mortuos”, quarum objecta praesentia non sunt;
Passio enim habetur ut prae et nihilominus haec
est vera et fide divina credenda.

[p. 209]

391. Alterius propositionis objectus nempe adventus Chris-
ti est futurum, et tamen propositio nec est determi-
nate vera et fidei nostrae dogma: unde sufficit
praesentia objecti enuntiata per copulam; nec dicam
⁵propositionem de futuro esse determinate veram
pro illo tempore importato per copulam, et non
pro tempore praesente, quia haec propositio “Pe-
trus cras disputabit” crastina die non erit vera

sed haec alia “Petrus nunc disputat”, quia tunc¹⁰ datur disputatio de praesenti, quae est objectum propositionis. Minime aufert libertatem decretum futurationis, quia cum Deo omnia sunt parecencia, certe scit Petrum crastina die determinatum vel non ad disputandum, et licet in sensu divi-¹⁵so disputationis, id est propriori ad disputationem, liber sit Petrus ad disputandum vel non, quatenus potest disputare vel non disputare; in sensu composito disputationis, id est in ipso actu exercito disputationis non potest non disputare.

²⁰**392.** Ex hoc autem minime sequitur quod Petrus necessario disputet tamquam a causa extrinseca necessitante voluntatem Petri ad disputandum, quia Petrus disputat quatenus ex esse ad disputationem determinatam²⁵ et sic qui necessitatem possit ex sua libera voluntate non necessario sed libere operatur: salvatur ergo libertas posita determinata veritate vel falsitate propositionum de futuro contingenti.

[p. 210]

393. Argues secundo: propositio cuius objectum non est determinate futurum non potest habere determinatam veritatem vel falsitatem, sed objectum propositionum de futuro contingenti non est determinate futurum: ergo pro-⁵positio de futuro contingenti non est determinate vera, nec determinate falsa. Probatur minor: ob-

jectum propositionis de futuro contingenti est futuro contingens; sed futurum contingens non est determinate futurum: ergo objectum propositionis¹⁰ de futuro contingenti non est determinate futurum. Probatur minor: quod est determinate futurum est necessario futurum; sed quod necessario futurum non est contingens futurum: ergo quod futurum contingens non est determinate futurum. Probatur major: quod est³⁷ determinate futurum Deus certe praecedit, sed quod Deus certe praecedit est necessario futurum: ergo et determinate futurum est necessario futurum. Probatur major: quod Deus certo praecedit est ita sicut Deus existit: Deus necessario existit, ergo quod Deus certo²⁰ praecedit est necessarie futurum.

394. Respondeo: objectum propositionum de futuro contingenti non esse determinatum actum et exercite, quia actualiter non exercetur id quod futurum enuntiatur, est tamen determinatum signate pro illa temporis differentia importata per copulam; nam quamvis voluntas mea, v.g. nunc sit indifferens ad amandum vel non amandum, tamen quia crastina die v.g. electura est unam ex duabus

[p. 211]

jam nunc determinate futurus amor crastino vel ejus carentiae; nec dicas divinan parecen-

³⁷ Sigue una palabra tachada.

tiam facere in me necessarium actum amoris quia un-
illum ponit praesentia necessitatem in voluntate mea,
⁵ nam ut inquit S. Augustinus Libro 3° *De libero
arbitrio*, capite quarto: “non ideo futura sunt
futura quia a Deo praesciuntur, sed ideo prae-
sciuntur quia futura sunt”.

395. Quamvis enim prae-
¹⁰scientia divina sit at[?] orta a parte ante, non obstat
quod futura sint priora praescientia divina, nam
qua duplex est prioritas. Prima est originis qua quis
dicitur prior alio quatenus illi dat originem; sic
Pater Aeternus dicitur priori Filio, et Filius dici-
¹⁵tur prior Spiritu Sancto, quatenus Filius a Pa-
tre procedit, et Spiritus Sanctus ab utroque, et
tamen prioritate temporis nulla ex tribus per-
sonis prior.

396. Alia est prioritas naturae quia dividitur pri-
²⁰or a causa suo effectu, sic sol dicitur prior luce,
quamvis simul et in eodem tempore ambo exist-
tant. Alia est prioritas temporis, qua quis dicitur
prior alio in aliquo saltem temporis instan-
ti, sic dicitur prior pater in creatis filio, cui
²⁵dat esse. Alia denique est prioritas ex suppositione,
qua dicitur prior res illa, quae prius obicitur
quamvis haec sit posterior alia sive natu-
ra sive tempore; ex quo clarescet quo modo

[p. 212]

futura etsi posteriora divina praescientia natura sive origine sunt tamen priora prioritare ex suppositione, quia sunt id quod prius obicitur, et cum ex parte divini intellectus detur vera et realis⁵ cognitio cujus objectum sunt futura, futura repraesentantur mente divinae.

297. Argues tertio: futura

conditionata non sunt determinate futura; sed dantur propositiones de futuro conditionato;¹⁰ ergo saltem hae propositiones nullam habent determinatam veritatem vel falsitatem. Probatur major: futura conditionata non sunt futura necessario; sed si non sunt necessario futura non sunt determinate futura: ergo futura conditionata non sunt determinate futura.¹⁵

398. Respondeo. Duplici

modofutura possunt esse futura, determinate absoluto et ex suppositione; absolute futura sunt ea quae absolute enuntiantur in propositione, et non adunt sub aliqua conditione, talia sunt futura necessaria. Alia sunt futura determinata ex suppositione, quae conditionatae enuntiantur propositione, et conditio est requisitum sine quo non verificantur futura, et posita²⁵ conditione jam est totum requisitum ad determinatam existentiam futuri.

399. Ad veritatem propositionis

de futuro solum requiritur quod futurum sit futurum modo quo enuntiatur a propositione, cum

[p. 213]

autem in propositionibus de futuro conditionato tantum conditionate enuntiatur futurum, tunc estque propositiones de futuro conditionato habent determinatam veritatem ex suppositione, et modo⁵ quo futurum enuntiatum est futurum. Hic advertite quod condiciones aliae sunt pertinentes ad rem seu habentes necessariam connexionem cum effectibus enunciatis, ut in haec propositione: “Si Petrus studet, sciet”, quia studium dicit necessariam connexionem cum scientia; aliae sunt condiciones quae non pertinent ad rem seu non habentes connexionem cum effectibus enunciatis, seu sunt quasi propositiones disparatae, ut ista: “Si Petrus studet, scit Joannes”, in qua propositione nullam habet⁵ connexionem studium Petri cum scientia Joannis; haec futura non sunt proprie futura quare de prioribus procedit quaestio.

DISPUTATIO TERTIA
DE PERTINENTIBUS AD TERTIAM
²⁰INTELLECTUS OPERATIONEM

400. Hucusque egimus de terminis et proprietatibus eorum, nunc autem pertractare licet de argumentatione utpote ad tertiam intellectus opera-

tionem pertinente, ut pauca de singulis intellec-
²⁵tus operationibus discutiantur in Logica Dispu-
tabili; et cum tertia intellectus operatio sit dis-
cursus, qui solum via argumentationis omni-
bus manifestus est, oportet prius scire quid
sit argumentatio. Quare sit

³⁰QUAERES PRIMUM

IN QUO FORMALITER CONSISTIT ARGU-
MENTATIO

[p. 214]

401. Jam saepe diximus quod in omni argumentatione tria
necessario inveniri debent judicia vel implicite vel
explicite posita, quorum si explicite ponantur
primum dicitur major extremitas, secundum
⁵ minor, tertium consequens seu consequentia no-
minantur. Hic notate quod ex judiciis apposis du-
plex oritur iudicium, unum dicitur consequentiae,
et est sententia intellectus iudicantis de conexione
terminorum in praemissis; aliud dicitur iudicium
¹⁰ consequentis, et es actus intellectus quo iudicat
de conexione antecedentis cum consequenti.
His notatis

402. Sit conclusio.

Argumentatio formaliter sumpta consistit in
¹⁵ iudicio consequentis. Probatur breviter conclusio: in eo
formaliter consistit argumentatio per quod dis-
tinguitur ab aliis operationibus intellectus.

Ergo argumentatio formaliter consistit in iudicio consequentis. Probat minor: prima mentis²⁰ operatio est simplex perceptio rei absque affirmatione vel negatione. Secunda quae iudicium dicitur est cognitio rei affirmando vel negando: sed per haec non distinguitur argumentatio ab his duabus operationibus: ergo distinguitur²⁵ quatenus infert iudicium unum vel duabus explicite positum, vel ex uno implicito et alio explicito.

403. Enim vero intellectus inferre non potest iudicium unum ex alio ex notitia terminorum,³⁰ quia isti etiam sunt in ideis, nec ex notitia subjecti et praedicati, quia sunt termini

[p. 215]

iudiciorum; ergo praecise inferentia fundatur in cognitione convenientiae antecedentis cum consequentis; sed haec convenientia vocatur iudicium consequentis. Ergo formaliter consistit argumentatio in iudicio consequentis.

Solvuntur Argumenta

404. Argues primo: argumentatio formaliter sumpta nequit esse quin dentur praemissae; sed praemissae debent consistere¹⁰ materia; ergo in materia praemissarum stat formaliter argumentatio. Probat major: argumentatio est

judicium illatum ex praemissis antea positis; sed eo ipso formaliter consistit in praemissis sine quibus nulla datur argumentatio: ergo argumentatio¹⁵ praecise debet constare praemissis.

405. Respondeo: argumentatio dupliciter potest considerari, quatenus in mente retinetur et est pure mentalis, quae proprio formalis dicitur, vel quatenus verbis exprimitur; ²⁰primo modo considerata argumentatio non est necesse quod dentur praemissae quae constant materia et forma, sufficit enim quod intellectus ex judicio considerato aliud judicium inferat in quo solum distinguitur argumentatio ab aliis operationi-²⁵bus intellectus, quia materia communis est aliis nempe judicio et perceptionibus, et nullum distinguitur ab alio per id quod commune est omnibus. Talia argumentatio modus sciendi

[p. 216]

quod si materialiter consideretur in praemissarum illatione consistit, quatenus est artefactum materiale constant terminis tamquam ex materia, et dispositione tamquam ex forma.

⁵QUAESTIO PRIMA.
UTRUM INTELLECTUS ASSENTIENS PRAEMISSIS
LEGITIMI SYLLOGISMI CONSTRUCTI
IN MODO ET FIGURA
TENEATUR ASSENTIRI

¹⁰ CONCLUSIONES
DEDUCTAE?

406. Quamvis conclusio sit iudicium quod infer-
tur ex praemissis intellectus tenetur assentiri con-
clusioni deductae ex praemissis syllogismi quibus
¹⁵ assensum praebuistit; tamen quia duplex est nece-
ssitas, alia significationis seu contrarietatis, qua
intellectus necessitatur taliter in positis omni-
bus requisitis ad actum non possit delicere con-
trarium actum, sed tantum suspensus permane-
²⁰bit; alia est necessitas exercitii seu contradictionis,
qua intellectus necessitatur taliter ut mini-
me possit contrarium actus elicere nec suspen-
sus permanere.

407. Intellectus necessitari concessio
²⁵ praemissis legitimi syllogismi pene omnes
fatentur; tamen quia dupliciter potest intellec-
tus teneri ad assensum conclusionis deductae, nem-
pe necessitate exercitii vel necessitate specifi-
cationis, duplex est Philosophorum opinio circa
³⁰ subjectum materiam: alii tenent intellectum necessi-

[p. 217]

tari ad assensum conclusionis sola necessitate
exercitii, idem ad assensum conclusionis quae immedi-
ate vel mediate ex praemissis inferitur; aliisque
majori fundamento nitantur asserentes in-
⁵tellec-tus tenet ad assensus conclusionis,

quae immediate infertur ex praemissis legitimi syllogismi in modo et figura constructi.

Nos vero

408. Asserimus: intellectum teneri seu necessitate¹⁰ exercitii et specificationis ad assensum conclusionis deductae ex praemissis legitimi syllogismi, praestito assensu praemissarum. Probatur conclusio: intellectus tenetur tam necessitate exercitii, quam necessitate¹⁵ specificationis ad omne id quod continetur in praemissis; sed conclusio legitimi syllogismi continetur in praemissis: ergo intellectus praestito assensu praemissarum legitimi syllogismi tenetur utroque necessitate ad assensum²⁰ conclusionis deductae. Probatur minor: Major syllogismi conclusionem efformat, efformat minor quae oculis ponit: ergo conclusio in syllogismo legitimo in praemissis continetur.

409. Urgetur ratio: hoc syllogismo in prima figura²⁵ quae directe concludit: “omne animal est substantia; sed omnis substantia existit per se. Ergo omne animal existit per se”. In hoc syllogismo intellectus tenetur ad assensum conclusionis ex veritate praemissarum in quibus

[p. 218]

continetur veritas conclusionis.

Solvuntur argumenta

410. Argues primo: concessis praemissis legitimi syllogismi potest intellectus cognoscere falsitatem conclusionis³⁸; sed ex ipso non tenetur ad assensum conclusionis: ergo intellectus non tenetur assensu praemissis ad assensum conclusionis deductae. Probat major: hoc unico syllogismo: “omne album est proficuum; sed omnis lux est alba: ergo omnis lux est proficua”. In hoc syllogismo concessis praemissis intellectus non tenetur assentiri conclusioni, quia falsa: multoties enim contingit quod lux nociva¹⁵ est visionis. Ergo intellectus assensu praemissis legitimi syllogismi non tenetur assentiri conclusioni deducta.

411. Respondeo: quod quamvis intellectus subjectus sit voluntati utpote potentia²⁰ necessaria. et inferioris ordinis, hoc debet intelligi quantum ad directionem objecti quod non sit clare cognitum cum autem conclusio deducta ex praemissis postquam intellectus praebet assensum ipsi sit veritas clare cognita, intellectus tenetur²⁵ assentiri veritati conclusionis, quia in visceribus praemissarum totum esse conclusionis deducendae formaliter continetur.

412. In syllogismo autem adducto inter arguendum solum tenetur

³⁸ Siguen tres palabras tachadas.

[p. 219]

intellectus ex assenso praestito praemissis ad assensum conclusionis, quia quamvis una praemissarum sit falsa, tamen syllogismus est rectus in modo et figura, et solum in materia⁵ defectuosus: unde quia clare ex praemissis infertur clare conclusio tenetur intellectus vi inferentia praebere assensum conclusionis deductae.

413. Argues secundo: sicut objectum voluntatis¹⁰ est bonum ita objectum intellectus est verum, sed ita est objectum voluntatis bonum ut possit voluntas non amare bonum; ergo etiam ita est objectum intellectus verum ut possit intellectus non cognoscere verum. Probat major: sicut voluntas tendit in¹⁵ objectum bonum cognitum ut tale, ita intellectus tendit in objectum verum ut tale cognitum: ergo sicut objectum voluntatis est bonum ita etiam objectum intellectus est verum.

414. Respondeo: fateor ingenue objectum²⁰ intellectus esse verum; sicut objectum voluntatis bonum, et etiam eodem modo se habere intellectum ad verum ut voluntatem ad bonum sive necessitate specificatione loquatur, quatenus voluntas non potest amare aliquid nisi sub²⁵ ratione boni, sicut intellectus non potest cognoscere nisi verum sub ratione veri, quia omne id quod cognoscitur ab intellectu dicitur verum veritate transcendentali, quae

est una ex proprietatibus entis; sed volun-

[p. 220]

tas utpote domina reliquarum potentiarum animae adhuc possitis omnibus requisitis ad amandum potest non amare obiectum bonum cognitum ut tale, et potest ad minus suspensa permanere.

415. Intellectus vero, qui potentia necessaria est, positis omnibus requisitis ad cognoscendum, non potest non cognoscere; ad modum quo ignis, qui pollet virtute activa necessaria posita debita applicatione ignis ad comburendam stupam non potest non eam comburre; et quamvis intellectus in propositionibus fidei subjectus sit voluntati, quia prius requiritur voluntatis assensum, ex hoc non sequitur quod intellectus gaudeat libertate voluntatis ad assensum propositionis, quia intellectus tantum subjicitur voluntati in perquirendo objecto determinato cognitionis, quo posito etsi voluntas renuat amare objectum vel saltem indifferens perseveret intellectus necessario cognoscit objectum proportionatum.

416. Argues tertio:

non minor conexio datur praemissas inter et conclusionem, quam inter duas propositiones contradictoriae;

sed intellectus assentiens propositioni³⁹ non tenetur dissenti-
25ri ejus contradictoriae⁴⁰. Probatur major: sicut nulla datur pro-
positio cujus contradictoria non sit, ita etiam nulla dan-
tur praemissae ex quibus non inferatur conclusio;
ergo non minor conexio datur conclusionem inter et
praemissas quam inter duas propositiones contra-
30dictorias.

417. Respondeo: utique intellectus non tenetur ad

[p. 221]

dissensum propositionis contradictoriae, adhuc praes-
tito assensu ejus oppositae, si intellectus non objci-
tur ejus contradictio seu oppositio, ut communi-
ter accidit inter disputandum, ubi sustentans
5libenter assensum praebet propositionibus nihil
curans saltem explicite de earum contradic-
toriis; pariter enim si praestito consensu in-
tellectus praemissis legitimi syllogismi, ei
non objciatur veritas conclusionis deductae,
10 intellectus non teneat assentiri conclusionem⁴¹,
vel quia non necessario vel ob aliam causam intellectus⁴²
tam ex praemissis postquam praebuit assensum
praemissis tenetur intellectus assentiri conclu-

³⁹ Palabra tachada y corregida arriba, de otra pluma.

⁴⁰ Tachado corregido arriba, de de otra pluma: *eius contradictoariae*.

⁴¹ Entre líneas y de otra pluma (tal vez otra mano): *intellectus non teat assentiri conclusionem*.

⁴² Sigue una línea tachada.

sioni deductae⁴³.

¹⁵QUAESTIO SECUNDA

ET ULTIMA.

UTRUM SCIENTIA, FIDES ET
OPINIO SIMUL ESSE QUEANT
IN EODEM INTELLECTU

²⁰CIRCA IDEM OBJECTUM

PER EANDEM RA-
TIONEM

418. Scientia ut jam diximus, **est cognitio certa et evidens rei necessariae per demonstrationem**

²⁵**adquisita**, qua definitione clare distinguitur scientia a fide et opinione, quarum prima si divina testimonia nitantur, ut inquit Apostolus ad Hebraeos, capite undecimo: *sper-*

[p. 222]

randarum substantia rerum argumentum non apparentium; unde fides divina non nititur in principis per se notis, nec demonstratione acquisitis; si humano testimonio nitatur fides, ⁵ quae vulgo fides humana dicitur, nihiul aliud est quam assensu praestitus testimonio quod fundatur in puris et simplicibus hominum ver-

⁴³ Al margen, de otra pluma (tal vez de otra mano): *sed ex suppositione quod intellectui objiciorum utpote necessaria quomodo educta ex praemissis postquam praebicit assensum praemissis teneatur immo assentiri conclusioni deductae.*

bis, quo credimus ea quae dicta sunt nobis ab hominibus, qui falli et fallere possunt.

¹⁰ **419. Opinio**

est assensus alicujus rei cum formidine de opposito, hoc modo opinative tantum tenemus ea quae nobis non sunt per se nota et de quorum veritate adhuc ambiget intellectus. Fides, scientia¹⁵ et opinio duplici modo possunt sumi, nempe actualiter et habitualiter; quaestio non procedit de habitibus scientiae, fidei et opinionibus, qui quidem in nobis dantur adhuc positibus actibus. Controversia est etiam inter auctores an praedicti²⁰ actus scientiae, fidei et opinionis possunt esse circa idem objectum saltem per diversa media; fides enim ut omnibus actum est, semper diversis mediis habetur ac habentur scientia, et opinio; quare

²⁵ **420. Sit conclusio.**

Scientia, fides et opinio actualiter simul et semel nequeunt esse in eodem intellectu, circa idem objectum penes eandem rationem.

[p 223]

Probatur conclusio primo de scientia et fidei; nequit intellectus actualiter et simul evidenter cognoscere rem aliquam et evidenter non cognoscere penes eandem rationem; sed si habueret intellectus simul⁵ actum fidei et scientiae, simul evidenter cognos-

ceret et non cognosceret rem aliquam penes eandem rationem; ergo actus scientiae, et fideri nequeunt esse simul in eodem intellectu circa idem objectum penes eandem rationem. Probatur major: ¹⁰nequit intellectus habere actum completum simul et non habere circa eandem rem et penes eandem rationem; sed actus quo evidenter cognoscit est actus completus, et actus quo non cognoscit est actus incompletus, ergo nequit ¹⁵intellectus simul et semel cognoscere unam et eandem rem et non cognoscere eam penes eandem rationem.

421. Probatur secundo de opinione et scientia: nequit intellectus scire et simul debita-²⁰re; sed scientia est cognitio certa, opinio autem est cognitio cum praemidine de opposito: ergo nequit esse in eodem intellectu opinio simul et scientia circa idem objectum penes eandem rationem. Probatur major: nequit intellectus perfecte quiesci ad conspectum ²⁵objecti repraesentati, et simul desiderare perfectam objecti claritatem; sed intellectus per scientiam, utpote cognitio per demonstratorem habita perfecte quiescit, opinative autem cognitio objecto am-

[p. 224]

bigit intellectus certitudine objecti. Ergo nequit intellectus simul scire et perfecte cognoscere objectum penes unam rationem et simul dubitare de illo penes eandem.

⁵ **422.** Confirmatur quoad partem ex mutua exclusione quam dicunt definitiones scientiae, fidei et opinionis. Scientia in primis ut omnes logici fatentur, fundatur in principiis primis per se notis, nam juxta communem philosophorum consensum non est vera scientia alicujus rei ea, quae non reducitur usque ad prima principia. Fides autem non fundatur in principiis per se notis sed in verbo Dei, si divina fides sit, vel in verbo hominum, si fides sit humana; ¹⁰ opinio autem fundatur in rationibus probativis quibus pro utroque parte intellectus ambigit; sed ea quae fundantur in verba Dei, vel homini et ea quae fundantur in rationibus probativis mutuo se excludunt taliter ut nec utiquam ¹⁵ esse possint simul: ergo actus scientiae, fidei et opinionis, quo ita fundantur, simul nequeat esse in eodem intellectu circa idem objectum penes eandem rationem. ²⁰

Argumenta Solvuntur

²⁵ **423. Argues primo** Joannis capite vigesimo, ita loquitur: *quia vidisti me Thoma credidisti, beati qui non viderunt et crediderunt*: sed ex his verbis aperte colligitur Thomam credidisse id ipsum quod vidit; ergo saltem scientia et fides possunt esse

[p. 225]

simul in eodem intellectu circa idem objectum penes

eandem rationem. Probatur minor: quod Thomas vidit, et manibus contractavit fuit corpus Christi, sed ipsum credidit: ergo Thomam quod vidit credidit.

⁵ **424. Respondeo:** Thomam aliud vidisse et aliud credidisse, inquit Sactus Gregorius Magnus Homilia vigesima sexta in Evangelio, per haec verba: *aliud vidit et aliud credidit Thomas, divinitas enim a mortali homine videri non potest, vi-*
¹⁰*dendo enim corpus credidit divinitatem, ideo-*
que exclamavit: "Dominus meus et Deus
meus"; et quanvis verba Christi Domini correlative sint ad unum et idem objectum tamquam fuisset corpus Christi, Thomae objectum fidei si-
¹⁵mul et scientia, quia reliquit Apostoli et discipuli Domini qui erant congregati non viderant Divinitatem, et nihilominus fidem habebant; Thomas enim ut inquit Sanctus Augustinus, non solum dubitabat de corpore Chris-
²⁰ti, sed etiam de divinitate.

425. Caeteri autem divinitatem credebant, quam numquam viderant, et quia Thomas ex visione seu sensatione corporis credidit divinitatem quatenus purus homo a mor-
²⁵tuis resurgere non poterat, et esse in loco ubi erant clausis januis; ideo aliud fuit objectum scientiae et aliud fidei, sic etiam Beata Virgo id ipso quod ab angelo nuntiatum fuerat de incarnatione Christi Domini credidit simul et cognovit
³⁰postquam, scientia experimentalis cognovit

[p. 226]

conceptum non fuisse ope viri.

426. Argues secundo: gaudium et tristitia mutuo se excludunt sicut scientia et fides circa idem objectum; sed gaudium et tristitia⁵ possunt esse in eodem intellectu simul circa idem objectum; ergo etiam scientia et fides. Probatur minor: in Christo Domino una eademque morte erat objectum gaudii simul et tristitiae: ergo tristitia, et gaudium possunt esse in eodem intellectu circa¹⁰ idem objectum.

427. Respondeo: non minus pugnare gaudium et tristitiam quam scientiam et fidem actualem circa idem objectum penes eandem rationem; nam sicut impossibile est quod unum et idem objectum evi-¹⁵dens sit nobis, simul et inevidens penes eandem rationem gaudio simul et tristitia: mors enim afficiebat gaudio et tristitia Christum Dominum sub diversis respectibus consideratur, gaudebit enim quatenus mors erat redemptio ge-²⁰neris humani, et peccatorum nostrorum remissio; tristebat autem et maerore afficiebantur, quatenus mors nimis dura et adversa naturae erat.

428. Argues tertio: ipsa demonstratio scientifica potest²⁰ esse fundamentum ut fide teneatur id ipsum quod scientificè cognoscitur; sed ita scientia et fides circa idem objectum possunt esse in eodem intellectu: ergo possunt esse

scientia et fides in eodem intellectu circa idem objectum penes eandem rationem. Probatur major: potest moribundus in extremis constitutus rationibus demonstrativis sufficienter probare exis-

[p. 227]

tentiam Dei, et aliunde credere Deum existere sub speciebus panis et vini in manibus Sacerdotis ipsi ministrantis Eucharistiam; sed hoc in casu rationes demonstrativae sunt fundamentum ad credendum id ipsum quod ratione cognoscitur: ergo denique accedentem ad Deum oportet credere ut inquit Apostolus.

429. Respondeo: rationem demonstrativae possunt esse fundamentum addendum id ipsum quod ratione demonstratur seu cognoscitur, taliter ut si ratio dubitandi certum esse quod ratione cognoscitur seu demonstratur, nego majorem; rationes probativae possunt probare fundamentum ad credendum quod certo cognoscitur, quin relinquat rationem dubitandi de certitudine, concedo majorem. Ad probationem vero notanda est duplex existentia Dei qua potest moribundus credere, et cognoscere: ratione demonstrativa et scientifica potest moribundus, sicut et catholici philosophi possunt imo et debent contra Atheos probare existentiam Dei, ut auctor natura ex rerum creaturarum existentia, et simul ex dependen-

tia quam dicunt a prima causa; tunc etiam²⁵ ex mirabili mundi structura et invariato astrorum motu, quae omnia a puro homine fieri non possint.

430. Ad homo rationibus

[p. 228]

probativis seu demonstrativis non potest probare existentiam Dei ut auctor gratiae, quia hoc non cadit intra sphaera possibilis scientiae nostrae quatenus ipse remunerator est non vi bonorum operum sed ex sua sola dignatione, equidem communi est ab hominibus ejus gratiam prout vult quanto vult, cui vult et eo modo vult; hoc est objectum fidei in moribundo, et haec est fides de qua legitur¹⁰ Apostolus dum dicit accendentem ad Deum oportet credere: ergo scientia et fides circa unum et idem objectum penes eandem rationem in eadem intellectus simul nequeunt esse.

431. Haec pro disputationibus ad acuendum ingenium in certamine logicali visa fuerunt vobis sufficere sique vera sunt, seu indubitabilem, Deus ipse auctor gratiae, et veritatis opposit vobis me loquente; errores vero quam plurimi qui in ipsa minimae²⁰ logicae parte inveniuntur filii sunt me ignaviae et intellectus de obscuritati nubium

calligine, et perpetua solitudine veritatis
unde multoties oritur superbia vitae, error
et ignorantia.

ANASTASIO MARIANO SUÁREZ OFM

ÍNDICE

<i>Celina A. Lértora Mendoza</i>	
Introducción	5
Cursus Philosophicus veterum recentiorumque phylosophorum doctrinas complectens quatuorque continens partes. Logicam nempe, Ethicam, Metaphysicam et Physicam, etc. Jesús Aguatero	9
Cursus Philosophicus veterum recentiorumque philosophorum doctrinas continens quatuorque in partibus distributus, in Logicam scilicet, Ethicam, Metaphysicam et Physicam	9
Praefatio ad praedilectos auditores	10
Incipit Prima Pars Philosophiae nempe Logica	11
Liber Primus.	
De pertinentibus ad primam intellectus operationem	15
Caput Primum.	
De vocibus universalibus	18
Caput Secundum.	
De praedicamentis	20
Caput Tertium.	
De variis terminorum suppositionibus	22
Caput Quartum	
Aliqua traduntur adverbium frequenter occurrentia tam in Logica quam in aliis scientiis	24
Liber Secundus.	
De pertinentibus ad secundam intellectus operationem	25
Caput Primum.	
De aliis propositionum divisionibus	27
Caput Secundum.	
De respectivice enuntiationibus seu earum propositionum	31
Caput Tertium.	
De aequipolentia et conversione propositionum	35

Liber Tertius.	
De pertinentibus ad tertiam intellectus operationem	37
Caput Primum.	
De definitione et divisione	37
Caput Secundum.	
De argumentatione et ejus distinctionibus	40
Caput Tertium.	
De syllogismo	44
Caput Quartum.	
De reductionibus syllogismorum de imperfecto ad perfectum	50
Caput Quintum	
De divisione syllogismorum et simul traduntur fallaciae, quae inter arguendum solent uti	51
Articulus Unicus	
Traduntur variae et perutilissima quae deserviunt tunc ad veritatem inveniendam, tunc a studendum, et denique ad disputandum	57
Disputationes in Logicam Magnam deo Disputabilem	61
Disputatio Prima.	
De natura, divisione et objecto Logicae	62
Quaestio Prima.	
Utrum Logica sit scientia	63
Argumenta solvuntur	65
Quaestio Secunda.	
Quodnam sit objectum Logicae?	71
Argumenta Solutiva	75
Quaestio Tertia	
Utrum Logica sit necessaria ad alias scientias acquirendas	78
Argumenta Solvuntur	81
Disputatio Prima	86
De pertinentibus ad primam intellectus operationem	

Quaestio Prima.	
Unde sit origo idearum?	87
Solvuntur argumenta	94
Quaestio Secunda.	
Utrum intellectus efformet aliquas ideas pure intellectuales seu nullomodo a rebus sensibilibus dependentes?	102
Solvuntur argumenta	107
Quaestio Tertia.	
Utrum dentur in nobis ideae ingenitae sive innatae in sensu cartesianorum?	113
Argumenta solvuntur	118
Quaestio Quarta.	
Utrum intellectus possit habere idearum nihil aliarum rerum negativarum et quomodo?	133
Argumenta solvuntur	136
Argumenta solvuntur	141
Quaestio Quinta.	
Quid sit censiendum de idea archetypa Malebranchii?	144
Solvuntur argumenta	153
Quaestio Sexta.	
Utrum dentur ideae quae proprie loquendo possint dici falsae?	160
Solvuntur argumenta	165
Quaestio Septima.	
Quid sit universale, quotuplex an detur, et per quem actum intellectus fiat?	173
Solvuntur argumenta	177
Quaestio Octava.	
Quid sit universale logicum et an detur?	183
Argumenta Solvuntur	187
Quaestio Nona. An natura sit communis per inexistenciam an vero per simplicem indifferentiam?	192
Solvuntur argumenta	197

Quaestio Decima.	
Utrum admittenda sit distinctio formalis realis scotica inter gradus superiores et inferiores ejusdem individui creati necnon inter essentiam et singularitatem?	205
Argumenta Solvuntur	211
Disputatio Secunda.	
De pertinentibus ad secundam mentis operationem	221
Quaestio Prima.	
Utrum propositio contingens quae de praesenti vera est possit mutari in falsam vel econtra?	222
Argumenta Solvuntur	225
Quaestio Secunda.	
Utrum ex duabus propositionibus de futuro contingenti una sit determinate vera et altera determinate falsa?	229
Solvuntur Argumenta	231
Disputatio Tertia.	
De pertinentibus ad tertiam intellectus operationem	237
Quaeres Primum	
In quo formaliter consistit argumentatio	238
Solvuntur Argumenta	239
Quaestio Prima.	
Utrum intellectus assentiens praemissis legitimi syllogismi constructi in modo et figura teneatur assentiri conclusiones deductae?	240
Solvuntur argumenta	243
Quaestio Secunda et Ultima.	
Utrum scientia, fides et opinio simul esse queant in eodem intellectu circa idem objectum per eandem rationem	247
Argumenta Solvuntur	250

Anastasio Mariano Suárez OFM

Logica (1793)

Quaestiones disputatae in Logicam Magnam

Utrum Logica sit scientia

Unde sit origo idearum?

Utrum dentur ideae quae possint dici falsae?

Quid sit universale

De veritati propositionis de futuro

In quo formaliter consistit argumentatio

Scientia, fides et opinio

ISBN 978-987-4483-63-8

9 789874 483638